

CSIKY GERGELY

SISYPHUS MUNKÁJA

REGÉNY

BUDAPEST
FRANKLIN TÁRSULAT,
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
1892.

I.

Az áldott alföldön – hol az áldás évről-évre mindinkább kezd olyanformán visszafordulni, mint hajdan Balaam próféta szájában az átok – a mezősi pusztaság legszélső zugában a Páldi tanya az egyetlen, a melyen nem látszik meg a megfordított áldás. A földek jó karban vannak tartva és gazdagon gyümölcsöznek; az úri lak vörös cserép-födele messzire ellátszik a pusztában, falai szép fehérek, ablakai tiszták, udvara nincs ugyan elkerítve, mert az itt a pusztán nem szokás, de gazdasági épületei olyan szép rendben követik egymást, olyan zárt félkört formálnak, hogy az úri lakkal egyesülve egész kis megerősített táborrá teszik a helyet; a magtárak tele vannak, az istállók tiszták és világosak, a béresházak még tisztábbak és még világosabbak, minden rendben van és a maga helyén áll, emberek és állatok egészségesek, fürgék és jól elvégzik dolgukat, a munka soha sem szünetel, nem henyél senki, nem vág a más dolgába senki, az egészen meglátszik egy rendszeres agy és egy erős kéz vezetése.

Az úri lak előkelően hideg és néma. Az ablakok zöld függönyei le vannak eresztve, az ajtók be vannak téve, az oszlopos tornáczon nem jár senki. Csak a konyha körül van egy kis élet, de az is zajtalan és illedelmes. A szakácsnő csendes hangon osztja parancsait, a szolgák nem fecsegnek, nem dalolnak, még az ajtóban álló fehér uszár is jól nevelt állathoz illő türelemmel csóválja a farkát s bele nem ütné az orrát a kisértő lábasokba.

Más élet volt itt ezelőtt néhány esztendővel. Zajtól, vidámságtól, zenétől és daltól hangzott akkor a ház. Az ablakok nyitva voltak és kacagás, kiabálás, pénzcsörgés, dohányfüst tódult ki rajtok. Az ajtókat egyre nyitogatták, csapkodták, vendégek jöttek-mentek; a konyhában hangos dalolás mellett folyt egész nap a sütés-főzés, nyalka urasági inasok enyelegtek a konyha kipirult hölgyeivel, drága vadászkutyák lesték, kapkodták, lopták el a konczokat. A szobákban jó kedv, multság, muzsika, táncz, kártya, a konyhában sütés-főzés, az udvaron szemét, rendetlenség, a béresházakban szenny és heverés, a kertben dudva és gaz, a földeken léhaság és csalás, a magtárakban üresség: így volt az öreg Páldi életében, a ki igazi magyar földes úr volt a régi jó világból és meg volt győződve, hogy az Isten jó kedvében teremtette a magyar embert.

Az öreg Páldi makacsul ragaszkodott az ősi magyar szokásokhoz, de mivel ezek közé számította az adósságcsinálást és nemfizetést is, nagyon könnyen megtörténhetett volna, hogy egy szintén ősmagyar institúcióval, a dobszóval is megismerkedik, ha a kegyelmes halál közbe nem lép s gutaütés alakjában el nem viszi a magyarok istenéhez.

Hirtelen halála nem okozott ugyan valami nagy zavart ügyeiben, mert azok már életében eléggé összebonyolódtak; hanem annyit megtett, hogy rögtön felidézte a megoldást, melyet különben el lehetett volna húzni még egy pár esztendeig. Mint eső után a gomba, úgy bukkant föl a hitelezők s pénzüket követelték az örökösöktől.

Ez örökösök ketten voltak: az öreg Páldi két unokája, az egyik leány, a másik fiú. Klára kisasszony huszonnégy éves volt, Béla urfi tíz éves. Szüleik rég meghaltak s azóta nagyatyjoknál laktak és ez gondoskodott nevelésükről, mely abból állt, hogy Klára kisasszony készítette el mindennap a szakácsnéval a lakomák étlapját és Béla urfi zsenge korában megtanult lovagolni, lőni és kártyázni.

Klára már nagyapja életében jól ismerte zilált pénzügyeit, a mennyiben ő vitte levelezését, s ez nem állt egyébből, mint pénz vagy halasztás kéréséből. Az öreg Páldi nem levelezett mással, mint hitelezőivel, kiket Klára egyenkint olyan jól ismert haragos vagy szelid, fenyegető vagy biztató, követelő vagy könyörgő válaszaikból, mintha együtt pajtáskodott volna

velök. Tudta, kiktől kell leginkább tartania, kikhez kell fordulnia, ha fel akarja tartóztatni a kitörni készülő vihart, melynek első dörgéseit már hallhatta feje fölött.

A temetés után, mely a lehető legnagyobb fénynyel és hitelbe ment végbe az öreg Páldi végrendeletileg kifejezett akarata szerint, – Klára befogatott könnyű kis kocsjába és maga mellé véve Béla öcscsét, behajtott a szomszéd városba, hol a két legfőbb hitelező lakott. Szobát nyitattott a nagyvendéglőben és azonnal magához kérte Sipák urat, a patikáriust és Hédervári Jakabot, a kincstári uradalom bérelőjét és a helyi dalkör elnökét. Mind a kettőt rég ismerte leveleikből, sőt személyesen is találkozott velök néhányszor, midőn az égető terminusok alkalmával meglátogatták a kastélyt és nagyapja reá bízta, hogy fizesse ki őket szép szóval.

Tudta, hogy a patikárius a nyájas, Hédervári Jakab az ideges hitelezők fajához tartozik; de azt is tudta, hogy könnyebben lehet elbánni az ideges Hédervárral, mint az udvarias patikáriussal. Egyszerre hívatta hát magához mind a kettőt, hogy egyikre a másik által hasson s az egyik ütő a másik ellen játsza ki. Ez a vadon nőtt pusztai leány több lélektani ismeretet szerzett az adósságcsinálás iskolájában, mint ha éveken át hallgatta volna a leghíresebb tanárok felolvasásait.

Sikerült is kiegésznie a két legfőbb ellenséggel. Bebizonyította nekik számokkal, kétségbe vonhatatlan adatokkal, hogy ha most támadnak reá, a megrendült, elhanyagolt jószág egyszerre úgy szét fog porlani, hogy pénzüknél még kis részéhez sem juthatnak, nem is beszélve a tisztességes haszonról, melyet jogosan várhatnak; holott ha bíznak benne, ha időt engednek neki s főképen ha segítségére lesznek, hogy a csip-csup kiabáló hitelezőket kielégítse, néhány év alatt úgy rendbe hozza a jószágot, hogy nemcsak visszakapják pénzüket, hanem nyereségek is lesz. Olyan világosan beszélt, okoskodott, magyarázott, következtetett, hogy a két hitelezőnek szeme-szája elállt, s egyik sem tagadhatta, hogy ennek a leánynak igaza van.

– Ez mind szép, mind igaz, úgy a mint a papiroson áll, – jegyzé meg a patikárius, ki pénzkölcsönzői és patikáriusi kettős minőségében a lehető legpozitívabb ember volt, – csak az a kérdés, képes lesz-e a kisasszony végrehajtani azt, a mit a papiroson olyan szépen kiszámolt.

– A jószág mindig ott lesz, – felelt nyugodtan a leány, – mindkettejük követelése be lesz rá táblázva; ha látják, hogy nem vagyok képes megfelelni feladatomnak, ha nem fizetem le pontosan a megállapított évi részleteket, még mindig megtehetik haszonnal azt, a mit most biztos veszteséggel tennének meg.

– Csak találom azt mégis klasszikusnak, – kiáltott Hédervári Jakab, ki pénzkölcsönző hivatását a dalkör elnökségével mérsékelte s a dolgok eszményi oldala iránt is érzékkel bírt, – hogy mikor mi jövünk ide pénzt kapni, avval megyünk el innen, hogy még mink adunk pénzt. Ehhez kell sok költői fantázia!

– Ha meg nem szabadítanak az apró nyugtalan kiabálóktól, kik rögtön akarják pénzüket, akkor lehetetlen elkerülni a csődöt s ez esetben önök legjobban tudják, mit kaphatnak, – felelt Klára minden felindulás nélkül. – Az itt a kérdés, mit akarnak inkább: nyugodtan, biztosan, lassankint visszakapni pénzüket, vagy tönkretenni engem és öcsémet?

Gyöngéden, szelíden, szomorú mosolylyal, de épen nem reszkető kézzel megsimogatta e szavaknál a kis fiú fejét, ki egész mostanáig erősen hozzásímulva állt oldalánál s félénken tágra nyílt szemekkel nézett az asztal túlsó oldalán ülő két úrra s bámulva hallgatta beszédüket, melyet nem értett.

– Sülyedjek el, ha akarom tönkre tenni a kisasszonyt a kis urfival! – kiáltott Hédervári Jakab erőiesen.

– A miből úgy se lenne semmi hasznunk, – tévé hozzá a patikárius, nyájas mosolylyal dörgölve kezzeit.

– Ha lenne hasznunk, se nem tenném tönkre! – kiáltott Hédervári Jakab, felindulásában egyaránt megfedkezve saját érdekéről és a magyar nyelvtanról, melyet nagy szorgalommal tanult üres óráiban, mióta szép történeti neve magasabb kötelezettségeket rótt rá.

– Sőt inkább azt kívánjuk, hogy a kisasszony napról-napra gyarapodjék boldogságban, jólétben és egészségben, – mondá az udvarias patikárius egy oldalpillantással gyógyszerárára, mint az egészség csalhatatlan forrására. – De minden tiszteletünk mellett, melylyel a kisasszony tehetsége és megbízhatósága iránt viseltetünk, nem fojthatom el azt a szerény kérdést: miért nem fejtette ki ez erélyt, éles ítéletet, számító képességet, melylyel most mindkettőnket ámulatba ejtett, boldogult nagyapja életében, mikor még több ideje és alkalmá lett volna megmenteni jószágát a végbukástól.

– Mit tehettem volna? – felelt Klára lassankint fölhevülve s halvány arcza fokozatosan kipirult, a mint régi emlékei egymásután elvonultak szeme előtt. – Mit tehettem? Mi voltam én nagyatyám házában? Azt hiszik önök, nem láttam mindent? Az élődiék dorbézolását, a tisztek hűtlenségét, a cselédek tolvajságát, az esztelen gazdálkodást, a gondtalan költsékezést? Nem láttam mindent, nem láttam-e orvosságát, nem könyörögtem-e nagyatyámnak térden állva, adjon nekem csak egy kis hatalmat házában, gazdaságában? Mit felelt? Nevetett, megvergette orczámat, megcsókolta homlokomat s a konyhába küldött, hogy ügyeljek fel az ebédre, mert ma kiváló vendégeket vár. Mit tehettem? Összekötött kézzel néztem a pusztulást és vártam a végzet beteljesültét. Beláttam, hogy kérlelhetetlen végzet az, mely pusztulásra szánta e föld régi birtokosait, hogy ujaknak adjanak helyet; és ez a végzetes átok elvette tiszta látásukat, megzavarta józan gondolkozásukat, hogy ne találják bele magukat az új időbe, a hol mindenkinek dolgozni kell, ha fenn akar maradni. Ez a végzet verte meg szegény nagyatyámat is vaksággal, hogy ne lásson semmit, s ne tanuljon semmit s rohanjon a többivel a közös mélységbe. És én mindezt láttam, felismertem, tudtam, mit kellene tenni és nem tehettem semmit. Most megjött a pillanat, hogy fölkelhessek és szembe szálljak a végzettel és megmutassam én, a gyöngye, egyszerű nő, hogy a végzettel is lehet dacolni és csak az pusztul el, a ki nem akar menekülni. Önök, mindketten amaz új osztályokból valók, melyek hivatva vannak, hogy a mi helyünket elfoglalják ősi földünkön s mégis önökhöz fordulok, hogy segítsenek küzdelmemben, nem számalomból, nem nagylelkűségből – ezek nem szoktak számba jönni az élet nagy harczában – hanem saját érdekekből. Ha nem akarják megtenni, jó, megyek én is tovább az úton, mely ki van tűzve mindnyájunk elé s el fogok tűnni a nagy tengerben, mely már annyiunkat elnyelt. De ha bíznak bennem, legyenek segítségemre saját hasznukért s meg fogom mutatni, hogy egy nő képes lesz dacolni a végzettel, melynek a férfiak gyáván, vakon odavetik magukat.

A mint ez utolsó szavakat mondta, már nem ült székén; az indulat heve testét is magával ragadta, fölemelkedett székéről, s míg egyik karjával erősebben magához szorította a kis fiút, másik kezével az asztalra támaszkodott. Arcza lángolt, szemei szikrákat szórtak, keble magasan hullámozott, egész teste reszketett a felindulástól, s oly szép, oly megdöbbentően szép volt e pillanatban, hogy a vele szemben ülő két hitelező sem vonhatta ki magát varázsa alól. Hitelező létükre fellelkesültek és megindultak, a minél nagyobb diadalt emberi szónoklat még nem vívott ki e földön.

Nem tudjuk, megértettek-e mindent, a mit a leány mondott; de annyit felfogtak, hogy saját hasznukért rajta kell lenniök tervének sikerültén, és meggyőződtek, hogy e leány képes is lesz kivinni, a mit ígért, s látszott mindkettőnek arczán, hogy nagy kedvök van elfogadni ajánlatát és bíznak benne.

– Nagyszerű leány! – kiáltott fel Hédervári Jakab, ki mint költőibb lelkű és foglalkozású ember, előbb adott kifejezést lelkesültségének.

– Reméljük és hiszszük, – tévé hozzá óvatosan a pozitívabb patikárius – hogy a kisasszony terve jó és lesz ereje kivitelére. Még csak egy nehézségem van.

– Nekem egy se nincs, – mormogott Hédervári Jakab. De aztán megint fölébredt a dalkör elnöke mellett a pénzkölcsönző, s oldalba lökve szomszédját, hozzátevén: – Mondja el azt az egy nehézséget.

– A kisasszony belátását és erélyét ismerjük és megbízunk benne. De ha férjhez menne...

Klára arcza még jobban elpirult e szóra, de most nem a nemes felindulás, hanem a harag lángja tört ki rajta, szeme elborult, ajkai megnyíltak, mintha boszúsan közbe akarna vágni. De a patikárius nem vevé észre a jeleket, fennakadás nélkül folytatá beszédét:

– De ha férjhez menne, – a mi ily szép, művelt és előkelő hölgynél több mint valószínű, – férjét bizonyára a saját osztályából választaná, abból, melyet, mint a kisasszony az előbb oly szépen mondta, vaksággal vert meg a végzet. Akkor visszatérne a régi gazdálkodás és megint ott állnánk, a hol most, csakhogymég kevesebb kilátással a pénzünkre.

– Nem fogok férjhez menni! – kiáltott Klára ingerülten.

– De ha megszólal szíve, – kezdé a költői Hédervári Jakab.

– Nem megyek férjhez soha! – vágott közbe Klára, első ingerültségének kitörése után határozott, nyugodt hangon. – Én, a ki annyira megvetem a férfiakat, nem sülyedek soha annyira, hogy egyiköknek oda dobjam magamat.

– Ez erős szó, – jegyzé meg a patikárius, – s bár üzleti szempontból örülnünk kell a kisasszony ily felfogásának, de mint általános véleményt erősnek kell tartanunk.

– Nem önökre értettem, – felelt a leány elröppenő mosolylyal, – önök előttem hitelezők és nincs nemök. Azokról a férfiokról beszélek, kiket ismerek, kiket megismerhetek, s kik közül valaha egyet kiválaszthatnék magamnak. Nem fogok választani soha. Ne gondolják, hogy leányos elbizottság, alaptalan képzelgés sugalja szavaimat; saját keserű tapasztalásom tanított meg, hogy a férfiak megvetésre méltók, hiúk, önzők, gyöngék, s minden tekintetben alantabb állnak a nőknél.

– Ezt mondja az én feleségem is, – jegyzé meg zárjelben Hédervári Jakab.

– Különben ez nem tartozik önökhöz, – folytatá Klára, nem véve figyelembe Hédervári Jakab közbeszólását, – önöket csak az érdekli, hogy nem kell félniük jövőendő férjhezmenetelemtől. Erről biztosak lehetnek.

– Akár írásban adná! – kiáltott Hédervári Jakab teljes meggyőződéssel. – De nem kell írás, a nélkül is hiszek a kisasszonynak és elfogadom ajánlatát.

A patikárius is elfogadta. Még néhány nap telt el, mialatt elvégezték a szükséges átírásokat, ki- és bekebelezéseket, kielégítették az apró hitelezőket és Klára átvette az agyonterhelt jószágot és egyedül, minden segítség és támogatás nélkül neki indult az élet nagy harcának.

II.

A mezősi pusztá közvéleménye tisztában volt magával, hogy a Páldi-tanya sorsa, öreg gazdájának halála után, csakhamar be fog telni, s a hátrahagyott család megteszi azt az utat, melyen már annyi hátrahagyott családot láttak a telhetetlen örvény felé haladni. A temetés pompája az utolsó fény, melyben a kihalásra ítélt család még egy végső lobot vet, aztán a temetési fáklyák kihívásával kialszik minden és jön az örök éjszaka. A vergődés még eltarthat egy ideig, de a sok példán okult, tapasztalt szemek jól látják az agónia végén biztosan bekövetkező halált. Nem első eset ez a szomszédságban. A nagy mezősi pusztának legalább a fele átment már ezen az átalakulási folyamaton és idegenek kezére került, a kik névre, gondolkozásra, szellemre, szokásokra, néha nyelvre is idegenek maradtak az őslakók között, s bár tesznek néha kísérletet az érintkezésre, összeolvadásra, nem tudják elfeledtetni idegen voltukat. Ez a sors vár a Páldi-tanyára is. Vajjon ki lesz a jövevény, ki elfoglalja ott az őslakó helyét? A szomszédok, kik jól ismerik egymás bensőbb ügyeit, megoszlának Sipák Tamás és Hédervári Jakab közt, de a többség véleménye inkább a patikárius felé hajlik, mert az a hír száll róla, hogy el akarja adni patikáját, s beáll földesúrnak.

Az őslakók, kiket rokonság, sógorság, komaság, barátság egy nagy családdá fűz össze, nem valami nagy elragadtatással készülnek akár a patikárius, akár a Héderváriak befogadására, s keserű panaszokban törnek ki a sors ellen, mely olyan igazságtalan a régi birtokosok iránt. Egyforma nagy a méltatlankodás a tolakodó jövevények ellen és a szájalom a szegény kitért Páldi árvák iránt; s mind a két érzés annál erősebb és igazabb, mert saját jövőjük képét látják e tükörben, melybe bizonyos fatalisztikus megadással tekintenek. Káröröm nincs az ő szívében. Megvan náluk az a tehetetlen összetartás, mely épen elég arra, hogy kizárjanak magok közül minden életrevaló elemet, egymás között mintegy házilag segítsenek elpusztítani egymás vagyonát és megsirassák azt, ki a bukásban megelőzi a többit. Segítenének is ők szívesen egymáson, de mikor magokon sem tudnak segíteni! A mit tehetnek, megteszik. Törlik a fejüket, tanakodnak, hogyan lehetne az árvákon segíteni. Keresnek valami derék, jóra való férjet a leány számára, a ki pénz nélkül is elvenné s kis öcsce neveléséről is gondoskodnék. Keresnek, de nem találnak, s fejüket csóválják és sóhajtanak és átkozzák a sorsot és sajnálják a szegény leányt, a kin legjobb akaratuk mellett sem tudnak segíteni, mert jó családbeli leány számára nincs más segítség, mint a jó házasság.

Addig-addig törték a fejüket és sajnálkoztak a szegény leányon, míg egyszer csak bámulva kezdték észrevenni, hogy Klára nem várta be az ő segítségüket és igyekezett saját erejéből segíteni magán. A bámulatból aztán jó hosszú ideig nem is jöttek ki. A mit mint az előzmények természetes következményét vártak, nem teljesült: a Páldi-tanya nem került eladásra, megmaradt az örökösök birtokában. Egymás után szállongtak, terjedtek a legfurcsább hírek szokatlan, hallatlan dolgokról, melyek eleinte bámulatba, azután méltatlankodásba, végre megbotránykozásba ejtették az egész szomszédságot. A rendes összejöveteleken, névnapokon, vacsorákon, uzsonnákon Klára viselt dolgairól folyt a beszélgetés, vitatkozás, pletyka. Sokan csak azért látogatták meg, hogy saját szemökkel győződjenek meg a Páldi-tanya csodálatos rejtelméről, s a kik csak ott voltak, mind nagy méltatlankodással tértek vissza, s mindegyre újabb és hihetlenebb adatokat táltak föl az uzsonnaasztalok tarka abroszára.

– Azt a leányt valami rossz szellem szállta meg, – mondá Nagyvéghyné ő nagysága, ki valami homályos genealógiai bonyodalmak következtében atyafiságot tartott a Páldi-családdal, s első sorban volt hivatva ítéletet mondani az elfajult leányról. – Már többször meghívtam, hogy látogasson meg, s töltsön nálam néhány hetet, eleinte azt felelte, hogy nem jöhet, sok dolga van, később aztán nem felelt semmit.

– Én meg saját személyemben tettem nála részvétlátogatást, – vevé át a szót Börzsönyiné ő nagysága, – épen uzsonna tájban értem a tanyára, és Klárát nem találtam a házban. A kis fiú volt otthon tanítónőjével, egy száraz, epés vén kisasszonnyal, a ki udvarias kérdésekre azt felelte, hogy Klára a szérűn van, s midőn arra kértem, hívassa haza, mérgesen rám rivalt, hogy a kisasszonynak nincs ideje üres látogatások fogadására.

– Miért nem mentél ki hozzá a szérűre, kedvesem? – kérde Bákayné ő nagysága.

– Méltóságomon alulinak tartottam.

– Én nem tartottam méltóságomon alulinak, – vevé át a szót Toronyiné ő nagysága, – de meg is adtam az árát. A napokban Palotáról jöttem hazafelé mind a négy leánnyal. Épen déltájban értünk a Páldi-tanya elé. Gondoltam, meglátogatjuk a szegény Klárát és megebédelünk nála, otthon úgy sem vártak ebéddel, mert már előre kilátásba vettem e látogatást, és a szerint intézkedtem. Megállítatom hát a hintómat a tanya előtt, és leszállunk. Igazi részvétellel, megfelelő meghatottsággal és szomorú arccal lépünk a szobába; a legkisebb leányom, a Miczi, sírt is, valósággal zokogott... úgy-e zokogtál, Miczikém?

– Egészen vizes lett a szép csipkés zsebkendőm, – felelt Miczi kisasszony, méltatlankodástól kipirult arccal.

– No hát ennél szebb és meghatóbb bevonulást nem láthatott volna Klára, ha otthon lett volna. De nem volt. Csak azt a sárga tanítókisasszonyt találtuk a kis fiúval. Kértem, hol van a mi kedves, szegény Kláránk? A szérűn, felelt a sárga kisasszony. Nem lehet hazahívni? kérdi a Nina leányom. Nem lehet, felelt a sárga kisasszony. Akkor megvárjuk itt, – mondok én ártatlan bizalommal, – úgy is dél van, s a mi kedves Kláránknak nem sokára haza kell jönnie. Régi jó ismerősök és szomszédok vagyunk, leányaim együtt nevelkedtek vele, itt maradunk nála ebédre. – Kezdjük lerakni a kalapjainkat, kendőinket, hát a sárga kisasszony ránk mordúl, hogy Klára a szérűn van, csak estére jó haza, ő pedig már megebédelt a kis fiúval. A dolog gyanúsaként tetszett, hogy az egész beszéd csak a vén kisasszony machinációja, a kinek szeméből látszott, hogy ellensége a kedélyes vendégeskedésnek. Lesújtó pillantást vetek rá és kimegyek a tornácra. Leányaim is lesújtó pillantást vetnek rá és utánam jönnek. Miczi zsebébe rejti szép csipkés kendőjét, melyre már nincs szüksége és azt mondja, mamácska, hajtsunk ki a szérűre és beszéljünk Klárával; én azt hiszem, hogy ez a vén kisasszony csak lóvá akar minket tenni. Helyesen beszélsz leányom, mondok én, felülünk a hintóba és kihajtunk a szérűre. Nagy sár volt, a lovak csak lassan haladhattak, a hintó rázása magas fokra emelte étvágyunkat. Végre kiértünk és keressük Klárát. Eleinte nem vettük észre, mert épen dél volt, s a nyomtatók mind a boglyák tövében ültek és ebédeltek. Úri hölgynek nyoma sincs a tájon. Egyszerre csak felsikolt a Boriska leányom, – még mind a hintóban ültünk, – hogy nini, mama, ott ül Klára egy kévén. Oda nézek, alig akarok a szememnek hinni, pedig csakugyan Klára volt. A feje be volt kötve, ruhája fel volt gyűrve és a lábain nagy, sáros csizmák voltak. Ott ült a kévén, s kenyeret és szalonnát evett egy fanyelű bicskával. Klára! kiáltok én rá. Miczi leányom újra előveszi a szép csipkés zsebkendőjét, és a szeméhez szorítja. Klára felpillant és meg sem mozdulva helyéről, azt mondja, hogy Isten hozta édes néni, minek köszönhetem e szerencsét? Útban vagyunk haza felé, mondok én, és megálltunk nálad ebédre, szegény leányom! Én ma ide künn ebédelek, felel Klára, mert égető a munka; de ha itt maradnak velem, szívesen megosztom ebédemet. Ezzel kenyeret és szalonnát vág, és megkínál vele. Ez a te ebéded? mondok én. Ez, felel Klára, és nyugodtan tovább falatozik. Miczi leányom visszateszi zsebébe a szép csipkekendőjét. Szegény nagyapád megfordulna sírjában, ha ezt látná, mondok én; aztán mind a négyen egy lesújtó pillantást vetünk rá és elhajtattunk. Haza érve, hamarjában ebédet főzettem, a mi már vacsorának is beillett volna, de akkorra már csak úgy támolyogtunk az éhségtől. No hát mit mondanak ehhez a blamagehoz?

És a megsértett asszonyság egyszerre fölhajtotta findzsáját, újra tele töltötte, nagy darab kalácsot szelt és oly mohón folytatta az uzsonnázást, mintha még mindig az elszenvedett koplalástól kellene helyreállítania gyomrát.

– Ez még mind semmi, – veszi át a szót BáKayné, – ezzel csak magának árt, csak a maga egészségét rontja el, csak magát teszi példabeszéddé. Hanem az már mégis több az elégnél, hogy szegény tisztjeit megfosztja kenyerüktől és egész családokat juttat koldusbotra.

– Hallatlan! – kiált Nagyvéghyné, összecsapva kezeit. – Ennyire elfajult volna?

– Nagypapjának tisztartója, Falvi, tudjátok, a kinek az a szép és ostoba felesége van...

– Igen, a ki nagyobb toiletteket viselt, mint mi magunk.

– A kiról a férfiak azt beszélnek, hogy már a harmadik szó után szerelmet lehet neki vallani.

– Csitt! – leányok vannak jelen, – vág közbe BáKayné, s ezzel visszatéríti rendes medrébe a pletyka áradatát, melyet a kedvező alkalom már-már más irányba ragadott volna.

– Mi történt Falvival?

– A napokban volt férjemnél és rettentő dolgokat beszélt.

– Mik azok a rettentő dolgok?

– Férjem jobban elmondhatja. Náczi, – kiált, fölemelve hangját, – jöjj be egy pillanatra.

– Még csak a közepén vagyok a szivaromnak, – hallatszik egy rekedt hang a nyitott verandáról, hová az urak visszavonultak szivarozni, mialatt hölgyeik oda benn kávé mellett végezték a szellemi nagymosást.

– Ugyan jöjjön be szivarostól, kedves BáKay, – kiált a háziasszony, Nagyvéghyné ő nagysága, – nem árt nekünk az a kis füst, hozzá vagyunk szokva.

BáKay úr megjelen a verandára nyíló ajtóban s a háziasszonyi engedély alapján hatalmas füstfelhőt fúj az egybegyűlt hölgyek felé.

– Mondd el csak Náczi, mit beszélt veled Falvi, mikor a minap meglátogatott?

– Szegény Falvi! biz az szép dolgokat beszélt. Klára egészen felforgatja a jószágot. Felmondott neki is, az ispánnak is, azaz jobban mondva, elcsapta őket s midőn legalább végkielégítést kértek, azt felelte nekik, hogy tekintsék végkielégítésnek azt, a mit éveken át loptak az öreg Pálditól.

– Szörnyűség! Mit fog csinálni most a szegény Falvi?

– Elmegy gazdálkodni saját jószágára, Pozsonymegyébe.

– Hát van neki jószág?

– Még pedig nagyon tisztességes. Szépen lassacskán szeregette össze, mialatt itt tisztartós-kodott. Az ispánnak is van jószág Nyitramegyében, az is itt szerezte.

– Úgy látszik, mégis van hát végkielégítésök.

– Az mindegy, azért még sem illik így bánni régi hű szolgálakkal. Szegény Falvi, egészen el van keseredve. Azt mondja nem lesz többé senki kutyája, hanem lesz a maga ura.

– Most fog még csak toiletteket csinálni a felesége!

– És udvaroltatni magának a saját gazdatisztjeivel.

– Csitt! zsindey van a házon, – szól közbe BáKayné, ismét visszatérelve rendes medrébe a kicsapni készülő pletykát. – Mit beszélt még Falvi a Páldi-tanyáról?

– Fel van fordulva ott az egész világ. Klárát valami rossz szellem szállta meg. A parasztok azt hiszik, hogy hét ördög bújt belé, a műveltebbek meg vannak győződve, hogy a tönkrejutástól való félelmében megőrült s az a rögeszméje van, hogy megtisztítja jószágát az adósságoktól.

– Szegény leány! valóban megőrült.

– Csakhogy örülségének mások iszszák meg a levét, – folytatja BáKay úr, kidobva az ablakon kiégett szivarját s az asztal mellé, a hölgyek közé telepedve, mi alatt a háziasszony megtölt számára egy findzsát és eléje tolja. – Oda künn boroztam ugyan, de a borra jól fog esni a kávé. Kezeit csókolom, nagysád. Bizony szegény Klára örülségének mások iszszák meg a levét. Pompás kávé! ilyent csak nagysádnál lehet inni.

– Ugyan Náczi! – vág közbe neje türelmetlenül – határozd el már magadat, miről beszélsz: a kávéról-e, vagy arról a léről, melyet Klára itat meg másokkal?

– A kávé megiszom – felelt BáKay úr tettel kísérve szavait – és beszélek a másik léről. Ezt már csak igyák meg mások!

– Kik azok a mások?

– A házi cselédek, kiket nagyrészt elcsapott s a kiket megtartott, azokat úgy megdolgoztatja, mint a szerezsen rabszolgákat. Nem tartott meg mást, mint a szakácsnőt és egy szobalányt; a komornák, inasok, parádés kocsisok kikapták az útlevelet. A külső cselédeket, kik hozzászoktak volt hajdanában az úri munkához, egymásután csapja el s másokat fogad helyettük, a kiket kora hajnaltól késő estig dolgoztat. Szép parádés lovait eladta és ökröket vett helyettük; a hintót is eladta és közönséges parasztszekeren, igás lovakkal hajt be a városba, ha valami dolga akad. Sőt a multkor látták, a mint ökörszekeren maga vitte be dinnyéit a palotai hetivásárra és órákig alkudozott a kofákkal, a míg mindent el nem adott.

– Hallatlan botrány!

– Házánál nem fogad el semmi vendéget –

– Tudom, tapasztalásból tudom! – sóhajt Toronyiné.

– Legalább enni nem ad nekik mást, mint szalonnát, – teszi hozzá csípősen Miczi kisasszony, ki nem tudja megbocsátani, hogy hiába tette tönkre szép csipkés zsebkendőjét.

– Nem fordul meg ott más, mint néhány zsidó szenzál –

– Szép társaság egy Páldi-sarjadék számára! sóhajt Nagyvéghyné.

– Azokat is szalonnával tartja jól? kérdi gunyosan Toronyiné.

– Nem tudom, mivel tartja őket, – folytatja BáKay úr, – hanem hallottam, hogy nagy tisztelettel és félelemmel beszélnek róla s azt mondják, hogy még rajtok is kifog. A minap hozzám vetődött Gold Jakab, a ki az én buzámat is meg szokta venni, még pedig a lábán, s kérdeztem tőle, mit tart Páldi Kláráról. Összezsapta a kezét, fejét csóválta, orrát fújta, azután megvakarta és csak annyit mondott, hogy gewalt leány!

– Gewalt leány! – kiált elszörnyedve Nagyvéghyné ő nagysága. – Egy Páldi-ivadékról azt mondják, hogy gewalt leány! Hová jutunk, hová jutunk?

– Hát még ha azt tudnák, hogy szeszgyárat készül állítani a jószágon?

– Lehetetlen! Nem hiszem.

– Legalább a szenzálok azt beszélnek, sőt azt is hozzáteszik, hogy a szeszgyárban Hédervári Jakab lesz a titkos kompánistája.

– Még csak ez volt hátra! sóhajt Nagyvéghyné, csaknem kővé dermedve a rémülettől és méltatlankodástól. Ennyire mehtagadni nemét, családját, ősi hagyományait, büszkeségét! Egy Páldi leány, és pálinkát főz és titkos kompánistája egy Hédervári Jakabnak... Most már vége! Megtagadom a rokonságot, leveszem róla a kezemet. Páldi Klára meghalt reám nézve.

– Szegény leány! én inkább sajnálom, szólt Börzsönyiné.

– Legalább is épen úgy méltó a szájalomra, mint a méltatlankodásra – fejezi be Bákay úr. – Szegény leány! kiragadja magát veleszületett köréből, fárad, koplal, nélkülöz, gúnynak, nevetésnek, megvetésnek teszi ki magát s mindezt egy rögeszméért. Hogy megmentse vagyonát, hogy meggazdagodjék. Nem tudja szegény, hogy az ár ellen úszni nem lehet.

III.

Ez az általános vélemény Kláráról és elvállalt küzdelméről. Az ár ellen úszni nem lehet. És a kik nem haragszanak rá, hogy hűtlen lett az ősi hagyományokhoz, azok szánják, hogy hiábavaló munkára pazarolja erejét és ifjúságát.

A leány pedig ment tovább a megkezdett úton, bátran, csüggedetlenül, makacs kitartással, nem nézve sem jobbra, sem balra, sem hátra. Csak a célta látta maga előtt, melyet kitűzött magának s míg szemét e célra szegzé, lábával ellökött útjából minden akadályt vagy ha tehette, átlépett rajta. Haladt előre a maniakusok kizárólagosságával, megátalkodottságával, a kik nem látnak, nem éreznek semmit azon az egy gondolaton kívül, mely elfoglalva tartja egész lényüket. És valóban, az ő törekvése a rögeszme erejével vette birtokába egész lelkét, minden gondolatát, minden tettét. Megmenteni őseinek birtokát a pusztulástól, megtartani és nem juttatni idegen kézre azt a darab földet, melyet a sors családjának osztályrészül adott, hol apja, nagyapja és valamennyi őse élt és meghalt, hol a régi arc képek a nagyteremben és a porladó csontok a kerti sírboltban egyaránt örök fenyegető tiltakozást kiáltanak minden megszenstelenítés ellen! Ez volt az ő vágya, törekvése, életfeladata, vallása; ennek élt kizárólag és kímélet nélkül, maga és mások iránt.

És a mint az idő haladt, a lankadatlan munka, a szigorú takarékoság kezdte meghozni elmaradhatatlan eredményét. A szomszédok, kik boszankodva vagy szánakozva kísérték a hőslelkű leány küzdelmét és napról-napra várták vagy rettegetek, hogy összeroskad elvállalt terhe alatt, csodálkozva vették észre, hogy épen nem roskad össze, ellenkezőleg, egyre nő és erősödik feladatának nagyságával. Minden virágzik és gyarapszik nála, házat megújította és megszépítette, kívül-belül minden rendben van, a gazdatisztek és cselédek szidják ugyan a háta mögött, de szívesen vannak nála és vetekednek, hogy ki jusson szolgálatába, a hitelezők nem nyugtalanokodnak és nem háborgatják, s rendesen megkapják az évi törlesztéseket, úgy, hogyha így halad, néhány év alatt a jószág egészen megtisztul az adósságoktól s mire a kis Béla felnő és eléri nagykorúságát, egészen tiszta, tehát mentes birtokon osztozhatik testvérével s mivel minden valószínűség szerint testvérenek osztálya is az övé lesz, (mert arról már rég lemondtak, hogy Klárát férjhez adják), ezt a fiút már most úgy lehet tekinteni, mint a jövő egyik legjobb partiját a pusztaságon s az úri családok, melyek bővelkedtek megfelelő korú kis leányokban, már most számításba vették a fiút s a szép jövő reményében ismét közeledni igyekeztek az egykor kiközösített apostatához.

De a közeledés nem volt könnyű és nem járt keserű tapasztalatok s kiábrándulások nélkül. Senki sem teheti, hogy büntetlenül ragadja ki magát természetes köréből, hogy nemével, nevelésével, hagyományaival ellenkező szerepet erőszakoljon magára. Senki sem szentelheti magát kizárólag egy eszmének, senki sem fordíthatja összes erejét, minden tehetségét egyetlen egy feladatra, a nélkül, hogy más tekintetben kárát ne vallja. A ki szemét mereven, folytonosan egy pontra szegzi, semmit sem fog kívülről látni s ha néha másfelé kell fordítnia tekintetét, azt tapasztalja, hogy tiszta látása megzavarodott. Klárán is betelt ez a természeti törvény. Erényeit, melyekre feladatánál fogva szüksége volt, annyira túlhajtotta, hogy hibákká lettek. Annyira erélyes volt, hogy nyersnek látszott, annyira takarékos volt, hogy fősvénynek látszott, annyira férfias volt, hogy egészen elveszteni látszott gyöngédségét, nőiességét s míg keble legmélyebb rejtekében meleg, érző szív dobogott, a külső kéreg, melylyel akarata és életmódja bevonta, keménynek, ridegnek, kellemetlennek mutatta, a kihez mindenki csak félve közeledett, tisztjei úgy, mint cselédjei, mint Gold Jakabék, mint ismerősei, s még hamarabb, mint kora magával hozta volna, vén leány lett, ama nevetséges apró vonások nélkül, melyek némileg megenyhítik a vén leányok szomorú rideg alakját.

Mindenki félt tőle s legjobban félt az, a kit ő legjobban szeretett a világon, a ki tulajdonképeni oka és célja volt elvállalt nehéz munkájának, a kinek jövője és jóléte egybeolvadt vágyainak és törekvésének tárgyával s ha rögeszméjévé vált az ősi jószágot megmenteni és felvirágoztatni, elválaszthatatlan volt tőle a másik gondolat, hogy minden munkája, fáradsága, eredménye ennek fog hasznára válni. Béla öcscse csaknem tizennégy évvel fiatalabb, mint ő s valóban kis fiú volt még, midőn nénje magára vette a nagy harczot a végzet ellen. Első évét töltötte csak be, midőn apjuk, anyjuk meghalt s ők egészen az öreg Páldi gondjára maradtak, ki teljesen megfelelni vélte nagyapai kötelességének, ha ponyt tartott kis unokája számára, beavatta őt a kártya-figurák rejtelseibe és megtanította pipát tölteni. Egyebekben egészen nénje gondjaira maradt s a tette vágyó komoly leány nagyobb hatáskör hiányában egészen a gyermeknek szentelte magát. Az anyaság gazdag kincseit, melyekkel szíve tele volt, mind a gyermekre árasztotta s a fiú úgy ragaszkodott hozzá, mint szerető anyához, és úgy félt tőle, mint szigorú apától. Az öreg Páldi halála után, midőn Klára a jószág kezelésével öcscse nevelését is egészen magára vette, a mily arányban megkeményedett s úgyszólván elférfiasodott modorában és viseletében, ugyanabban az arányban ment át a gyermek szerető ragaszkodása a tisztelő félelembe s a mint megszokta mindenben nénjétől függni, az ő szemével látni, az ő fejével gondolkozni, felosztani minden önállóságát az ő akaratában, épen úgy elszokott attól, hogy bizalommal legyen hozzá s részesévé tegye apró gyermeki örömeinek és bánatainak.

De Klára nem vette ezt észre, nem volt rá ideje, hogy észrevegye. Annyit tudott, hogy mindek fölött szereti öcscsét, hogy minden törekvésének utolsó célja az ő jóléte és boldogsága; azt is tudta, látta, hogy a gyermek engedelmes, jó fiú és mindenben szavát fogadja, s benne nem fog akadályt találni, hogy úgy nevelje föl, a mint az ő boldogságáért legjobbnak tartja, – és ez elég volt neki. A mily erélylyel látott a jószág kitisztázásához, ugyanazzal fogott a gyermek neveléséhez; hiszen mind a kettőnek egy volt a célja, s egyik a másik nélkül üres, hiábavaló munka lett volna.

Nem volt elég a jószágot megmenteni, kitisztázni; arról is gondoskodnia kellett, hogy a kinek számára megmenti, képes legyen megtartani s ne veszítse el újra. Minden Béla nevelésétől függ. A mi rossz hajlam származásánál fogva benn van a vérében, a mi vészes benyomásokat a gyermekkorában látott példák lelkében hagyhattak, azokat irgalom és kímélet nélkül kell irtani. Hosszas gondolkodás után legjobbnak találta, ha a gyermeket maga mellett tartja, s nem küldi sem városi iskolába, sem nevelő intézetbe, hol ellenőrzéstől távol áldozatul eshetnék a rossz befolyásoknak s kifejlődhetnének öröklött hajlamai. Mert arról meg volt győződve, hogy öcscse, ki a pusztulásra szánt fajból származik, magával hozta a világra a faj minden hibájának és szenvedélyének magvát. Nem bocsátja el hát oldala mellől s örködni fog, hogy a vészes magvak gyökeret ne verjenek lelkében.

De azt sem akarta, hogy tudatlanul nőjön fel s a gazdálkodáson kívül semmi egyébhez se értsen.

Nem akart úri ruhában járó parasztot nevelni öcscséből. Tudta, hogy a Páldi név fentartójának művelt embernek kell lennie, a kinek semmiben sem szabad hátramaradnia korától. Taníttatni fogja mindarra, a mit az embernek tudnia kell, ha a közfelfogás szerint műveltnek akar látszani. Taníttatni fogja, de a saját felügyelete alatt és olyan által, kiben teljesen megbízhat.

A mély megvetésénél fogva, melyet a férfinem iránt érzett, előre is kizárta azt a gondolatot, hogy a fiú nevelését férfitanítóra bízza. Különben nem kellett soká keresnie; készen állt minden megkívántató tulajdonsággal, a kire szüksége volt.

Kamilla kisasszony egy pár évig nevelőnője volt Klárának, még szüleinek életében, a kik nem osztottak az öreg Páldi ősmagyar meggyőződésében, hogy a leánynak elég nevelés, ha jól ért a főzéshez és a fehérnemű javításhoz. Szüleinek halála után, midőn a leány egészen nagyapja

gondjaira maradt, az öreg úr úgy találván, hogy unokája egész az illetlenségig sokat tud, udvariasan felmondott az öreg kisasszonynak, kinek sárgás, merev arcza és szigorú tekintete kellemetlenül zavarta a kastély vidám összhangját. Kamilla kisasszony azóta egy fővárosi nevelőintézetben élt alárendelt nevelőnői minőségben s itt találta őt Klára levele, mely tudtára adta a megváltozott viszonyokat, feltárta előtte egész helyzetét s felkérte, hogy vállalja el kis öcscsének nevelését.

Válasz helyett maga Kamilla kisasszony érkezett meg nemsokára a pusztára s azonnal hivatalba lépett és így történt, hogy már az első napokban segített elijeszteni a barátságos látogatókat s Börzsönyiné és Toronyiné ő nagyságaik rémes dolgokat beszélhettek róla a pusztai társaságnak.

Klára különösen vonzódott öreg nevelőnőjéhez, kinek rideg külseje és némi vénleányos ferdesége mögött sok jóakarat és meleg érzés lakott. Föltétlenül reábizhatta a fiú nevelését, míg maga egészen elmerült gazdaságában. A gyermek lassankint hozzászokott tanítónőjéhez, s bár félt tőle, mégis nagyobb bizalommal volt hozzá, mint testvéréhez. Engedelmes jó fiú volt, egy pillanatra sem tévedt el nevelőnője őrködő szemei elől, szorgalmasan tanult, szépen haladt minden tudományban s évről-évre kitűnő sikerrel tette le a vizsgálatokat a szomszéd város iskolájának tanári kara előtt. Klára meg volt elégedve öcscsével, meg volt elégedve rendszerének eredményével, boldog volt és remélte, hogy öcscsét olyannak neveli, a milyennek épen lennie kell élete céljának valószínűsítésére, s csak évek múlva, midőn a fiú már tizenhetedik évében járt, csak akkor kezdett oly jeleket venni észre, melyek megdöbbenették s egy-egy pillanatra azt a gondolatot támasztották lelkében, hogy talán még sem járt egészen a helyes úton a gyermek nevelésében.

IV.

– Nekem úgy látszik, mintha ez a fiú egy kissé élehetetlen volna, – mondá Klára, midőn egy csendes nyári estén künn ült a tornáczon Kamilla kisasszonnyal, néhány percczel azután, hogy Béla szépen, illedelmesen, mint jól nevelt fiúhoz illik, jó éjszakát kívánt, és szobájába ment aludni.

Szép tiszta est volt; a hold fehér fénye elárasztá a tanyát, mely csendes élvezettel látszott fürödni a hideg sugárban a forró nyári nap után. Ember, állat mély álomban pihent, mert a Páldi-tanyán korán szoktak feküdni, hogy korán kelhessenek a munkára; csak a tanya úrnője volt ébren, ki ilyenkor szokott kissé megpihenni a nappal izgatott, szakadatlan munkája után, s ilyenkor beszélte meg mindenféle dolgait hűséges segédével, az öreg kisasszonnyal.

A tornác szélén ült, párkányára támaszkodva könyökével, a hideg kőoszlophoz nyomva égő fejét és szemét változatlanul arra az ajtóra szegezve, melyen néhány percczel előbb a szobába lépett öcscse. Úgy nézett arra, mintha még mindig látná alakját, míg végre lassan, szótalolva szavakba foglalá a gondolatot, melylyel a fiú távozása óta küzdeni látszott.

– Nekem úgy látszik, mintha ez a fiú egy kissé élehetetlen volna.

Kamilla kisasszony megütközött és megbotránykozott. Sokkal jobban szerette a fiút, a ki keze alatt nőtt fel és sokkal büszkébb volt reá, hogysem megbotránykozás nélkül hallhasson róla lealázó nyilatkozatot; de másrésről sokkal nagyobb véleménynyel volt hajdani növendékének ítélőtehetsége felől, hogy sem megdöbbenés nélkül halljon kedvenczéről oly ítéletet, mely egyszersmind kárhooztatása az ő hétéves nevelői működésének.

– Mit ért az élehetetlenség alatt? – kérdé tartózkodó rövidséggel.

– Mit értek? – felelt Klára türelmetlenül. – Azt értem, a mit mindenki élehetetlenségnek nevez, az ügyetlenséget, gyámoltalanságot.

– Példákat kérek, – mondá Kamilla kisasszony kurtán és ridegen.

– Eh! nem úgy megy az életben, mint a tankönyvekben, hol először a szabályt állítják fel, s utána szép sorjában következnek a példák. Az általános benyomás, melyet e fiú reám tesz, az, hogy élehetetlen; ennyi elég, egyes példákat nem tudnék hamarjában felsorolni.

– De a benyomást tényekből nyerte, – küzdött az öreg kisasszony növendéke érdekében, – s a tényekről mégis számot adhat. Kérek néhány tényt, mielőtt megalázó véleményét aláírnám.

– Tényeket akar? – felelt Klára elgondolkozva. – Hiszen én örülnék legjobban, ha nem tudnék tényeket találni, s ön fényesen bebizonyítná véleményem aaptalanságát. De nem tehetek róla, ez a fiú azt a benyomást teszi reám, hogy élehetetlen. Nem tud egy lépést magától tenni, nincs egy önálló gondolata, nincs saját véleménye, A mit mi mondunk neki, azt megteszi pontosan, de ha semmit se mondanánk, képes volna összetett kezekkel elülni a végtelenségig; szót fogadni nagyon jól tud, de kezdeni nem tud semmit, szóval puha viaszbab, mely a szerint idomúl, a milyen kézbe kerül.

– Hát nem ezt akarta? – kérdi Kamilla kisasszony csodálkozva.

– Ezt akartam, ezt akartam, – viszonzá mindegyre türelmetlenebbül Klára, – de nem így akartam.

– Hát hogyan akarta?

– Eh! nem olyan könnyű azt világos szavakkal meghatározni. Nem történt az meg önön valamikor, hogy valami dalt egész tisztán hallott fülében csengeni, de ha el kellett volna énekelnie, egy hangot se tudott volna eltalálni?

– Értem. Azt akarja mondani, hogy a fogalom egész világosan él lelkében, de nem tudja szavakkal kifejezni.

– Úgy van. Segítsen hát megtalálni a szavakat. Ön nevelt engem is, megszokta lelkemben olvasni, kísértse meg hát elmondani, a mit olvasott.

– Megkísértem, – felelt Kamilla kisasszony komolyan és pedánsan, mintha valóban valami olvasási feladatról volna szó. – Ön, kedves gyermekem, olyanná akarta nevelni öcscsét, hogy egészen elfogadtassa vele saját nézeteit, gondolkozását, törekvését, becsvágyát, szóval, hogy hű dolgozó társa s majdan követője legyen a nagy és nemes munkában, melyet életének feladatául választott.

– Úgy van, igaz.

– Nos, én olyannak is neveltem. Béla az ön fejével gondolkozik, az ön szemével lát. Csak-ugyan puha viaszbab, melynek az ön erős keze olyan alakot adhat, a milyent akar. És most, midőn ez eredményt látja, elrémül, mert eszébe jut, hogy ha esetleg más, az önénél erősebb kézbe talál jutni, majd ez fogja idomítani a saját tetszése szerint.

– Igen, igen, – kiáltott mohón Klára, – ez jutott eszembe, ez az, a mitől félek.

– De hol van az erősebb kéz, mely egykor hatalmába kerítheti a hajlékony viaszbabot? – folytatá nyugodtan, a száraz matematikai bizonyítás hangján a nevelőnő. – Csak egy ilyent ismerek, mely az önével vetélkedhetnék befolyásban, és ez leendő nejének a keze.

– Úgy van, én is erre gondoltam, és épen ez rémítette meg szívemet a jövőre nézve.

– Ennek is megvan a maga orvossága, épen Béla lágy és idomítható jellemében. Módjában lesz ellenőrizni vonzalmát és olyan nő felé hajlítani, kiben megbízhatik.

– Ki ellenőrizheti az emberi szívet? – mondá Klára elgondolkozva. – Ki parancsolhatja neki: ezt szeresse, azt ne szeresse? És ha épen valami méltatlan nőre esnék szerelme...! Nem hallotta, nem olvasta soha, hogy épen a nemes szívek végzete az, hogy méltatlan tárgyra pazarolják szerelmöket?

Annyi keserűség volt e szavaiban, hogy az öreg kisasszony megdöbbsen és részvevő, fájdalmas figyelemmel nézett a leány lehajtott arczára. Sokáig ültek így hallgatva, csaknem elfeledve beszélgetésük tárgyát, Klára lehajtván fejét, s talán valami régi kínos emlékek felett tépelődve, Kamilla kisasszony le nem véve szemét arczáról, a igyekezve kiolvasni valami magyarázatot a felhőből, mely a tiszta, szép homlokon borongott. Lassankint az ő homloka is elborúlt, merev, rideg vonásain keresztül kitört részvevő szívének melege; lassan, tétovázva a leány felé nyújtá kezét, többször megsimogatva haját, arczát, homlokát, azután szó nélkül, mintha úgy is értenék egymást, keblére vont a fejét, s mind a ketten csendesen, némán könnyeztek.

A hold eltűnt a ház mögött, a tornác elsötétült, a levegő megmozdult, a szél mindinkább erősödött, s meg-megrázta a tornác oszlopain felfutó venyigék leveleit. Klára összerázkódott és fölemelkedett öreg barátnője kebléről.

– Hideg van, fázom, – mondá halkan, de meglátszott, hogy didergésében kevesebb része van az ártatlan nyári szellőnek, mint a régi emlékek hideg levegőjének, mely egyszerre meg-rohanta lelkét.

– Menjünk a szobába, – mondá az öreg kisasszony.

A három hálószoba egymás mellett volt és egymásba nyílt. Középen a fiúé, kinek álmát kétfelől őrizte két szerető lélek. Klára az ajtón betekintett öcsce hálószobájába, s látta, hogy a fiú nyugodtan alszik ágyában, egyik karjára hajtva fejét, csendes, alig hallható pihegéssel, félig nyílt ajkai körül boldog mosolylyal: valódi hű képe az ártatlan gyermeki álomnak. Eltakarta kezével a meggyújtott gyertyát, nehogy világossága megzavarja az alvó fiút nyugodt álmában, s jó éjt mondván az öreg kisasszonynak, lábujjhegyen átsuhant a szobán és saját hálószobájába lépett.

Íróasztalára állította gyertyáját, maga az asztal mellé ült, kezére támasztotta fejét, s elgondolkozva, mozdulatlanul nézett a gyertya lángjába, mintha a lehető legtávolabbra volna tőle a lefekvés gondolata. Sokáig ült így, nem változtatva helyzetét, nem változtatva arcza kifejezését, midőn hirtelen egy hang szólalt meg háta mögött, melytől riadtan ugrott fel székéről.

Pedig csak Kamilla kisasszony volt, kinek hangjától éppen nem volt oka megriadni. Nem vette észre, hogy midőn jó éjt kívánt az öreg kisasszonynak, ez nem maradt szobájában, hanem utána ment, s míg ő íróasztala mellett ült, széke mögött maradt állva, éppen oly mozdulatlanul szegezve reá szemét, a mily mereven nézett ő a gyertya lángjába.

– Mi mindketten gyűlöljük a férfiakat, – kezdé az öreg kisasszony, minden bevezetés nélkül, mintha csak azt a néma beszélgetést folytatnák, melyet a tornáczon szemeik váltottak egymással, – s ez a gyűlölet, ez a megvetés oly erővel vette hatalmába lelkünket, mely nem lehet mélyebb alap nélkül.

Lassan, száraz, tanító hangon beszélt, mint mikor a történelmet vagy természetrajzot magyarázta növendékének, s ha szemében nem égett volna valami szokatlan fény, azt lehetett volna hinni, hogy most is leczkét tart. De szeme meghazudtolta hangja szárazságát, ránczos arcának rideg mozdulatlanságát, s Klára e szemet nézte és megértette. Az első meglepetés riadása után szó nélkül, nem kérdezve, mint jutott ide az öreg kisasszony, visszaült székére, mialatt Kamilla kisasszony az íróasztal túlsó oldalára került, és szemközt állva hajdani növendékével, folytatá beszédét.

– Az ember lelkében nincs semmi érzelem, akár jó, akár rossz, alap nélkül, tényekből álló alap nélkül. És mentől erősebb az érzelem, mentől inkább elfoglalja az ember lelkét, annál mélyebb az alap, annál meggyőzőbbek és kényszerítőbbek a tények, melyek formálják. Hogy én a férfiakat megvetem, annak megvan az alapja, s ez alapot az a tény nyújtja, hogy életemben mélyen és keserűen csalódtam egy férfi miatt.

Klára önkéntelenül s görcsösen megmozdult; keze, melyre eddig arczát támasztá, lehanyatlott az asztalra, de feje mozdulatlanul, egyenesen megmaradt előbbi tartásában, s csodálkozva, kérdőleg szegé szemét a beszélő arczára.

– Eddig nem beszéltem róla, – folytatá az öreg kisasszony száraz, tanítói hangján, – de most megjött az ideje, szólnom kell, érzem, hogy jót teszek önnel, ha szólok. Nekem is megvolt a magam kis regénye, s csalódással, keserűséggel, örök kiábrándulással végződött. A történet maga régi és egyszerű, új csak arra nézve, a kivel megtörtént. Ifjú voltam, rajongó lelkem volt, eszményemet kerestem, s azt hívéim, megtaláltam. Neki adtam minden gondolatomat, minden érzésemet. Szerettem, s meg voltam győződve, hogy ő is szeret, hiszen szavai, vallo-másai gyújtották meg szívemben a szerelem első szikráját. És azután megtudtam, hogy ez az eszménykép hazudott: meggyőződtem, hogy ez az ember aljas csaló volt, a ki csak szeretőjévé akart tenni, mikor elhitette velem, hogy egész lelke az enyém, s nem élhet nélkülem.

Klára nem mozdult; úgy ült székén, mintha megkövült volna; arcza is oly halvány, hideg és merev volt, mint a fehér márvány; tágra nyílt szemeiben is az a megkövült, mozdulatlan tekintet látszott, melyet a márványszobrok szemében lehet látni.

– Szegény, fiatal, kezdő nevelő voltam, s haraggal, undorral utasítottam el az embert, kiből egyszerre kiábrándultam. Nevetve, vállat vonva tovább ment, s néhány hónap múlva meg-nősült, elvett egy gazdag özvegyet. Hogy boldog volt-e vele, boldoggá tette-e nejét, nem tudom, nem kérdezősködtem felőle, nem törődtem vele. Megvettem és elfelejtettem. Megvettem benne az egész férfinemet, és az lettem, a mi vagyok. Nem bántam meg, boldog vagyok így, a mint vagyok, s ha újra visszatérne ifjúságom és szépségem, újra úgy tennék, a mint tettem, tudva, mily jövő vár reám. Boldog vagyok, mert azt, a kit megvettem, el is feledtem; és emléke nem hagyott szívemben semmi keserűséget; ha rá gondolok, nem teszem azt fájdalommal. Ez a különbség köztem és más hozzám hasonló szerencsétlenek közt, kiknek szívében a csalódás örök sebet hagy hátra... Ez az én történetem.

– Ez az enyém is! – kiáltott Klára hirtelen kitöréssel, felugorva székéről. A mozdulatlan márványalak, a hideg, halvány arc egyszerre átváltozott; termete kiegyenesedett, minden tagja reszketett, sötét pír árasztotta el arcát, és a hang mint valami rég elfojtott sikoltás tört ki melléből. De nagy felindulásában sem feledte el a gondos testvér óvatosságát, oda sietett az összekötő ajtóhoz, betekintett a szomszédszobába, s midőn látta, hogy a fiú nyugodtan alszik tovább, halkan betette az ajtót, lábújjhegyen visszasietett íróasztala mellé és fojtott hangon folytatá beszédét: – Ez az én történetem is! Régóta hordom szívembe zárva, s midőn itt állt ön előtt és elmondta történetét, úgy rémlett lelkemnek, mintha kettőssé lett volna alakom, mintha magam állnék önmagam előtt és magam mondanám el enmagamnak szomorú múltamat. Igen, ez az én történetem is, csak azzal a különbséggel, hogy nekem nem volt elég erőm elfeledni azt, a kit megvettem, és hordoztam folyton, örökké, sajogva szívemben a régi sebet, és boldogtalan voltam, nem tudva igazán, miért; hiszen nem szerettem már azt az embert, hiszen gyűlöltem, megvettem, utáltam; de nem feledtem, nem feledtem! Az ön szavai nyitották föl szememet, azok tanítottak meg boldogtalanságom titkára. Feledni, feledni! Kitépni a tövist a szívből, a szív sebéből, és a seb be fog gyógyulni. És én esztelen, gondosan ápoltam, dédelgettem a sebet, kaczerkodtam ennen fájdalmammal, s híven őriztem a tövist, a múltak maradványát, a helyett, hogy kitépjem, összetörjem, lábammal tapossam. Kitépem hát, összetöröm, lábammal taposom most, aztán legyen vége az egésznek, legyen vége az emlékezésnek is!

Gyorsan, nagy indulattal kirántotta íróasztala fiókját és az asztalra tette egész tartalmastól. Sárgás papírokkal, hervadt virágokkal, rongyokkal, semmiségekkel, minők a boldog és boldogtalan szerelem emlékei szoktak lenni rendesen.

– Itt van az én múltam tövise, – folytatá gyűlölettel szegezve szemét a kis fiók tartalmára, – az a tövis, melyet kitépni és megsemmisíteni nem volt elég eszem és erőm. Nem! Oktalan fejemmel, gyűlöletre szomjazó szívemmel újra, meg újra elővettem, nézegettem és visszagondoltam szerencsétlen múltamra, hogy el ne feledjem a gyűlöletet, melyet esküdtem, hogy meg ne bocsássam a fájdalmat, melyet szenvedtem. Én esztelen! Nem éreztem, hogy csak magamat gyötröm, magamon állok boszút. El veletek, utálatos emlékek! gyűlölni tudok nélkületek is, de veletek nem tudok feledni. El veletek!

Hirtelen, indulatosan kifordította az asztalra az egész fiók tartalmát, s kikapott a zagyva halomból egy kis ibolya-bokrétát, mely már annyira el volt száradva, hogy porrá esett szét, a mint kezébe szorította.

– Ez volt az első virág, melyet tőle kaptam, – mondá oly fojtott hangon, hogy alig lehetett szavát érteni, – ide rejtettem fiókomba, s azóta el nem hagyta e rejteket. Eleinte boldogan, dobogó szívvel, azután gyűlölettel, lázongó kebellemmel, de itt tartottam és mindig mélyebbre és mélyebbre ütöttem vele a tövist szívembe. El veled, hitvány por, el veled!

Ledobta a földre a porladó virágokat és indulatosan rájuk taposott lábával. Aztán ismét a halom közé nyúlt és kikapott belőle egy sárguló papirszeletet.

– Itt van első levele, – mondá, Kamilla felé nyújtva és elfordítva róla tekintetét. – Csupa hazugság, árulás, aljasság minden szava. Itt van, olvassa, aztán hadd végezzek vele is.

– Nem szükséges olvasnom, – felelt Kamilla kisasszony nyugodtan, – úgyis tudom, mi van benne. Az eféle levelek csaknem szóról-szóra egyformák szoktak lenni.

– De csak olvassa! Olvassa el legalább aláírását, olvassa legalább a nevét.

– Bérczi Endre, – olvasá Kamilla kisasszony.

– Ez az, ez az! – kiáltott indulatosan a reszkető leány, még mindig elfordítva tekintetét a papírszeletről, mintha félne, hogy az undor egészen erőt vesz rajta. – Ez az a név, mely egykor dobogásba hozta szívemet, melyet azóta folytonosan fülembe sűgött egy gúnyos ördög hangja. Oh, én nyomorult! oh, én ostoba! Olvassa el a levél keltét is. Látja? Kevéssel azután történt, hogy ön elhagyta házunkat, s én egészen egyedül maradtam nagyapám dorbézoló czimborái között. Emlékezik, mily tapasztalatlan gyermekleány voltam. Akkor került ide, rokonai voltak itt a pusztai birtokosok közt, és nagyapám, ki az egész világgal rokonságot tartott, ha magyar nemeslevele volt, őt is rokonának fogadta és megnyitotta előtte házát. Mindennapos vendég volt itt, s így akarta meghálálni a gyanútlan öreg ember vendégszeretetét. El veled, hitvány papiros, hazug rongy, el veled!

Apró darabokra tépte a papírt is, aztán újra a halomba markolva, egy egész csomó hasonló elsárgult levelet rántott elő.

– Mind az ő levelei, mind! Az elsőnek folytatásai, épen úgy tele hazugsággal, ámítással. Ne olvassa, csak azt a nevet látná alattok, csak azokat a hazugságokat olvasná szívről, álmatlanságról, örök szerelemről. El velők!

Összetépte valamennyit, apró darabokban heverték körülötte a földön s kéjjel, a kielégített boszú kéjével taposott rájuk lábával. Lassankint ide jutott a fiók egész tartalma, csak még egy elfakult kék szalag maradt az asztalon. Ehhez már nem nyúlt kezével; felkapta a papírvágó ollót, s ezzel ragadta meg, mintha félne, hogy megfertőzteti érintése.

– Ez az utolsó emlék tőle – mondá halkan, elfordítva fejét, míg arczát égő pirosság lepte el. – Ezt tépte le vállamról, midőn erőszakkal karjába akart ragadni és én egy pillanat alatt megismertem egész aljasságát. Arczul ütöttem. Ah! milyen jól esett! Arczul ütöttem és ajtót mutattam neki. Azóta nem láttam, de hallottam róla. Hallottam, hogy nemsokára nőül vette egy pusztai szomszédunk leányát, kit gazdagnak tartott. Én ahhoz szegény voltam, hogy neijévé tegyen... Csak... Eh!... Sajnáltam a szegény leányt. Azután hallottam, hogy tönkre jutottak, a mint itt tönkre jut lassankint mindenki. Azután hallottam, hogy elköltöztek e vidékről. Ez volt az utolsó. Azóta semmit sem hallottam róla. És elfeledhettem volna és én esztelen itt tartottam fiókomban e szűrő töviseket és mindig újra és újra elővettem és élesítettem velők gyűlöletemet, fájdalmamat. Most már semmi sincs belőlük, csak e rongy! Vegye hát, vegye és vágja apró darabokra, hogy ne lássam többé ezt sem. Vegye már és szabadítson meg tőle.

Kamilla kisasszony átvette a szalagot és apró darabokra vágta az ollóval, azután a földre szórta a többi szemét közé.

– Vége hát mindennek! – kiáltott Klára s undorodva elrúgta lábával a mellette heverő szemetet. – Lábbal taposhatom a rút múltat s nem marad más számomra, mint a gyűlölet és a feledés.

Keblére borult jó öreg nevelőjének és a két nő szorosan átkarolta egymást és könyeik összefolytak a megsemmisült szerelem széttépett emlékei fölött.

V.

Másnap ebéd után Béla meglepetéssel, csaknem ijedtséggel hallotta, hogy ma nem megy nevelőnőjével sétálni, hanem egyedül, a merre tetszik, csak be ne térjen a szomszéd birtokok közül valamelyikhez és esteli hét órára legyen itthon.

Ez volt a tegnapi tanácskozás eredménye. Kamilla kisasszony úgy találta, hogy Béla úgynevezett életterheltségének (az öreg kisasszony csak vonakodva és enyhítő körülírásokkal alkalmazta e szót kedves növendékére) az az oka, hogy nagyon is gyámság alatt tartják s nemcsak a tanulás alatt, hanem szabad idejében is a nevelőnő felügyelete alatt áll. Adjanak hát neki egy kis szabadságot, hogy szokja meg a maga lábán járni s a maga fejével gondolkodni; de csak annyi szabadságot, hogy mindig lehessen ellenőrizni s megakadályozni, nehogy a szabad mozgás közben elbotolják. A mint néha a madarat is szabadon engedik röpködni, de szalagot kötnek lábára, hogy annak idején vissza lehessen húzni fogságába.

– Hová menjek? – kérde a fiú elképedve és habozva, bizonytalanul nézett néniéről nevelőnőjére, nevelőnőjéről néniére.

– A hová tetszik, – felelt Klára, fejére illesztve széles szalmakalapját és fölötve szürke porköpenyegét. – Én a városba hajtatok, hol találkozásom van Hédervárral, a mi neked nem lenne valami nagy mulatság. Menj hát, a hova tetszik, csak vacsorára légy itthon, a mikorra én is megérkezem.

– És mit csináljak séta közben? kérde Béla vigasztalanul.

– A mit tetszik, felelt Klára, vállat vonva s jelentősen tekintve az öreg kisasszonyra. – Tégy, a mit tetszik; azt fölteszem rólad, hogy rosszat és oktalant nem fogsz művelni.

Ezzel megcsókolta öcscsét, kezét nyújtott Kamilla kisasszonynak, felült a tornác előtt várakozó szekérre és elhajtatott.

– Én most szobámba megyek és átnézem a felesek számadó könyvét, melyet Klára reám bízott, – mondá az öreg kisasszony, Bélához fordulva, ki kezében forgatva kalapját, határozatlanul állt a tornác legfelső lépcsőjén.

– Hát igazán nem jó velem sétálni? – kérde siralmasan.

Az öreg kisasszony elérzékenyült, de ránczos arcza oly szerencsés alkotással bírt, hogy benső megindulásait nem igen lehetett észre venni rajta. Most is száraz, merev és kérlelhetetlen maradt, habár közel volt hozzá, hogy könnyek gyűljenek szemébe. Béla nem olvasott rajta semmi engedékenységet, sóhajtva fejére tette kalapját és lefelé indult a lépcsőn.

– De hát okvetetlenül kell nekem ma sétálnom? – kérde megállva a lépcső közepén és visszafordulva.

– Egészsége szükségképen megkívánja a mozgást és szabad levegőt, ha egész délelőtt könyve mellett ül a tanuló szobában – felelt az öreg kisasszony ridegen.

– Jöjjön hát velem, a séta magának is jót fog tenni, maga is egész délelőtt a könyv mellett ült a szobában.

– Én már nem vagyok gyermek – felelt az öreg kisasszony, megkeményítve szívét.

– De mit csináljak én egyedül? Agyon fogom unni magamat! – kiáltott a fiú elkeseredve.

Kamilla kisasszony már végén volt önuralmának; még egy szó és kitörnek könnyei s örökre tönkre teszik tekintélyét. Összeszedte minden erejét s a tőle telhető keménységgel rákiáltott növendékére.

– Nem szégyenli magát? Tizenhét éves fiú és nem mer, nem tud egyedül sétálni a pusztán. Azonnal induljon és esti hét óráig haza ne jöjjön, de hét órára bizonyosan itthon legyen.

– Isten önnel, Kamilla kisasszony! – mondá Béla szomorúan a lassan megindult.

Nem mert hátra tekinteni, nevelőnőjének haragos hangja megijesztette; nem láthatta, hogy az öreg kisasszony mily érzékenyült tekintettel néz utána. Mikor aztán a nagy kotárka mellett jobbra fordult s a pusztá azon része felé indult, mely a ház háta mögött terjedt el egész a mesgyét képező ákác-erdőig, az öreg kisasszony a szobába sietett, kikereste azt az ablakot, melyen legtovább lehetett látni a pusztán s mozdulatlanul, könnyes szemekkel kísérte a fiú távozó alakját, míg egészen el nem tűnt szeme elől. Egy öreg nevelőnő, a ki megsiratja tizenhét éves növendékét, hogy egyedül megy sétálni egy-két órai távolságra; igazán nevetséges lett volna, ha nem lett volna olyan megható.

Esti hét órára pontosan hazaérkezett mind a két testvér. Klára a városból, öcsce a sétáról. A fiú egész kazal mezei virágot hozott magával, oly nagy tömegben, mintha az egész délutánt virágszedéssel töltötte volna. Rögtön két óriási bokrétát kötött s oda állította az esteliző asztalra, nénje és nevelőnője terítéke elé.

Mind a ketten nagyon meg voltak hatva s több jelentős pillantást váltottak egymással; de a fiú előtt nem mutattak semmi megindulást a komolyan kivallatták mai sétájáról. Az engedelmes fiú mindenre szépen megfelelt. Először elment egész az erdőig, azután leült kissé az árnyékba pihenni, azután egy ágat tört magának, hogy esetleg a kutyák ellen védhesse magát, aztán kelet felé haladt, aztán délnek, vigyázva, hogy a vetést le ne tapossa, de szerencsére, kutyával sehol sem találkozott.

– Hát emberekkel találkoztál? – kérde Klára.

– A koppancsi dűlőben láttam az aratókat s egy ideig gyönyörködtem a munkájokban, – felelt Béla.

– Szorgalmasan dolgoztak? Nem henyéltek? – kérde Klára.

– Ki merne henyélni a te szolgálatodban? – felelt a fiú, félénk csodálkozással emelve szemét nénjére.

Másnap, harmadnap, az egész héten át ugyanezt a kísérletet ismételték a fiúval s ez napról-napra kevesebb vonakodással indult magányosan útjára s mindegyre nagyobb kedvét látszott találni a szabadságban. A két öreg leány többször váltott egymással elégedett tekintetet s esteli beszélgetéseikben a tornáczon, midőn a fiút aludni küldték, szerencsét kívántak egymásnak a jó gondolathoz, hogy kissé szabad szárnyára bocsátották a félénk gyermeket.

Béla hűségesen eljárta délutáni sétájára; néhány nap múlva nem is kellett küldeni; ebéd után maga vette elő kalapját, botját s ment megkérdeni testvérétől, szabad-e megint kimennie egyedül. Annyira még nem vitte az önállóságot, hogy engedelem nélkül távozzék. Azt sem merte még tenni, hogy elkéssék a megszabott időn túl. Pontban hét órakor mindig otthon volt s mindig hozott magával vagy virágokat, vagy lepkéket, vagy bogarakat, melyeket sétája alatt összeszedett s melyekkel kegyetlen próbára tette az öreg kisasszony természetrajzi tudományát, míg minden fűszálnak, minden bogárnak megtudta tőle a nevét. Egy este aztán elkésve érkezett haza és nem hozott magával sem virágot, sem bogarat.

Igaz, hogy csak egy negyedórával késett el, de azért mégis félénken, csaknem lopva osont be a szobába, hol az asztal már terítve állt s nénje és nevelőnője az ablaknál lesték érkezését.

Látszott rajta, hogy az út nagy részét futva tette meg, ki volt pirulva, melle erősen lihegett, homlokáról nagy cseppekben ömlött az izzadság. A két nő jelentősebb pillantást váltott egymással, mint valaha, de egyikük sem tett semmi célzást késő érkezésére; csak Kamilla kisasszony mondott száraz hangon annyit, hogy a vacsora alatt nem lesz szabad vizet innia, míg egészen le nem hűlt.

Látva hogy nem szidják ki, sőt észre sem látszanak venni elmaradását, Béla lassankint felbátorodott s a mint a vacsorát felhordták, már némileg rendesebb lélekzettel, de még mindig égő piros arczczal, elfoglalta helyét az asztalnál, nénje és nevelőnője között.

– Hol jártál ma? – kérde Klára kis idő múlva. Kérdésében nem volt semmi szokatlan, mert minden este ugyane szavakkal kezdte meg a társalgást, de Béla mégis összereszt, oly halkán azonban, hogy egyikük sem vette észre.

– A rendes helyeken – felelt egy kis gondolkodás után. – Az erdőben, a réten, a szántóföldeken.

– Mondtam már, hogy nem szabad vizet innia – szólt közbe az öreg kisasszony, midőn Béla mintegy öntudatlanul pohara felé nyúlt s hogy egyszer-mindenkora megóvja minden veszélyes kísérlettől, elvette előle a poharat és felfordítva saját tányéra mellé állította.

– Hogyan van, hogy ma semmi virágot vagy bogarat, vagy más effélét nem hoztál? – folytatá vallatását Klára.

– Attól féltem, hogy már rá untatok, – felelt félénken a fiú, nénjéhez intézve szavát, de az öreg kisasszonyra nézve. – A szobalány ma reggel is panaszkodott, hogy nem győzi a sok szemetet kisépni; de ha kívánod, holnap ismét hozhatok...

– Én nem kívánom – szólt Kamilla kisasszony. – Ha nem talál mulatságot a virágszedésben, lepkekergetésben, mulasson másképen, a mint kedve tartja.

– Kivel találkoztál? kérde Klára.

– Senkivel, – felelt a fiú gyorsan, mohón, oly mohón, hogy bizalmatlanabb füleknek gyanús-nak tetszett volna; arcza még mindig ki volt pirulva előbbi futásától és csak gyakorlottabb, fürkészőbb szem vehette volna észre, hogy az előbbi, pírhoz új pirosság járult, mely sokkal mélyebbé, sötétebbé tette színét. De a szerető szemek, melyek reá voltak szegezve, nem néztek rá gyanakodó vizsgálattal, megelégedtek szavával s nem is gondoltak arra, hogy hazugságot is mondhat.

Pedig Béla most hazudott.

Találkozott valakivel, de sokkal jobban félt testvérétől, hogy őszinte lehetett volna hozzá s ösztönszerűleg érezte, hogy ha megvallaná, kivel találkozott, nem engedné többé egyedül járni és most már nem tudott erről lemondani.

Ma délután tovább haladt az erdőcskében, mint eddig tette, úgy hogy csaknem túlsó szélére érkezett, hol a ritkulni kezdő fákon már ki lehetett látni a szántóföldekre s távolabb a szomszéd uraság tornyos kastélyára. Kezei tele voltak virágokkal, melyeket útközben szedett s most egyik fa tövében leült egy keresztben fekvő fatörzsre s elkezdte bokrétába kötni virágait. Nagyon elmerült munkájába s nem vette észre, hogy közelében valaki figyelemmel kíséri, míg végre egy vidám nevető hang megszólítja:

– Nekem köti ezt a bokrétát?

Béla ijedten ugrott fel helyéről, virágai széthulltak öléből, kezeiből és szanaszét heverték körülötte a földön, Nem messze ülőhelyétől egy leányt látott, szintén ledöntött fatörzsön ülve, a ki épen abban a pillanatban állt fel helyéről, midőn feléje tekintett. Béla első gondolata a menekülés volt. Cserben hagyta szegény virágait, megfordult és el akart futni.

– No, no, nagy vitéz! – hallatszott újra a nevető hang, – talán csak nem fog elszaladni előlem! Forduljon vissza és jöjjön hozzám; ne féljen, nem harapom meg.

Béla most már nem mert elszaladni; engedelmesen megfordult és lassan, lesütött fővel a leány felé indult, csak alattomban nézve föl alakjára. Mintegy tizennégy éves leány lehetett, de jól kifejlődve, piros arczczal, mosolygó tekintettel, határozott, bátor, fesztelen magatartással. Kurta ruhája volt, szalmakalapja szalagjánál fogva nyakába volt akasztva és hátán lógott, göndör sötétszőke haja felbomolva szabadon lengett a csendes erdei szellőben. Kezében lovagvesszőt tartott s nem messze tőle, egyik fa törzséhez kötve kis pony paripa állt, nyugodtan legelészve a zöld fűvet s nem törődve az urfi és a kisasszony első találkozásával.

A mint Béla lassan, félénken, mintegy parancsszónak engedelmeskedve feléje közelgett, a leány sokkal bátrabban és elszántabban tett néhány lépést előre, lovagostorával csapkodva az útjában álló erdei virágokat. Nemsokára szemközt álltak egymással, Béla lesütve szemét, a leány mosolygó kíváncsisággal vizsgálva a szemérmes fiú arczát.

– Kicsoda maga? – kérdé röviden, határozottan.

– Páldi Béla – felelt a fiú félénken, lesütött szemekkel.

– Ez volt az első, ezen át kellett esnünk – folytatá a leány. – Ha ismeretlen úr és hölgy találkoznak, első dolog, hogy az úr bemutassa magát. A hölgyet nem szokás megnevezni, az úr ügyességétől függ, hogy megtudja a nevét. Ha maga elég ügyes, meg fogja tudni a nevemet. Most hát átestünk a formalitáson. Játsszunk.

– Játsszunk? – ismétlé Béla egészen elkábulva a leány gyors, fesztelen fecsegésétől s még inkább a csintalan mosolytól, mely szavait besugározta.

– No igen, játszunk! Ha egy úr és egy hölgy találkoznak és az első ismerkedésen túl vannak, mit tehetnek okosabbat, mint hogy játszanak? Olyan ostobául unalmas ez a pusztai élet. Én nagyvárosi leány vagyok, – folytatá büszkén lenézve a szerény pusztai ifjúra, – csak vendégképen vagyok itt papámmal abban a tornyos kastélyban. De már torkig vagyok a pusztai élettel. Semmi társaság, csak néha esténként vagy uzsonnára egy pár fecsegő néni. Mi az nekem? Hozzám való társaságot akarok. Szoktam ugyan lovagolni, de abba is beleuntam. Ott legel a ponyma a fa mellett... Mondja csak, kinek kötötte bokrétába azokat a virágokat?

– Nénémnek és nevelőnőmnek, – felelt Béla halkán s félszemmel szegény szétszórt virágai felé pillantva.

– Nevelőnője! Hát magának nevelőnője van? – kiáltott a leány nevetve. – Ilyent se hallottam még. Egy fiú, a kinek nevelőnője van! Mért nem jár a gimnáziumba?

– Már a hetedik osztályból is letettem a vizsgát, – felelt Béla sértett önérzettel, de a világért sem emelve föl fejét.

– Én csak hat osztályt végeztem, a leánygimnáziumban, – mondá a leány, – de nem otthon tanultam, az nagyon unalmas. Sokkal többet lehet tanulni a nyilvános iskolában és érdekes ismeretségeket is lehet kötni. Fogadjunk, hogy többet tudok, mint maga.

– Én latinul is tudok, – mondá Béla, kit a versenygés annyira elragadott, hogy kezdett kivetközni félénkségéből s a leányra emelte szemét, de rögtön ismét lesütötte, midőn mosolygó tekintetével találkozott.

– Eh! latin! mi az a latin? – kiáltott a leány megvetőleg. – Azt is nemsokára el fogják törölni. Én tudok francziául, angolul és regényeket olvasok. Hát mythológiát tanult-e?

– Tanultam, – felelt Béla büszkén.

– Tudja-e, hogy mi most úgy állunk itt egymás mellett, mint Ámor és Psyche? Csak hogy itt Psyche az, ki nem árulja el kilétét. Tanulta Ámor és Psyche történetét?

– Tanultam, – felelt a fiú fülig elpirulva.

– És micsoda tanulságot merített belőle?

– Azt, hogy a kíváncsiság veszedelmes, – felelt Béla még jobban elpirulva.

– Csak ezt? – kérde a leány.

– Csak ezt? – visszhangozá a fiú s ismét bátorságot vett magának, hogy a leányra emelje szemét, de hirtelen ismét lesütötte, midőn látta, hogy ez is elpirul és zavartan elfordítja tekintetét.

Így álltak egy ideig szemben egymással, némán és pirulva, a fiú zavartan csavargatva s majdnem leszakítva kabátja gombjait, a leány öntudatlanul csapkodva lovagvesszőjével az erdei világok fejeit. Végre ismét a leánynak jött meg a szava.

– Hány éves maga?

– Tizenhét, – felelt Béla.

– Tizenhét! – kiáltott a leány csodálkozva. – És még nincs bajusza, még a pelyhe se látszik. Pedig a táncziskolában akár hány tizenhét éves férfit ismertem, a ki már ki is pödörhette a bajuszát. Hallja, igyekezzék minél előbb bajuszhoz jutni, mert a férfi a nélkül csak gyerek.

– Igyekezni fogok! – felelt Béla alázatosan.

Egy ideig megint hallgattak és lopva vizsgálták egymás arczát, míg végre ismét a leány törte meg a csendet.

– Annyit elárulok, hogy a keresztnévem Fanny, hogy ha reám gondol, tudja, minek nevezzen gondolatában. De csak gondolatában szabad így szólítania; beszédben nagysád vagyok magának. Érti?

– Értem, nagysád, – felelt Béla halkán.

Ez a cím igen jó kedvre hangolta a kurtaruhás kisasszonyt, hangosan nevetett és felkiáltott:

– Jaj be éhes vagyok! Maga nem éhes?

– Nem, – felelt Béla.

– Én nagyon éhes vagyok. Ilyenkor van az uzsonna ideje, de most nem akarok visszamenni a kastélyba, mert... mert... nos, nem találja ki?

Elpirult, aztán elnevette magát és hadarva folytatá:

– Elég az hozzá, nem akarok visszamenni és mégis szeretnék valamit enni. Kiállhatatlan szégyes és ideges teremtség vagyok, mikor éhes vagyok. Nincs a zsebemben egy pár alma vagy ilyesmi?

– Semmi sincs, – felelt Béla megszégyenülve.

– Ejnye! mit csináljunk hát? Csak nem ehetünk füvet és gyökeret, mint a remeték? Ah! nézze csak, – folytatá a mellettük álló fa lombjai közé mutatva – ott van egy madárfészek. Bizonyosan tele van tojással; én nagyon szeretem a nyers tojást. Ugyan kérem, Béla, mászson fel a fára és hozza le a tojásokat.

– Erre a fára! – kiáltott Béla elképedve, és szemével mérte a fa sudarát s a magasságot, melyben a fészek látszott.

– No, csak nem ijed meg tőle?

– Nem, nem ijedek meg, de félek, nem tudok felmászni.

– Micsoda! hát maga nem tanult tornázni?

– Nem, – felelt Béla, megszégyenülten lehajtva fejét.

– Minő nevelés! Látszik, hogy valami vén kisasszony kezei közt van. Hiszen most már a leányok is tanulnak tornázni. Én is tanultam: tudok ugrálni, mászni... És ha maga nem állna itt a fa alatt... Eh! bánom is én! Forduljon el és takarja el a szemét a kalapjával.

Béla engedelmesen félrefordult és befödte szemét kalapjával. Nemsokára feje fölött hallá a leány hangját.

– Haladok, haladok, már a közepén vagyok. Be kár, hogy nem láthat... Ide ne nézzen, mert úgy jár, mint Aktaeon Dianával. Tudja a mythológiából, hogyan járt Aktaeon Dianával?

– Tudom, – szolt Béla kalapjába, egész füle hegyéig elpirulva.

– No hát, vigyázzon magára, ide ne pillantson. Már fent vagyok. Itt van a fészek... Ah! egy tojás sincs benne, csupa kopasz csiripelő madárfiókok! Jaj be csúnyák! Dobjam le?

– Nem, nem, – kiáltott Béla kalapjába, – ne bántsa a szegény madárkákat.

– Jól van, jól, csak ne sírjon, nem bántom őket, pedig oly csúnyák, hogy kedvem volna kitekerni a nyakukat... Ide ne nézzen, most már lefelé csúszom... Egy, kettő! Hopp! lenn vagyok... De még ne forduljon vissza, előbb lesimítom a ruhámat. Így, – fejezé be, vállára ütve a fiúnak, – készen vagyok, most már megint rám nézhet.

Béla lassan levonta szeméről kalapját, még lassabban megfordult, arcza, nyaka, füle égő lángtól piroslott és szemét alig merte az előtte álló leányra emelni.

– Úgy-e, össze van gyűrve a ruhám? – mondá ez mosolyogva és szintén erősen elpirulva. – És ha meggondolom, hogy hiába kompromittáltam magamat; most még éhesebb vagyok, mint azelőtt. Hanem el kell ismernem, hogy maga jó fiú; szemmel tartottam, egyetlen egyszer sem pillantott hátra. Ritka jó fiú! Nincs a világon az a tizenhét éves férfi, a ki legalább egy kicsit félre ne pislantott volna. Nem is másztam volna előttük a fára a világért sem; de magát az első pillanatban kiismertem, milyen ritka jó fiú. Meg is jutalmazom; jöjjön, ülünk le virágaihoz és kössük meg a bokrétát, melyet miattam félbehagyott. Segíteni fogok magának.

Leültek a fatörzsre és összeszedték a földre szórt virágokat. A leány egyre csevegett, mindenféléről, a mi eszébe jutott s egymásután kötögette össze a virágokat. Előbb koszorút fűzött belőlük, föltette a maga fejére, azután Béla fejére tette. Ez sem tetszett neki, nevetett, újra szétszórta a virágokat és újra összeszedette Bélával, a ki engedelmesen teljesítette minden parancsát. Aztán együtt kötöttek egy-egy bokrétát s mikor készen voltak vele, Fanny felállt a fatörzsről, háta mögé dugta a bokrétát és kijelenté, hogy magának fogja tartani.

– A nevelő néni el lehet egy nap bokréta nélkül is. Úgy sem öreg néninek való a virág. Bizonyosan van már harmincz éves.

– Ötvenegyes, – mondá Béla ismét elpirulva.

– Huh! – kiáltott a leány borzongva. – Akkor már kóróból kell neki bokrétát kötni. Ez az enyém, nem adom senkinek, megtartom emlékül; emlékül arra a napra, mikor először nem unatkoztam a pusztán. Hát maga unatkozott?

– Oh nem! – felelt Béla mohón, aztán megijedt és lassan, megfontoltan hozzá tévé: – Nem unatkoztam, én soha sem unatkozom az erdőben.

– Nekem bizony egyedül unalmas volna. Eljön holnap megint az erdőbe?

– Mindennap el szoktam jönni.

– Nekem is tetszik ez az erdő, most már igazán kezd tetszeni – mondá a leány, körültekintve tágra nyílt nagy szemeivel. – No hallja? Csengetnek már a kastélyban. Nem hittem volna, hogy ilyen gyorsan muljék el ez a délután. Már hét óra.

– Hét óra! – kiáltott Béla elrémülve. – Nekem már otthon kellene lennem hét órakor,

– No csak ne sápadjon el, nem veri meg a nevelő néni ezért a kis késedelemért. Most már azért sem engedem elszaladni; itt én parancsolok magának, én vagyok a nevelő nője. Remélem, elfogadja a cserét. Jöjjön hát és segítsen a lovamra.

Béla reszketve gondolt arra, hogy minden percz hosszabbá teszi késedelmét s nem tudta, mit feleljen, ha kérdezni fogják. De a leány parancsának nem tudott ellenszegülni; engedelmesen ponyjához vezette, eloldozta ezt a fától s rásegítette az erdei ismeretséget.

– Eljön holnap? – kérde a leány, elhelyezkedve lován s Béla arczához nyomva a kezében tartott nagy bokrétát.

– El – felelt Béla nyugtalanul, – de nem mozdulva helyéből.

– Hát tőlem mért nem kérdi, hogy eljövök-e?

– Nagyon, nagyon szeretném, ha eljönne, – mondá a fiú hirtelen kitörő hévvel; de aztán megijedt s hogy jóvá tegye nagy vakmerőségét, félénken, halkán dadogá: – kezeit csókolom, nagysád.

– Nemcsak mondhatja, meg is teheti, – mondá mosolyogva a leány, – odanyujtva bokrétás kezét.

Béla félénken, alig érintve ajkaival, megcsókolta a kis fehér kezét s úgy érezte e pillanatban, hogy az erdő minden fája tótágast áll körülötte. Füle zugott, feje szédült és kábultságában nem tudott mást mondani, mint ezt:

– Isten önnel, nagysád!

– Úgy, úgy, nagysád, – felelt mosolyogva a leány, elhelyezkedve nyergében. – Gondolatban lehet Fanny, de beszédben még nagysád. Pá! A viszontlátásra! Nézzen utánam, milyen jól tudok lovagolni!

Ezzel nekieresztette a kantárt és elvágtatott a fehér úton, a zöld vetések közt. A fiú elkáprázva, elsédülve nézett utána, míg el nem tűnt a tornyos kastély kapujában. Azután megfordult, és erdőn, réten keresztül eszeveszetten vágtatott hazafelé.

Félelme nem teljesült. Otthon megelégedtek feleleteivel, s nem fogták szorosabb vallatás alá, melyben talán elárulhatta volna magát. Az este és az éj úgy múlt el, mint máskor; csak reggel, midőn Klára és az öreg kisasszony már a reggeliző asztalnál ültek, jött a szobalány elképedt arczczal jelenteni, hogy Béla úrfi a kertben egy fára akar felmászni, s már háromszor vissza-csúszott róla.

Ugyanakkor belépett a vádlott is, halványan, borzasan, szégyenkezve és mind a két térdén kiszakadt nadrággal.

– Hogy jutott eszedbe a fára mászni? – kérde nénje csodálkozva, de minden gyanakodás nélkül.

– Kissé erősíteni akartam magamat, – felelt Béla zavartan.

– Eléggé erősíti a testet a mozgás és a szabad levegő, – szólt közbe az öreg kisasszony szigorúan. – A fára mászás, bukfenczhányás kötél táncczosokhoz és majmokhoz való. Most pedig igya ki a kávéját és menjen más nadrágot húzni, mielőtt a mai leczkéhez fogunk.

De ezen a leczkén új és kellemetlen meglepetés várt az öreg kisasszonyra. Először esett meg, hogy példás növendéke figyelmetlen, szórakozott volt, s több ízben rajta kapta, hogy rá sem hallgatott magyarázatára. Mi történhetett ezzel a gyermekkel? A meglepetésből aztán ki sem jött többé. Béla napról-napra figyelmetlenebb és rendetlenebb lett; este mindig elkésve érkezett haza és soha sem hozott magával egy árva mutatványt sem az állat- és növényországból; tanulás közben szórakozott, elmélázó, csaknem bamba volt, s egy ízben fenhangon hallotta beszélni álmában, de szerencsétlenségre nem érthette szavait. Itt valaminek kellett történnie, még pedig a magányos séták alkalmával. Az öreg kisasszony végre Klárával is közlé megfigyelését és aggodalmát, s megegyeztek, hogy másnap délután Kamilla kisasszony titokban a fiú után megy és meglesi sétáját.

De másnap délben egy olyan látogatást kaptak, mely fölöslegessé tett minden leskelődést.

VI.

Másnap délben, épen mikor Béla bevégezte tanulását, könnyű nyitott hintó állt meg a tornác előtt, s Nagyvéghyné ő nagysága szállt ki belőle.

E jeles, élemedett hölgy rokonságot tartott a Páldi-családdal, s így első sorban érezte magát sértettnek, mióta Klára önállóvá tette magát minden atyafiságos és szomszédi beavatkozás alól, és tökéletesen szakított az ősi hagyományokkal. Több év múlt el már azóta, mióta Nagyvéghyné megbotránkozva kijelentette, hogy leveszi kezét a magáról megfélelgetett leányról, s ámbár az évek eredménye igazolni látszott a leány viseletét, az előkelő asszonyság mindig megőrzött valami sértett magatartást, melyből látszott, hogy a megbántást, ha meg is bocsátotta, nem feledte el. Hogy tulajdonképpen miben állt ez a megbántás, hamarjában maga sem tudta volna megmondani; de jól esett lelkének, hogy sértett méltóságát minduntalan kifelé fordíthatta, s elpalástolhatta vele több rendbeli kudarcát, melyet több ízben szenvedett ez esztendő folyamán, valahányszor lépéseket tett, hogy Klárának nagylelkűen megbocsásson és megújítsa vele a régi benső atyafiságos viszonyt.

Más szóval és kiméletes körülírások nélkül, Nagyvéghyné ő nagysága a lefolyt esztendő alatt többször meghívta házába Klárát névnapi s más efféle pusztai mulató alkalomra, többször felkérte, hogy legalább Bélát engedje hozzá, hol megismerkedhetnék a környék hozzá való leányaival, többször saját előkelő személyében meglátogatta a Páldi-tanyát és többször kért kölcsön néhány száz forintot Klárától, mióta gazdasága gyarapodni kezdett, míg a Nagyvéghyek ősi birtoka vígan haladt lefelé a hagyományos lejtőn, – mondjuk, mindezeket a kíséleteket többször megtette, a nélkül, hogy akár egy látogatást, akár egy forint kölcsönt kapott volna Klárától, s azért magához legillőbbnek tartotta a hideg lenézés és méltóságos neheztelés felhőjébe burkolózni.

Most is e felhőtől körülfogva vonult be a szobába, hol Klára épen arról tanácskozott az öreg kisasszonnyal: hogyan lesheti meg legkönnyebben délután a gyanús fiút.

Klára kissé hideg, de kifogástalan udvariassággal fogadta állítólagos rokonát, mint mindig, valahányszor alkalma volt vele találkozni. Az üdvözlés Nagyvéghyné részéről még hidegebb és sokkal méltóságosabb volt, s egészen megfelelt a sértett önérzetnek, melyet minden alkalommal szükségesnek tartott Klára, s még inkább az öreg nevelő kisasszony előtt feltüntetni.

– Ha megengeded, – kezdé fagyos udvariassággal, – leülök egy pillanatra, mert a kocsizás kissé megviselt. Elmondhatnám ugyan állva is a fontos ügyet, mely ide hozott – mert tudom, hogy téged csak fontos ügyben szabad meglátogatni, – de ha nincs ellenedre, mégis leülök egy pillanatra.

Klára semmit sem felelt e hivságos szóbeszédre, hanem udvariasan maga gördített egy karszéket előkelő vendége háta mögé, melyre újabb mentegetőzés közt leülhetett. Klára szemben foglalt vele helyét; az öreg kisasszony fölemelkedett üléséről, s merev bókkal üdvözölve a vendéget, kifelé indult a szobából.

– A kisasszony jelenléte nem fölösleges, – szólta Nagyvéghyné egy felséges kézmozdulattal, – sőt talán szükségesnek is mondhatom, a mennyiben növendékéről lesz szó.

Kamilla kisasszony e szóra hirtelen, mint a járó gép, melynek rugója eltörik, megállt és némán leereszkedett a legközelebbi székre. Arczán nem látszott sem meglepetés, sem várakozás; de Klára, ki még nem volt oly merev és ránczos, leplezetlen érdeklődéssel, lehet mondani, megdöbbenéssel tekintett először nevelőnőjére, aztán vendégére, mohón lesve ajkáról a követ-

kezendő szavakat. Hiszen arról készült beszélni, ki legkedvesebb volt neki a világon, s kinek rejtélyes viselete épen most kezdte aggódással tölteni el szívét.

– Béláról van szó? – kérde szorongva s közelebb húzva székét Nagyvéghynéhez.

– Róla és ne légy türelmetlen, kedves hugom, rövid leszek, nem foglak feltartóztatni, – felelt Nagyvéghyné oly hangon, melybe igen finom gúnyt vélt vegyíteni. – Tudom, hogy ebédhez készültök, a világért sem akarlak sokáig tartóztatni. Miattam nyugodt lehetsz, – folytatá, összeszedve minden erejét a végső csapásra, – én már megebédeltem.

Klárát nem sujtotta le e nagy csapás, sőt észre sem vette a benne rejlő finom és maró célzást. Aggódva nézett az előkelő rokon fenséges arczára és szorongva, kissé türelmetlenül mondá:

– Azt mondta, néni, hogy Béláról akar beszélni és nem az ebédről.

– Semmiesetre sem az ebédről, – viszonzá Nagyvéghyné, egy ujjnyit sem tágítva hideg és gúnyos méltóságától. – Mondtam már, hogy megebédeltem. Ma egy órával előbbre tettem az ebédet. Férjem már morgott is, mert az ő gyomra nagyon hozzá van szoktatva az órához; de mondtam neki, hogy hiába morog, mert ma délben Páldi Klarához kell mennem fontos dologban, s őt csak délben lehet otthon találni, néha még akkor sem. Hjah! az egészen más, mondja a férjem, ha Páldi Klarához mégysz látogatni, akkor persze hogy előbb meg kell ebédelned.

– Igen, igen, megebédelt, – vágott közbe türelmetlenül Klára, még most sem mutatva, hogy érzi a finom csipéseket, – megebédelt, kedves egészségére kívánom az ebédet. Kérem hát, mit akar Béláról mondani?

– Rokoni és barátnői kötelességemet akarom teljesíteni, – felelt fagyos méltósággal Nagyvéghyné, ismét a sértett önérzet felhőjébe burkolózva, miután látta, hogy Klára nem vonaglik finom célzásai alatt. – Boldogult nagyapád, e mintaképe az igazi magyar nemes földesúrnak, vagy mint most mondják, *zsántrinak* (Nagyvéghyné ő nagysága így ejté ki ez elegáns újdívatú elnevezést, meg akarván mutatni, hogy ő is tud francziául olvasni) – igen, boldogult nagyapád nemcsak rokonságot tartott velem, hanem bizalmas barátnőjének is tekintett, s közölte velem szívének legtitkosabb vágyait. Tudom, hogy Béla volt szemefénye, reménye, büszkesége, a benne kívánta újabb és fényesebb dicsőségre emelni a Páldi nevet. Kijöttem hát rokoni kötelességemet teljesíteni, midőn eszedbe juttatom, hogy végre itt az ideje, megtenned szegény nagyapád legforróbb kívánságát.

Klára azt hitte, ez az egész, mit a kellemetlen látogató Béláról mondani akar, és szíve, mely eleinte valami ijesztő titok leleplezésétől remegett, megnyugodott, lecsillapult s most már hidegvérrel felelhetett méltóságos vendégének.

– És miben nem feleltem meg én nagyapám kívánságának? Miben akadályoztam meg Bélát, hogy a Páldi nevet új dicsőségre emelje? Talán abban, hogy nem neveltem kártyássá és korhelylyé, s nem engedtem, hogy nemes sportokban elverje a vagyont, melyet megmentettem számára?

– Célzás akar ez lenni? – kérde Nagyvéghyné ő nagysága, elpirulva mérgében, s egyszerre kiesve méltóságos szerepéből.

– Ugyan kire czéloznék? – felelt Klára, vállat vonva. – Én csak általánosságban felek egy általánosságban emelt vádra. Engem mindig arról vádolnak, hogy hűtelen lettem ősi hagyományainkhoz, és úgy neveltem öcsémet is; én tehát azt kértem, vajjon a korhelység, dobzódás és tönkretétel-e azok az ősi hagyományok, melyekhez hűtelen lettem?

– Hiába akarod elcsavarni a kérdést, engem le nem tántorítasz álláspontomról, – mondá Nagyvéghyné, mélyebben beburkolózva, mint valaha, sértett önérzetének felhőjébe. – Nem

pénzről, nem vagyonról van itt szó. Pénzt keresni, czigánykodni, a krajczárt a foghoz verni, fukarul élni, ez nem nagy virtus, ezt minden zsidó tudja; de mi nem azért származtunk nemesebb törzsből, nem azért viseljük nagy ősök dicsőséges nevét, hogy a zsidót utánozzuk. Magasabb kötelességek is vannak, mint pénzt szerezni és adósságot fizetni, s e magasabb kötelességek éppen minket illetnek születésünknel fogva. Nekünk fenn kell tartanunk őseink dicsőségét, előkelőségét, kiválóságát és első szerepet játszanunk a társadalomban. Hogy te kivontad magadat e kötelesség alól, azt én szivemből sajnálom, de rajtad már nem segíthetek. Vonulj vissza a társaságtól, élj vad emberek módjára, utánozd a zsidót, szenzálikodjál és kofálkodjál: nem akadályozhatlak meg benne, nagykorú vagy. De ahhoz, mint rokonodnak és boldogult nagyapád jó barátnőjének, van közöm és szavam, hogy öcsédet, a Páldi név utolsó és egyetlen fentartóját, éppen oly életre kárhoztatod, erőszakkal kizárod a hozzá való társaságból, s világ csúfjává és nevetségévé teszed; és azért jelentem meg most házadban, hogy fölemeljem óvó szavamat és eszedbe juttassam testvéri kötelességedet.

Klára már unni kezdte a sok beszédet, s mivel azt hitte, hogy alapján nincs semmi más, mint az öreg asszonyosság elfogultsága és sértett hiúsága, nem is tartá méltónak felelni reá, s azon törte fejét, hogyan szabaduljon meg tőle minél könnyebben, midőn a beszéd egyszerre olyan fordulatot vett, mely újra fölébreszté nyugtalanságát és rettegését.

– Béla öcséd, – folytatá Nagyvéghyné, – példabeszéddé vált az egész pusztaságon. Míg a korabeli más fiatal emberek már gyönyörűségére vannak minden társaságnak, róla azt mondják, hogy meg sem tud állni az emberek előtt, gyerekes, ügyetlen és gyáva. Nincs benne annyi életrevalóság, mint egy leányban, azaz olyanformán beszélnek, hogy inkább leánynak, mint férfinak van nevelve, s éppen csak a hosszú haj és szoknya hiányzik, hogy egész leány legyen. Ezt mondják róla és nevetnek, szánakoznak rajta és mindnyájan elítélnék téged.

De ezt már az öreg kisasszony sem tűrte szó nélkül. A sorompók közé lépett kedvelt növendéke védelmére, megrázta fejét, fölemelkedett helyéről, s fölvevé az eléje dobott keztyűt.

– A kik nevetnek rajta, – mondá ridegen s félvállról nézve le az ellenfélre, – azok magok a legnevetségesebbek, a kik szánakoznak rajta, azok magok legméltóbbak a szánalomra. Béla kitünően tette le minden vizsgáját, jövőre leteszi az érettségi vizsgát, s bátran szembe merem állítani bármely egykorú fiúval, hogy megszégyenítse tudatlanságukat.

– De állítsa szembe egy tizennégy éves leánynyal és elpirul, hebeg, ügyetlenkedik és nevetségessé teszi magát és nevelését, – válaszolt élesen Nagyvéghyné.

– Micsoda tizennégy éves leánynyal? szólt közbe felpattanva Klára.

– Tegnap délután Bákayéknál voltam uzsonnára, – kezdé a jeles asszonyosság fürgén és élvezettel, s bele jutva végre a pletyka áramlatába, éppen olyan jól érzé magát, mint a hal, midőn ismét vízbe jut, – ott hallottam először, különben már előbb szoltam volna neked. Béla képezte a társalgás legfőbb tárgyát, s mondhatom, sokat nevettek rajta. Egy idő óta minden nap összejö a leánynyal a szomszéd kis erdőben, és együtt töltik a délutánt. A leány apja csak tegnapelőtt jött rá, s ő beszélt el a dolgot. Kivallatta leányát, s valóban nevetni való dolgokat hallott tőle. Eleinte megijedt, hogy a leány veszedelemben forog, de aztán megnyugodott, nagyon megnyugodott. Béla nem veszedelmes. Lehet mondani, a leány udvarol neki, s a szegény fiú olyan szemérmes, olyan ügyetlen, hogy még az a gyermekleány is kitanulta és kifog rajta. Az apja mégis megtiltotta neki a további találkozást, de a leány addig könyörgött neki, olyan mulattatóan utánozta beszélgetéseket, annyira eped egy kis szórakozás után ebben az unalmas pusztai életben, hogy az apja végre azt mondta: Isten neki, játszatok hát tovább, csak vigyázz, el ne csavard a fejét a kis ártatlannak. Ki nem mondhatom, mennyire fáj a szivem, mikor mindenkit nevetni hallottam a Páldi név egyetlen fentartója felett.

Nagyvéghyné ő nagysága most már dicsekedhetett, hogy figyelmesen hallgatják. Mind a két leány mozdulatlanul ült előtte, mereven nézve arczára, lélekzet nélkül lesve minden szavát. Kamilla kisasszony mozdulatlan arcán nem igen látszott meg, mily vihar tombol lelkében, de Klára vonásain egymást váltogatta a meglepetés, rémület, szorongás kifejezése, s midőn végre elhallgatott a balsors méltóságos hírnöke, türelmetlenül rákiáltott:

– Ki az a leány?

– Hát nem mondtam a nevét? – kérde Nagyvéghyné csodálkozva. – Szegénynek meghalt tavaly az anyja, az apjának nincs jelenleg semmi keresete, ott hagyta a fővárost, s lehozta leányát rokonaihoz, míg majd megint találunk a számára valami hivatalt, vagy megválasztatjuk képviselőnek.

– Ki az a leány? – ismétlé Klára mindegyre nagyobb szorongással.

– Hát még sem mondtam meg a nevét? – ismétlé Nagyvéghyné még nagyobb csodálkozással.

– Pedig te is ismered az apját, nagyon kedves és elmés ember. Hajdan járatos is volt szegény nagyapádhoz, a ki nagyon szerette és szívesen hozzá adott volna feleségül, mert azt mondták, hogy udvarol neked. De azután egyszerre elmaradt és a Vértesi leányt vette el. Elég baj volt. Szegény feje, ha téged vesz nőül, most itt ülhetne a jószágban, és nem kellene a rokonok nyakán élnie. De meg kell adni, hogy nagyon kedves és életrevaló ember.

– Kiről beszél? – kiáltott Klára magánkívül; felugrott helyéről és erősen megrázta a bőbeszédű asszonyság karját.

– No, no, mi lelt? – kérde Nagyvéghyné sértődve, de meg is ijedve, mert Klára oly tekintettel nézett reá, oly erővel szorította karját, hogy egy pillanatra elállt a lélekzete. – Hogy nézel rám, mily hangon szólsz hozzám? Elfeledded, ki vagyok? Ehhez én nem –

– Kiről beszél? – ismétlé Klára oly tekintettel és oly hangon, hogy az érdekes asszonyság egyszerre kiesett minden méltóságából, s csaknem hebegve felelt:

– Hát még sem mondtam? Hát kiről másról, mint szegény Bérczi Endréről és leányáról?

Klára csak egy rövid sikoltással felelt, mintha közepén ketté vágta volna hangját. Visszahátrált és öreg nevelőnöje karjába kapaszkodott, tántorogva, szédülten, levegő után kapkodva.

– Vigyázzon, vegyen erőt magán, – suttogott gyorsan Kamilla kisasszony, – addig ne szóljunk, ne tegyünk semmit, míg e kellemetlen vendéget el nem távolítom.

S mialatt Klára nagy erőfeszítéssel igyekezett összeszedni magát, az öreg kisasszony hidegen, nyugodtan Nagyvéghyné elé lépett.

– Van még valami mondani valója? – kérde röviden, szárazon.

– Mindenesetre nagyon sok mondani valóm volna, – felelt Nagyvéghyné, méltósággal föl-emelkedve székeréről, – de most csak azt kérdem Klára húgomtól, szívére vette-e szavaimat, s szándékozik más utat követni öccse nevelésében?

– Figyelmeztetését köszönettel vettük, s tudjuk, mit fogunk tenni, – mondá változatlan ridegséggel az öreg kisasszony, – s most ismételve kérdem, van-e még más mondani valója?

– Miért kérdi? – kiáltott kihívólag Nagyvéghyné.

– Mert ha nincs több mondani valója, azon esetben bátor leszek előszólítani hintóját, – felelt az öreg kisasszony fagyos udvariassággal.

– Nem szükséges, – viszonzá Nagyvéghyné ő nagysága merev fenséggel. – El lehettem készülve, hogy kiutasítanak a házból, mely hajdan a vendégszeretet és baráti érzelem szentelt tanyája volt. Kocsim a tornác előtt áll, s nem szükséges előhívni. Önként távozom, nem várom be, míg erőszakkal távolítanak el.

Ezzel egy fenségesen lesújtó tekintetet vetett Klárára, de kárba veszett fáradsága, mert a leány még nem tért annyira magához, hogy észrevegye tekintetét, vagy megértse szavait. Nagyvéghyné ő nagysága tehát jobb hiányában az öreg kisasszonyt részesíté egy újabb lesújtó pillantásban, s megindult az ajtó felé.

– Kötelességemet tettem, s a teljesített kötelesség nyugodt önérzetével távozom, – mondá megállva az ajtóban, s visszanézve a még mindig öntudatlan Klárára. – Nem, nem szükséges kikisérnie, – folytatá, egy méltóságos kézmozdulattal elutasítva magától az öreg kisasszonyt. – A kit kiutasítanak a házból, azt nem szokás kikisérni.

És sértett méltósággal kilépett az ajtón, előkelően, nem véve tudomást az öreg kisasszonyról, ki tiltakozása ellenére kikisérte, s egészen addig a tornáczon maradt, míg a megsértett asszonyság hintájába ült, és egy pillantást sem vetve a vendégszeretetlen ház felé, elhajtatott a tanyáról.

VII.

Kamilla kisasszony nem tért azonnal vissza a szobába. Kinn maradt a tornácson, a távozó kocsi után nézve elborúlt tekintettel, nem ugyan mintha Nagyvéghyné méltóságos alakjában akarna minél tovább gyönyörködni, hanem össze kellett szednie gondolatait s Klárának is időt engednie, mielőtt megállapodnak valami elhatározásban. Midőn aztán tisztába jött magával, nem lépett egyenesen Klára szobájába, s a másik ajtó felé kerülve, a fiú szobájába nyitott be.

Az összekötő ajtó mellett, mely a két testvér szobáját elválasztá, alacsony széken ülve, két tenyerébe támasztva arcát, s ujjai közt szabad folyást engedve könnyeinek, találta a fiút.

A mint nyílni hallotta az ajtót, ijedten fölkapta fejét, s fölemelve égő, könnyes arcát, rémült, kétségbeesett tekintettel nézett belépő nevelőnőjére. Látva, hogy csak ez lép be egyedül és sokkal félelmesebb testvére nincs vele, lassankint eltűnt szeméből a rémület kifejezése, s csak a végtelen szomorúság maradt ott.

– Hallgatózott? – kérde az öreg kisasszony, minden fölösleges bevezetés nélkül.

Béla némán intett igent fejével és szeméből új ár tört elő.

– Mindent hallott? – kérde ismét az öreg kisasszony.

Béla újra igent intett fejével, s a legmélyebb kétségbeesés látszott arcán.

Az öreg kisasszony nem kérdezett többé semmit. Látszólag mozdulatlan, szigorú arczczal, de szívében a legmélyebb szánság érzésével szemlélte kedvelt növendékét. Azt hitte, azért sír, mert megbánta engedetlenségét és hazugságát, s könnyei őszinte vezeklésének jelei; arra nem is gondolt, hogy e keserű könnyek valami más forrásból is fakadhatnak; nem is jutott eszébe, hogy e könnyeket megsértett önérzete kergette szemébe, mikor hallotta, mint nevetnek rajta, mint utánozza őt, talán csúfolja az a leány, a kit ő nem tudott volna kigúnyolni a világ minden kinséért sem.

Pedig Béla ezért sírt. De az öreg nevelőnő szeme sem lát mindent, s különösen megzavarodik, ha a szívben kell olvasnia. Kamilla kisasszony sem olvasott mást Béla szívében, mint megbánást, jóságot, engedelkenységet, szégyenérzést s a maga számára azt a reményt, hogy e csekély tévedést hamar jóvá fogja tenni növendéke, s legalább mentve van a későbbi nagyobb tévedésektől.

Ezzel a hittel és reménnyel lépett Klára szobájába, miután előbb szigorúan megparancsolta a fiúnak, hogy ki ne mozduljon s itt várja be az ítéletet, melyet bűnéért fejére fog mondani nénye.

Klára még mindig azon a helyen volt, a hol akkor hagyta, mikor a kellemetlen látogatót kikísérte a szobából. Látszott, hogy meg sem mozdult azóta. Feje mellére csüggött, szeme mereven egy pontra volt szegezve a padozaton, mintha onnan akarna kiolvasni valami rejtett írást. Az öreg kisasszony hozzá lépett, megsimogatta lehajtott fejét, leült melléje s gyöngéden, szelíden átfonta derekát.

– Nem olyan nagy baj ez, – mondá halk, biztató hangon, – hogy kétségbeessék miatta. Egy kis tévedés, s részben ennek is mi vagyunk az okai. Ha nem neveltük volna a fiút oly szigorúan, ha nem félne annyira, különösen öntől, nem követte volna el ezt a kis hazugságot.

– Hazugságot, – ismétlé gépileg Klára, s lassan fölemelve fejét, csaknem csodálkozva nézett nevelőnőjére. – Ön nem lát benne mást, mint hazugságot?

– Mi egyebet látnék? – kiáltott bámulva az öreg kisasszony. – No igen, – tévé hozzá egy kis vonakodás után, – azt is látom, hogy igaza volt, midőn a múltkor kissé élnetlennnek mondotta a fiút. Elhibáztuk a nevelést, de ezen könnyű lesz segíteni.

– És egyebet nem lát?

– Mit láthatnék még ennél is többet?

– Nem látja a nőt, ki már megjelent, hogy elragadja őt tőlem, hogy hatalmába kerítse, megrontsa, boldogtalanná tegye, elpusztítsa és semmivé tegye minden fáradságom gyümölcsét?

– Ugyan, ugyan, – mondá megütközve az öreg kisasszony, – hogy gondolhat már ilyenre?

– És épen az a nő, – kiáltott szenvedélyesen Klára, felugorva s mintegy szembeszállva valami láthatatlan ellenséggel, – a kitől legjobban kell irtóznom, a ki már vérében hordja a könnyelműséget, erkölcstelenséget, a ki legigazibb szülötte ennek a pusztulásra szánt fajnak! És ennek a hatalmában látnom e szerencsétlen fiút... oh! mondja, nem elég ez a megörülésre?

– Az istenért, Klára, gyermekem, térjen magához! – kiáltott Kamilla megijedve s erőszakkal ismét maga mellé húzva a felindulástól reszkető leányt. – Hová ragadja felizgatott képzelme? Mi mindent lát két gyermek játékában? Csak nem gondolja, hogy ez ártatlan fiú szerelmes lett e gyermekeleányba, s már azon jár az esze, hogy nőül vegye?

– Az első benyomást nem lehet kitörölni a szívből, – mondá Klára tompán.

– De lehet, – felelt az öreg kisasszony erélyesen. – A gyermekkor benyomásait nagyon könnyen el lehet feledtetni, ha nincs folytatásuk. És ezeknek nem lesz, magamra vállalom. Van egy tervem, melyet ön is helyeselni fog, de most nincs idő rá, hogy bővebben kifejtsem. Estére majd megbeszéljük a dolgot; addig legyen nyugodt, s ne vegye elő Bélát nagyon keményen, a szegény fiú úgy is egészen össze van törve a bűnbánattól.

Többet nem beszéltek. Nem sokára jelenté a szobaleány, hogy tálalva van, s Kamilla kisasszony a szomszédaszobába ment Béláért. Némán ültek mind a hárman az asztalnál, s bizony ez alkalommal szégyent vallott a szakácsnő tudománya. Klára az egész ebéd alatt egy szót sem szólt öcséséhez, s a fiú lesütött szemmel, reszketve, hol elpirulva, hol elsápadva ült helyén, öntudatlanul játszva evőszereivel, s eszébe sem jutott, hogy természetes rendeltetésökre használja. De mikor végére értek a meg nem evett ebédnek, Klára megfogta a fiú mindkét kezét, maga elé állította és először beszélt vele a nevezetes fölfedezés óta.

– Nem haragszom, hanem szomorú vagyok miattad. Hogy napok óta hazudoztál nekünk, azért szégyenlem ugyan magamat, de ha megbántad, ha beláttad viseleted helytelenségét, megbocsáthatom hibádat, mert bánatod, megszárdulásod biztosít javulásodról. De hogy megismerkedtél azzal a leánnyal, talán meg is barátkoztál vele, az rémülettel tölti el szívemet miattad. Ha tolvajok közé, hamis kártyások közé, orgyilkosok közé keveredtél volna, nem féltenelek úgy a veszélytől, a pusztulástól, mint e leány közelében. Ne feledd, a mit mondtam. Nem érettem, magadért igyekezzél minél előbb kitépni lelkedből e leány emlékét, elfeledni még a nevét is.

Szigorú hangon szólt hozzá, mint rendesen; de a hang ridegségén keresztül áthatolt a keserűség és a fájdalom rezgése. Béla egy szóval sem felelt, szemét sem merte testvéreére emelni. Sokkal jobban megszokta föltétlenül, szó nélkül teljesíteni minden parancsát, hogy sem most, e legnagyobb, legfontosabb pillanatban megjegyzést mert volna tenni. Klára nem is várt tőle választ; rá bízta nevelőnőjére, s maga nehéz szívvel, elborult homlokkal napi munkája után indult.

A fiút egész délután nem hagyta el az öreg kisasszony. El akarta foglalni, mulattatta, szóra-koztatta, olvasott vele, bejárta az egész kertet. Béla meghallgatott, megtett mindent engedel-

mesen; olvasott, járt parancs szerint, felelt a hozzá intézett kérdésekre; halkan, egyhangúan, közömbösen, szemében folytonosan azzal a félénk és szomorú kifejezéssel, melytől titokban összeszorult az öreg kisasszony szíve, míg hangja, arcza változatlan szigorúságot mutatott. Az elmúlt napok dolgairól, arról a leányról, nem volt köztük szó.

Így telt el a hosszú, kínos, nehéz nap. Midőn végre este az érintetlen hagyott vacsora után Béla szobájába vonult és lefeküdt, azt hitték róla, hogy elaludt. Klára és nevelőnője kiültek rendes beszélgető helyökre, a holdsugaras tornácra, hogy tanácskozzanak és határozzanak a további teendőkről.

Sokáig beszéltek, halkan, komolyan, fölkelve ülőhelyükről, többször végig sétálva a holdfényes udvaron, míg a hold is eltűnt, a csillagok is elsápadtak és kelet felől pirkadni kezdett a közalgó hajnal fénye. Megállapodtak abban, hogy Bélát rögtön eltávolítják a pusztáról, még pedig hosszú időre, talán addig, míg bevégezi tanulmányait, mindenesetre addig, míg e veszedelmes szomszédok itt maradnak a közelben. Két okból szükséges ez: először, hogy megszabaduljon a vészes befolyástól, másodszor, hogy kilépjen a világba s levetkőzze magáról a félénkséget, ügyetlenséget, melyet most már az öreg kisasszony is kénytelen volt elismerni benne. Messzire küldik, külföldre, valami jó, egyszerű német városba, melynek kitűnő iskolái vannak. Nyilvános iskolába fog járni; de Klára nem tudta lelkére venni, hogy a szegény tapasztalatlan gyermeket egyedül dobja ki a világba, egészen idegen emberek közé; Kamilla kisasszony tehát vele fog menni, felügyel tanulmányaira, ellenőrzi viseletét s vigyázni fog, hogy a nagyvilági csiszolás ne hatoljon mélyebbre, mint szükséges. A költség ugyan nagyobb lesz, a kettős háztartás nagy megerőltetésbe fog kerülni; de a jószág szépen virágzik, az adósság mindegyre fogy s utoljára is a főczél a fiú jövője és boldogsága. Klára kettőztetett erővel fog dolgozni a még több felesleges kényelemtől megfosztja magát, hogy a megszorodott kiadás mellett is tovább folytathassa élete nagy munkáját, az ősi jószág kitisztázását, mely egykor úgyis öcscsére fog jutni. Úgy kell tehát nevelni, tekintet nélkül minden költségre, hogy majdan méltó legyen átvenni és folytatni nénje művét.

– Még egyre figyelmeztetem, kedves Klárám, – mondá Kamilla kisasszony, midőn mindenben megállapodtak s az udvar felől lassan a tornác felé haladtak. – A mai ijedtség eszünkbe juttathatta, hogy Béla jövő sorsa és az ön munkájának végső sikere egy nő kezében van. Attól függ minden, ki lesz ez a nő? Nézzon körül, keressen és neveljen egy méltó nőt az ő számára. Hol keresse, hogyan nevelje, azt ön jobban tudja.

– Gondoltam rá, – felelt Klára, megszorítva az öreg kisasszony kezét, – s remélem, meg fogom találni.

Midőn másnap Bélának tudtára adták a megállapodást, arcán sem meglepetés, sem ijedtség, sem öröm nem látszott. Engedelmesen fogadta a rendelkezést, a milyen engedelmes jó fiú volt mindig. Hogy lelkében mi történt, sem szóval, sem arczkifejezéssel nem árulta el; kérdezősködni meg nem mertek tőle. A mi pár nap még bátra volt az elutazásig, egészen elfoglalták az előkészületek; a fiú folytonosan testvére és nevelőnője közt volt és arczczal sem fordult az ákáczerdő felé. Csak midőn kocsira ültek és a vasuti állomás felé vezető úton épen az erdő közelében kanyarodtak balra, csak akkor vetett egy félénk, titkos pillantást az erdő felé, csak akkor szívta magába egy hosszú mély lélekzettel az ákácvirágok illatát, melyet feléje hajtott a szellő. Ez volt az egyetlen emlék, melyet magával vitt útjára.

VIII.

Kedves Kamilla kisasszony!

Örömmel olvastam utolsó levelében, hogy minden jól megy és Bélámmal meg van elégedve. Most már én is remélni kezdem, hogy az a szerencsétlen ismeretség, melytől úgy meg-rémültünk, annyi nyomot sem fog lelkében hagyni, mint egy elfutó gyermekkori álom. De annak daczára újra meg újra lelkére kötöm, kísérje lankadatlan figyelemmel a szegény fiú lelkének minden mozdulatát s tekintse őt ebben a tekintetben oly lábbadozó betegnek, kit a legcsekélyebb vigyázatlanság visszataszíthat halálos bajába.

Azok az emberek – nevüket sem akarom e tiszta papírra írni – végre-valahára elhagyták a környéket. De mielőtt eltávoztak, kísérletet tettek a hozzám való közeledésre, a miből azt kell következtetnem, hogy mégis valami alattomos tervük volt szegény Bélámra nézve s épen ezért nem tudok egész nyugodt lenni s épen ezért ajánlom ismételten legóvatosabb gondjába a szegény fiút.

Először Nagyvéghyné tett nálam látogatást a leánynyal. Nem tudom, mit avatkozik minden dologba ez a Nagyvéghyné! Állítólagos rokonsága nem jogosítja fel e tolakodásra, s a fogadtatás, melyben már többször részesült házamban, elvehette volna a kedvét minden további kísérllettől. Dehogyan veszi el! Minden látogatás után duzzogva, sértődve távozik s néhány hét múlva újra itt van, hogy valami új dologgal boszantson. Most meg épen ezt a leányt hozta hozzám. Azon ürügy alatt, hogy apja kedvence volt az én boldogult nagyapámnak s a leány látni szeretné a helyet, hol apja hajdan oly boldog órákat töltött. Képzelterti, hogy fogadtam őket! Elmentem a legszélső határig, melyet a társadalmi törvények reánk szabnak s melyen túl már a kiutasítás következik. A leány valóban kellemetlen teremtés s nem hiszem, hogy Bélára a rövid pár napos ismeretség alatt mélyebb benyomást tett volna. Szeles, lármás, bőbeszédű és a szeme úgy járt, de úgy járt, mint a vércsée, mikor a galambot keresi. Kiállhatatlan leány! Nagyvéghyné ismét a legmélyebb méltatlankodással hagyta el házamat, s bár örökre megharagudnék reám, a mit azonban nem merek remélni.

Néhány nap múlva, képzelje! – maga az a nyomorult ember akart látogatást tenni nálam. Leányát is magával hozta, valószínűleg abban a reményben, hogy így nem dobatom ki. De bizony csalódott, vele szemben már nem köteleznek a társadalmi illem törvényei. Nem dobattam ugyan ki, de a szobalánynyal kiüzentem, hogy nem fogadhatom el. Erre sem tért észre, hanem visszaizent, hogy hát mikor fogadom el? Erre én visszaizentem, hogy soha, s ezt, úgy látszik, megértették, mert kocsiba ültek és rögtön elhajtattak. Többé nem is alkalmatlankodtak. A napokban hallottam Héderváritól, hogy eltávoztak a pusztáról. Az ember hivatalt kapott, utazó ügynök lett valami biztosító-társulatnál, a leányt pedig egy távoli rokona, nagy-nénje vagy micsodája vette magához, jó messzire innen, legalább Hédervári azt mondja s én természetesen nem kérdezősködtem tovább utánok. Örülök, hogy megszabadultam tőlök s reményelem, többé ez életben nem hallom híreket.

Most már vissza is térhetne Bélával, de mindent tekintetbe véve, jobbnak tartom, ha Béla nemcsak az idén marad távol, míg az érettségit leteszi, hanem azután is valamely jó külföldi akadémián tanulja ki a gazdaságot, föltéve, hogy kegyed, kedves jó Kamillám, ezentúl is vele marad, mert egyedül nem merném kibocsátani a nagy világba. A mint írtam, több tekintet birt ez elhatározásra. Először is azoktól az emberektől még mindig félnem kell; nagyon könnyen visszakerülhetnek ide; az apa elvesztheti hivatalát, a leányra ráunhatnak rokonai – mind igen valószínű eshetőségek – s akkor ismét a pusztára jönnek élősködni s Béla ismét összekerülhet azzal a leánynyal, a mi a legnagyobb veszedelem lenne rá nézve mindaddig, míg szíve eléggé meg nem erősödött s különösen, míg más, hatalmasabb érzelmek által nincs elfoglalva. Azután

megvallom, hosszas gondolkodás után beláttam, hogy Béla modorára és jellemére nézve csak üdvös lehet, ha gyámságom alól látszólag kimenekül és szabadon tanul mozogni idegen emberek közt, a miben hogy túlságosan messzire ne menjen, az a kegyed gondja lesz, kedves jó Kamillám. Végre abban, a mit számára előkészítetek, egy időre legalább nem tartanám tanácsosnak állandó ittlétét s ezzel áttérek levelem tulajdonképeni és főtárgyára.

Az a jó tanács, melyet utolsó együttlétünk alkalmával adott, azóta szüntelen lelkemben volt és mindig kerestem az alkalmat, hogy foganatosíthassam. Béla számára nőt kell nevelnem, ki méltó legyen hozzá, kit szerethessen, ki boldoggá tegye őt s kiben én teljesen megbízhatom. Bizonyára nem könnyű feladat, de a véletlen, vagy inkább maga a jó Isten, ki áldó szemmel nézi életem nagy munkáját, ebben is segítségemre jött. Többször említettem, hogy boldogult édes anyámnak egy unokatestvére, kisebb állami hivatalnok özvegye, szerény nyugdíjából él a fővárosban s abból neveli egyetlen gyermekét, leányát, kit azonban én soha sem láttam. Emlékszik arra is, hogy többször küldtem neki segítséget. Nem dicsekvésből írom ezt, hanem ezzel is bizonyítani akarom, hogy e rokonaimat szerettem, becsültem, méltóknak tartottam a segítségre, mert annyira ismer engem, kedves Kamillám, hogy méltatlan vagy henye elődiekre nem pazarlom el nehéz verejtékem szerzeményét. E rokonom néhány héttel ezelőtt meghalt és árván hagyta leányát. Mikor e szomorú hirt megtudtam a gyermek leveléből (egyszerűen csak anyja haláláról tudósított, a nélkül, hogy segítséget, vagy bármit kért volna), rögtön eszembe jutott az ön bölcs tanácsa. De nem akartam elhamarkodva határozni. A fővárosba utaztam és meglátogattam az árvát. Néhány nap múlt el csak a temetés óta, de az egy szobás kis lakást rendben, tisztán, csinosan találtam; a gyermek – alig tizennégy éves – egyszerű, de izléses gyászruhájában komoly, szerény, illedelmes leány benyomását tette reám. Azonfelül csinos, sőt szépnek is mondható, mindenesetre sokkal szebb, mint az a vakmerő szeleburdi leány. De a mi legfőbb s a mi legjobban megnyerte a szívemet, ebben a gyermekben bátorság, erő van és elhatározottság, megküzdeni az élet viharaival. Mintha csak magamat látnám szegény nagyapám temetése után. Néhány napig nála maradtam, mint vendége, s figyelemmel kísértem minden mozdulatát, kikérdeztem egész elmúlt életéről. Anyja igen jó nevelésben részesítette, tud mindent, a mit egy művelt leánynak tudnia kell, de a mellett dolgoz, szorgalmas, komoly gondolkodású, nem vágyódik a léha világi élvezetek után, melyeket itt a fővárosban távolról elégszer szemlélhetett, a nélkül, hogy részt vett volna bennök. Elképzelheti, hogy egy államhivatalnok özvegye, a ki komolyan tekinti az életet, eléggé dologhoz szoktathatja és elég kevés világi léhaságban részeltetheti leányát. És a leány bátran, jó kedvvel elfogadta a feladatot, melyet sorsa reá szabott. Láttam, mint tartotta össze anyjának csekély vagyonát, mint rendezte be magát a komoly munkás életre, mily erős elhatározással indult neki e gyermek az ismeretlen nagy útnak, melyen munkával, tisztességesen és becsületesen akart tovább haladni. Nem ítélt elhamarkodva; hosszabb ideig tanulmányoztam a gyermek jellemét, míg végre meggyőződtem, hogy ő az, kit az isteni gondviselés Bélám jó angyalául választott. Ajánlatot tettem neki, hogy magamhoz fogadom és leányom gyanánt nevelem. Hálával és örömmel fogadta ajánlatomat; de tetszett nekem, hogy sem kicsapongó örömet, sem meghunyászkodást nem láttam benne. Nem úgy vette ajánlatomat, mint mely az élet gondjaitól szabadítja meg; hanem úgy, hogy az elvesztett édes anya helyett második anyát nyer bennem. Azóta itt van nálam a pusztán s eddig csak szerencsét kívánhatok magamnak elhatározásomhoz. Janka – Torday Janka a neve – egészen beletalálta már magát a pusztai gazdálkodásba, a házat egész nyugodtan rábízhatom, sőt a mezei munkához is kezd érteni, ámbár egész életében nem látott szegényke buzakévé, vagy friss szénát.

Így állván a dolog, azt hiszem, igazat ad nekem, kedves Kamillám, hogy Bélát nem akarom még állandóan a pusztán tartani. Bármennyire meg vagyok eddig elégedve a leánynyal, mégis sokkal rövidebb ideje ismerem s hosszabb tanulmányozásra van szükségem, mielőtt visszavonhatatlanul határoznék. Másrészt attól is tartok, hogy ha Béla itt együtt nevelkednék vele,

mint testvér a testvérral, a megszokás talán közömbössé tenné reá nézve és szíve nem nyílnék meg a valódi szerelemnek; holott, ha csak a szünidőkben találkoznék vele s rövid együttlét után hosszabb ideig távol lenne tőle, ez épen elég volna arra, hogy megismerje, méltányolja, aztán reá gondoljon, vágyódjék viszontlátására s végre meggyőződjék, hogy nála található fel boldogságát. Én legalább azt hiszem, hogy így születik és erősödik meg a legbiztosabban az a tiszta, mély és örök szerelem, mely az életet boldogítja. Gondolkozzék erről, kedves Kamilám, és ha az ön lélektani bölcsesége helyesebb utat látna, mutassa meg azt nekem, hiszen az én egyetlen gondom és törekvésem öcsém boldogsága. Bélával együtt számtalanszor csókolja szerető növendéke és barátnője

KLÁRA.

U. i. Itt küldöm Janka arczképét. Még Pesten vétettem le, mielőtt haza indultunk. Tegye ezt albumába s alkalmilag mutassa meg Bélának és figyelje meg, mily hatást tesz reá. Természetesen, szót se szóljon arról, mire van szánva ez a leány. Nem szükséges megjegyeznem, hogy a leány sem tud róla semmit.

U. i. Ezt a levelet azonnal elolvasása után égesse el, nehogy Béla kezébe kerüljön, a mi mindent elrontana.

U. i. Nálunk szakácsné-változás van. A kövér Emma férjhez ment egy palotai asztaloshoz. Az ostoba!

Kedves szeretett Klárám!

Nagy örömmel és elégtétellel olvasám levelét: örömmel, mert fáradozásainak sikere és ama kiváló tulajdonokkal felruházott leány feltalálása valóban örvendezésre méltó; elégtétellel, mert ama helyes logikai gondolkodást és lélektani bölcseséget, mely eljárásában és jövőendő terveiben felcsillámlik, a szerencsés természeti adományok mellett az én nevelésemnek is merem tulajdonítani. Kérdésbe sem jöhet tehát, hogy egész lelkemből helyeslem amaz elhatározását, melynél fogva Bélát most még nem akarja haza vinni, helyeslem indító okaival együtt, és meg vagyok győződve, hogy az isten nem hagyhatja megáldatlanul azt a munkát, mely ily józan okoskodással és bölcs számítással tör egy magasztos és szent cél felé.

A leány arczképe nekem nagyon tetszik. A mennyiben az arczvonásokból ítélni lehet, én valóban feltalálni vélem benne mindama szép tulajdonságokat, melyeket levelében említ. Kívánsága szerint albumomba tevém s alkalmilag megmutatám Bélának, figyelemmel kísérvén arcza minden mozdulatát. Nem rezzent meg, nem pirult el, egyáltalában semmi sem látszék rajta ama külső jelek közül, melyek a szerelem rögtönös születését szokták mutatni a költők felfogása szerint, mert a valóságban – a mi engem illet – én sohasem láttam és tapasztaltam e jeleket sem magamon, sem másokon. Annyit azonban mégis észrevett, hogy ez arczkép azelőtt nem volt albumomban s megkérdé kilétét. «Távoli rokona, Torday Janka – felelék – kit a szünidőben valószínűleg meg fog ismerni, mert most testvérénél lakik.» Nem voltam ugyan külön felhatalmazva e nyilatkozatra, de szükségesnek tartám, hogy ha a kép netalán nyomokat hagyna a fiú lelkében, legyen egy határozott központ, egy név, mely körül ábrándjai fonódhatnak. Béla erre becsuká és félretevé az albumot s gyöngén, alig hallhatólag sóhajta, miről azonban nem tudom elhatározni, az ujonnan megismert alaknak, vagy a régi ismeretségnek szólt-e?

Ez egy sóhajtáson kívül, mely maga is kétséges jelentésű, soha semmit sem tapasztalok Bélában, a miből azt lehetne következtetni, hogy régi ismeretségének emléke még mindig szívében rejlik. Szorgalmasan, buzgón tanul és diadalmasan megküzd a német nyelv nehézségeivel. A mint tanáraitól hallom, osztályában a legjobbak közé tartozik s bár kiejtésén némi idegenszerűséget lehet észrevenni, bátran vetélkedhetik a legjobb benszülött tanulókkal s

minden valószínűség szerint le is győzendi őket a vizsgálaton. Nem tagadom, hogy e szavakra örömkönyvek tolultak szemembe, a mit bizonyára ön is érzend, olvasván e sorokat.

Modorában is előnyösen fejlődik. Szerény és gyöngéd ugyan – s kívánom, hogy egész életében az maradjon, – a miért vásottabb iskolatársai a «mamzel» gúnynévvel illetik, de erre csak egy pár neveletlen, korcsmázó korhely, úgynevezett «Bursch» vetemedik, kiknek véleményét és gunyolódását megvetéssel utasítom vissza; míg iskolatársainak zöme, a jól nevelt fiuk, valódi szeretettel és ragaszkodással viseltetnek iránta, s több jó barátja is van közöttük, kikkel iskolai szüneteken kirándulásokat tesz a regényes környék szebb pontjaira. Eleinte én is vele mentem, valamint az iskolából való hazajövele alkalmával néha eléje mentem, de észrevettem, hogy ez nemcsak sérti Béla önérzetét, hanem társai közt is árt tekintélyének s részben hozzájárult a fentebb megbélyegzett «mamzel» gúnynév születéséhez; azért felhagytam e túlságos gyámkodással, a mit annál nyugodtabb lélekkel tehettem, mert meggyőződtem, hogy a tanulók e kirándulások alkalmával ártatlanul mulatoznak és semmi helytelen nem művelnek, s Béla barátjai mind igen tisztességes, jó családból való ifjak, kiktől semmi rosszat nem tanulhat. Mindezek következtében igen férfiasra vált a modora, úgy, hogy gyakran gyönyörködve csodálkozom rajta. Néhány családhoz is járatosak vagyunk, mind tisztességes, jó modorú családok s Béla ezek körében is kezdi fesztelenné érezni magát. Tegnapelőtt hosszas bevezetés és kerülgetés után azzal a kéréssel lepott meg, hogy szeretne táncolni tanulni. Egyik barátja szüleinél táncziskola nyílt meg s ő is részt akarna benne venni, mert érzi, mily ügyetlen még a társaságban. Kérése eleinte meglepett és megdöbbenett; de érett gondolkodás után helyesnek és jogosultnak találtam. Bélának valóban szüksége lesz világi életében a tánczra, nem tekintve azt, hogy lényegesen hozzá fog járulni mozdulatainak kerekké és fesztelenné való tételéhez. Rögtön látogatást tettem tehát ama családnál, melynél a táncziskola megnyitandó volt; s miután meggyőződtem, hogy tisztességes polgári család, s megtudakoltam az összes leányok neveit és családjait, kik a táncziskola tagjai lesznek, Bélát is beírtam. Tegnap este már részt is vettünk az első órán. Erősen szemügyre vettem a jelenlevő leányokat, kik kevés kivétellel szőkék, nagykezüek és nagylábúak, de illendő modorral bírnak, szerények, jól neveltek és nem veszedelmesek. Különben minden tánczórán jelen leszek s éber szemmel kísérendem Béla mozdulatait. Reményelem, kedves Kláram, nem lesz kifogása, hogy e táncztanulást megengedtem Bélának: valóban szüksége van reá és az elővigyázat mellett, melyet kifejték, nem lehet veszedelmes.

Ezzel bezárom hosszúra nyúlt leveletem. Béla most a szobában ül és tanul. Tudja, hogy levelet írok önnek, de természetesen nem ismeri tartalmát. Számtalan csókot küld kedves testvérének, melyekhez én is csatolom a magaméit és őszinte szeretettel maradok

hű barátnője

GORHY KAMILLA.

U. i. A tánczleczkék díja havonként 12 frt; azonfölül a tánczvizsga alkalmával valami ajándék a tánczmesternek, melyet a növendékek aláírás után gyűjtenek össze. Elég lesz, ha Béla részéről 5 frtot írok alá.

U. i. Sajnálom szegény Emmát, de az emberiség végzete, hogy a faj fentartásáért áldozatul essék az egyén.

Kedves drága papuskám!

Milyen szerencse, hogy nekem egy özvegy nagynénim van Grácban, a ki nyugalmazott ezredesné és a kinek a férje olyan szép német nevet viselt, hogy Schurich! Milyen szerencse, hogy mikor a sors téged, drága kis papuskám, oda juttatott, hogy városról-városra utazzál és sehol ne legyen állandó helyed, engem ide adhattál az én Schurich nénimhez, a ki nagyon

szívesen fogadott és nem dicsekvésből mondom, egészen belém bolondult. És végre mily szerencse, hogy a jámbor Béla gyereket éppen Gráczbba küldte iskolába az ő harapós testvére! Vagy talán nem is a szerencsés véletlennek köszönhetem ezt, hanem az én drága okos papuskámnak, a ki látta, mennyire busul az ő kis leánya félénk játszótársa után, és utána járt és bölcsen kicsinálta, hogy a jó pajtások folytathassák a játékot, melyet a mezősi erdőben kezdtek? Oh te jó ravasz kis papuska! Talán nem is fog nagyon meglepni, ha azt írom, hogy találkoztam Bélával. Éppen a zeneakadémiából mentem hazafelé, hónom alatt jó sok kottával, ő meg az iskolából jött, hóna alatt vastag könyvekkel. Én a halvány rózsaszínű ruhámban voltam, fejemen az új kalappal, melyet a nénitől kaptam megérkezésem után. Béla elmerengve ment az utcán s észre sem vett volna, ha meg nem szólítom. Kezében egy ákác virágot tartott, s azt nézte, azt szagolta mindegyre, a miből én azt következtettem, hogy még mindig a mezősi ákác-erdőre gondol, azért meg mertem szólítani. Elsápadt, elpirult és el akart szaladni. De nem szaladt el; hanem mikor megmagyaráztam neki, hogy a jól nevelt ifjak hazakisérik az ismerős hölgyet, kivel az utcán találkoznak, haza kísért, folytonosan vissza-visszanézve, mintha attól félne, hogy valaki meglátja. Félt is, mert a mint útközben elmondta, a vén krampusz nevelőnője is itt van és jaj lenne, ha meglátná velem, ámbár nem ismer személyesen. Mire a kapuig értünk, egészen összebarátkoztunk és megint jó pajtások lettünk. Szegény kis Béla még most is olyan félénk és ügyetlen, mint hajdan, mikor virágot kötöztünk az ákác erdőben. De majd embert faragok én belőle! Most is kezd már neki bátorodni és mikor a kapu előtt elbucsuztunk, azt is ki merete mondani, hogy nagyon szeretne velem találkozni, de úgy, hogy a nevelőnője meg ne tudja. Adtam neki egy jó tanácsot. Házunkban a néni egy barátnője, Metzler tanácsosné, házi táncziskolát nyitott, irassa be ő is magát, ott minden este találkozhatunk. Úgy is lett. Nekem volt annyi eszem, hogy a Schurich néni neve alatt irattam be magamat és mindig németül beszélek, mintha sohasem hallottam volna hírét Magyarországnak. Az öreg krampusz minden este ott van Bélával és vércseszemekkel mustrálja a leányokat. Én csak a kötényembe nevetek és mondogatom magamban: hej! öreg krampusz, ha tudnád, ki az a Schurich kisasszony. Nem tánczolkok mindig Bélával, de ha vele tánczolkok, akkor olyan boldog vagyok! Olyan jó fiú ez a Béla és én nagyon szeretem. Ő is szeret és azt mondta, ha nagyok leszünk, feleségül vesz, de most még senkinek sem szabad róla szólni. Tegnap, iskolából hazajövet, találkoztunk és bementünk a nagy templomba és a feszület előtt megesküdünk, hogy hivek maradunk egymáshoz, és ha nagyok leszünk, csak ő lesz az én férjem és csak én leszek az ő felesége. Béla sírt, én úgy tettem, mintha mosolyognék, pedig én is szerettem volna sírni. Olyan jó fiú ez a Béla és úgy szeretjük egymást! Megesküdünk a feszület előtt, papa, és ez komoly dolog, az esküt meg kell tartani. Ezt kötelességemnek tartottam tudtadra adni, papám, mert hű leányod vagyok; de ne szólj ellene, mert mi megesküdünk és add reánk áldásodat, de ne szólj senkinek. Úgy-e, nem haragszol, papám, hogy tudtod nélkül eljegyeztem magamat? De úgy szeretjük egymást és olyan boldog vagyok s ezzel kezeidet csókolva, maradok

szerető hű leányod

FANNI.

IX.

Az idő haladt, elmúlt az első esztendő. Béla fényes sikerrel letette a vizsgálatot és írásban kapta ki, hogy megérett. Az öreg kisasszony könyein keresztül alig tudta kibetűzni e nagy-jelentőségű szót s nem jutott eszébe, hogy van más érettség is, melyet nem írásban és nem a tanárok szoktak bizonyítani. Az ő szemében Béla mintája volt minden tökéletességnek s büszke gyönyörűség töltötte el lelkét, midőn írásban, szaktekintélyektől elismerve olvashatta meggyőződésének megerősítését. Az örömkönyvek hosszú időre nem is hagyták el szemeit, még akkor sem, midőn már a hazautazásra készült és összecsomagolta ingóságaikat, s valóságos záporosóvé gyűltek össze, a mint a bálványozott fiúnak egy-egy ruhadarabja vagy könyve került kezébe.

Béla is sírt, de nem örömkönyveket és nem nevelőnöje előtt. Ott állt a nagy templomban, a feszületes oltár lépcsőjénél, a hol egykor örök hűséget esküdtek egymásnak a leánynyal. Most is egymás mellett állnak és ismétlik esküjüket, hogy örökre hívek maradnak egymáshoz és nem felejtik el egymást soha. Úgy állnak ott, mintha imádkoznának és oly suttogva beszélnek, hogy ajkaik csendes mozgását imádságnak nézheti az az egy pár öreg asszony, ki ilyenkor betéved az elhagyott templomba. A gyermekek meg is vannak győződve, hogy imádság az, a mit egymásnak szerelmökről mondanak. Mint rendesen, most is a fiú van jobban meghatva és a leány az, a ki vigasztalja és erősíti. Még arra a sebre is tud orvosságot, melyet a hosszú elválás fog lelkükön ütni. Nemcsak a szünidőre kell elválniok egymástól; azután sem láthatják többé egymást, Béla nem tér vissza ebbe a városba, máshová, messzebbre viszik, gazdasági akadémiára, a hol nincs Schurich néni és nem lesz táncziskola. A leány megvigasztalja, hogy levelezni fognak. Hogyan levelezhetnének, – kérdi a fiú, összetett kezekkel és oly fájdalmas tekintettel emelve szemét az oltárra, hogy az öreg asszonyság, ki e perczen feléje tekint padjából, egészen meg van hatva ez urias külsejű fiú áhitatától, – hogyan levelezhetnének, mikor vagy testvére, vagy nevelőnöje minden levelét fölbontja? A felvilágosultabb leány ekkor beavatja őt a poste restante levelezés rejtelseibe és ez egy kissé megvigasztalja őket, de még jobban megvigasztalja az az eskü, melyet most újra – Isten tudja, hányadszor ismételnék, hogy örökre hívek maradnak egymáshoz, és ha nagyok lesznek, a fiúnak nem lesz más felesége, a leálynak nem lesz más férje soha. Azután egymás kezét fogva elmennek lassan a templom ajtajáig s a mint kilépnek ajtaján a zajos, verőfényes utcára, úgy érzik, mintha sírboltjukba lépnének, aztán forróan, erősen megszorítják még egyszer, utoljára egymás kezét és hirtelen szétválnak és az egyik elszalad jobbra, a másik balra.

Odahaza a pusztán dobogó szívvel, feszült érdeklődéssel várják a messze földről visszatérőket. Klára ez egy napra szakít takarékosági rendszerével, felvirágoztatja a házat, új butorokat állít Béla szobájába, egy napi szünetet enged a cselédeknek s oly lakomát főzet a kövér Emma utódjával, egy megátalkodott vén leánynyal, mely az öreg Páldi legvirágzóbb fénykorára emlékeztet. Legszebb lovait fogatja be a könnyű kis kocsiba, melyet szintén Béla kedvéért vett s ezenkívül külön még egy kocsit küld a málha számára. Az egész tanya ünnepi színt ölt és a legnagyobb izgatottságban van. Klára maga hajt ki a vasuti állomáshoz, de Jankát, érett megfontolás után, nem viszi magával. Nem akarja, hogy a leendő szerelmesek és házások első találkozása a vasuti zajban, emberek sürgés-forgásában történjék, a hol jól meg sem nézhetik egymást s az első benyomás esetleg kedvezőtlen lehet. A leány itthon fog várni reájok a tornáczon, mely ez alkalomra tele van aggatva virágokkal s méltó keretet fog képezni a szép alakhoz.

Úgy is történik minden, a mint Klára előre kiszámította. Hiszen kis dolgokban, egy pár órára terjedő jövőre ki lehet még számítani s meg lehet állapítani a dolgok menetét, a nélkül, hogy a szeszélyes véletlen kikökkentse kerékvágásából a szép tervet. Klára azt hiszi, hogy nagy

dolgokban, messze jövőben is így ki lehet előre számítani mindent s biztosan lehet várni a bölcs tervek teljesülését. Elragadtatva öleli keblére a vasuti kocsiból eléje szökő fiút, s nem győzi a csodálkozást, mennyire megnőtt, megerősödött, megférriasodott ez egy esztendő alatt. Aztán összeborúl Kamilla kisasszonynyal és a két öreg leány hosszú ideig hangosan zokog egymás keblén, mialatt a vasuti vonat nagy tüsszögve tovább vágat. Béla egy párszor látta már könyezni az öreg kisasszonyt, de testvérét még soha, s valóban különös, sőt megfélemlítő benyomást tesz reá, hogy ez erős, komoly, szigorú teremtetést most zokogni hallja. Az új kocsi is meglepi, de fő meglepetése testvéreinek viselete marad, ki az uton is, míg a kocsin szemközt ülnek egymással, többször magához öleli. Kezében tartja a kezét és egyre simogatja. Csodálkozva kezdi sejteni, hogy testvére nem csupán az a szigorú úrnő, ki csak parancsolni tudott neki s kitől csak félni tudott, hanem testvér is, igazán szerető testvér. Úgy érzi, mintha megrendülne lelkében és szégyelni kezdené magát, hogy oly rútul megcsalja ezt a jó testvért. De az út épen ekkor kanyarodik jobbra, szemébe tűnik az ákáczos erdő, újra érzi az ákácok illatát, újra látja azt a leányt, kinek csak pár nappal előbb esküdött utoljára örök hűséget, újra érzi kezének szorítását, és elfelejt minden mást, félelmet és szeretetet egyaránt.

Oda haza újabb meglepetések várják. A cselédség ünneplő ruhában áll az udvaron. Hangos éljenzés, kurjongatás hallatszik, a mint a kocsi befordul; a béreseken meglátszik, hogy ma a rendesnél nagyobb adag bort kaptak. De ez még nem a legnagyobb meglepetés. Klára mosolyog hihetetlen, de valósággal mosolyog a cselédek lármáján, és Kamilla kisasszony barátságosan integet feléjük zöld napernyőjével. De még ez sem a legnagyobb meglepetés. A ház tornácza tele van virággal, az oszlopokra koszorúk vannak aggatva, és a virágok közt, a lépcső legfelső fokán áll egy fehér ruhás leányka. Klára rendelte így, kiváló festői érzéssel. Béla elpirul, a mint a tornác elé robognak és megpillantja a fehér ruhás leánykát s a két öreg leány, a ki feszült figyelemmel lesi arcát, jelentősen és elégedetten összenéz egymással. A leányka lesiet a lépcsőn a kocsi elé, a megérkezők leszállnak, s Klára bemutatja egymásnak a fiatalokat, kik kezét fognak egymással és hallgatva, lesütött szemekkel állnak. Mind nagyon jól ki volt számítva és nagyon szépen bekövetkezett.

A vigalomban, örömben, ölelkezésben eltöltött nap után következnek a munka egyhangú napjai. Az ünnepi szín ismét eltűnik a tanyáról és helyet ad a szürke hétköznapi hangulatnak. Klára jobban gazdaságának él, mint valaha. A kettős háztartás meglehetősen nagy terhet rótt reá, s megfeszített erővel kell dolgoznia, takarékoskodnia, hogy megfelelhessen kötelezettségeinek. A jószág még mindig nem tisztult meg a terhektől, s az elkényeztetett hitelezők pontosan megvárják az évi törlesztéseket, A mezei munka javában folyik, s Klára most már öcscsét is rendesen kiviszi magával; hiszen úgy is készülnie kell a gazdasági akadémiára, s nem árt, ha előlegesen egy kis gyakorlati tudományt szerez magának. Béla ugyan szívéből unja az egész gazdálkodást, s az egész pusztából az egyetlen ákáczerdő az, hol szívesen töltené idejét; de ebből semmit sem mer mutatni testvére előtt, kinek egész komolysága és szigorúsága visszatért az első nap ünnepi elérzékenyülésének elmúltával. Egész nap járkal vele a mezőkön, a munkásoknál, a nyomtatásnál, hallgatja, mint veszekszik, mint alkudozik, s csak titokban sóhajt és vet vágyó pillantásokat az ákáczos felé.

A háztartással most már kevés gondja van Klárának, mióta oly megbízható kézbe tette, mint Janka kicsiny és mégis erős keze. Különös leány ez a Janka! Béla sokszor elmereng arcán, midőn azt hiszi, hogy nem figyelnek reá, – ámbár az egyik vagy másik öreg leány lopva mindig szemmel kíséri, s esténként közli egymással napközben tett észleleteit, – s még többet gondolkozik róla. Szép leány, nem lehet tagadni, hogy szép leány – Béla vitte már annyira, hogy egy leányról, nem ugyan szemébe, hanem gondolatban elmondja, hogy szépnek tartja. De olyan komoly és olyan okos! Mintha csak nénijét látná, megfiatalodott és megszépített kiadásban. Mikor esténként együtt ülnek, a három komoly és okos leány közt, kik közül kettő öreg, egy fiatal, szinte úgy érzi, mintha fájni, kezdene, és sokat adna egy vidám kacagásért,

egy bolond szóért. És úgy látszik, mintha ez a kis leány, a ki különben oly nyugodtan és higgadtan viseli magát, vele szemben zavarban volna és nem tudná, milyen hangon szóljon hozzá. Különösen akkor tapasztalja ezt, mikor kettősben sétálnak, a mit illendő távolban néni meg szokott engedni. Béla természeténél fogva félénk és hallgatag ily okos leánynyal szemben, a leány is zavartnak látszik, s így megtörténik, hogy az egész útát némán teszik meg, s legfőleg egy-két egytagú megjegyzést váltanak egymással holmi közömbös dolgokról. Azt persze nem tudják, még Klára sem tudja, hogy ez a kis leány, kinek természetes eszét előbb a szegénység iskolája, most meg a munka iskolája élesre fente, okosabb, mint ők gondolják, olyan okos, hogy még azt is kitalálta, a mit senki sem adott tudtára, s a mit Béla bizonyára nem talált ki. Tudja, mire nevelik, mire szánták, mily szemmel kell néznie erre a csinos, félénk fiúra, a kivel mindennap együtt van, s ez a tudat zavarttá, félénkké és ügyetlenné teszi.

A két öreg leány mindebből semmit sem vesz észre, s nagyon meg van elégedve a fiatalok haladásával. Abban sem látnak semmi gyanúra valót, hogy Béla minden héten bemegy a szomszédvárosba, hol a postahivatal van, s ilyenkor mindig sokkal jobb kedvvel érkezik haza. Többször hoz valami apró lovagias ajándékot Jankának is, melynek elfogadását Klára kegyes mosolylyal megengedi. És így lassan, simán, jó remények közt elmúlik a nyár, vége a szünidőnek, Béla és Kamilla kisasszony ismét útra kelnek, s egy esztendeig már csak levélből hallanak egymásról. Janka megtudja Kamilla kisasszony leveleiből, hogy Béla egyre erősödik, szépül, példás viseletű és kitűnő tanuló; Béla elolvashatja Klára leveleiből, hogy Janka napról-napra szebb és okosabb lesz, pompás gazdasszony, szorgalmas és takarékos. A következő szünidőben már mint régi ismerősök találkoznak és örülni látszanak egymásnak, de azért még mindig van rajtuk némi feszesség, a mi Bélában még nem olyan feltűnő, mert mindenki szemben úgy viseli magát, de annál feltűnőbb a leányban, a ki minden más ember iránt komoly és nyugodt fesztelenséget szokott mutatni. A két öreg leány kölcsönös szerelmet magyaráz ki ebből, s mind a ketten nagyon boldogok, és szerencsét kívánnak egymásnak tervök sikerültéhez. És így telnek egymás után az évek és szünidők, egyhangúlag, simán, minden zökkenés nélkül, míg végre elmúlik a tanulás ideje, s Béla megférriasodván, oklevéllel tér vissza a pusztára, hogy átvegye ősi örökségét. A viszontlátás örömének lezajlása után Klára magával viszi a nagyapa szobájába, mely csak a legritkább alkalmakkor szokott megnyílni. Itt elmond neki mindent. Hogyan vette át az örökséget, adóssággal terhelten, úgy hogy egy talpalatnyi föld sem maradt volna belőle számokra; és hogyan mentette meg ő szakadatlan munkával, nélkülözéssel és önfeláldozással. Most már az adósság legnagyobb része ki van fizetve, a mi kevés még hátra van, azt még egy-két évi munka és takarékoság könnyen letörlesztheti. De Klára már elfáradt a nehéz munkában; öcscsén van a sor, hogy felváltsa őt s befejezze a munka könnyebb felét és élvezze a sok évi munka gyümölcsét. Néni szerényen visszavonul a második helyre, de előbb még be akarja fejezni művét s oly élettársat adni öcscsének, kiről biztos, hogy méltó reá, tudja, hogy szeretik egymást és boldogok lesznek egymással. Béla huszonhárom éves mult, Janka tizenkilencz: épen összeillenek s néhány hét múlva, miután minden készen van, megtarthatják az esküvőt.

Béla halálosan elsápadt e befejezésre, de gyermekkorából maradt megszokása szerint most sem mert egy szóval sem felelni néniének; megcsókolta, megköszönte szeretetét, melylyel annyit fáradott érette, azután gyorsan elhagyta a szobát. Midőn Klára később a házban, az udvaron, a kertben kereste, nem talált reá sehol. Kamilla kisasszony szobájában volt elfoglalva a málhák szétszedésével, miben Janka volt segítségére. A cselédek közül senki sem látta Bélát, s Klára meglepetve, de még semmi rosszat sem sejtve szobájába vonult, hogy ott várja be öcsce visszatértét. Mintegy fél óra múlva belépett a szobaleány, levéllel kezében.

– Micsoda levél ez?– kérdé Klára felugorva székeről.

– Lovaslegény, hozta a Bákay-kastélyból, – felelt a szobaleány.

Klára reszkető kézzel, mohón bontotta fel a levelet, mialatt intett a szobaleánynak, hogy távozzék.

A levél Béla kezeírása volt s a betűkön meglátszott, hogy reszketett a kéz, mely írta. Így szólt:

«Kedves néném! Sokkal jobban tisztellek, hogy sem szemedbe merjek mondani valamit, a mi akaratoddal ellenkezik. Eltávoztam tehát hazulról s csak levélben írom meg, hogy én azt a nőt, a kit nekem szántál, becsületes lélekkel nem vehetem el, mert mást szeretek, Bérczy Fannyt, kinek megesküdtem, hogy vagy ő lesz nőm, vagy senki. Most a Bákay-kastélyban vagyok s itt van menyasszonyom is édes atyjával; és innen csak akkor térhetek vissza hozzád, ha velem együtt nőmet is szerető szívvel fogadod.»

X.

Midőn fél óra múlva Kamilla kisasszony Janka kíséretében a szobába lépett, Klárát ájultan találta a földön.

Mind a két leány, az öreg is, a fiatal is sokkal erélyesebb és gyakorlatiabb volt, hogysen megragadja a kínálkozó alkalmat s e látványra nagyot sikoltson és jobbra-balra szintén elájuljon, a mint minden érzelmes és költői lelkű hölgy tette volna. Ellenkezőleg, prózai létökre rögtön a dolog gyakorlati oldalához fogtak, fölemelték Klárát a földről, a pamlagra fektették és mindent megtettek, a mit ily esetben az elájult fölélesztésére tenni szoktak, sok jajveszékelés és fecsegés nélkül; csupán Kamilla kisasszony jegyzett meg ennyit:

- Nagy baj történhetett. Hogy ez erős lelkű nő elájuljon, valami borzasztónak kellett történnie.
- Talán itt van az oka, – mondá Janka, észrevéve s fölemelve a nyitott levelet, mely Klára mellett hevert a földön.

Kamilla kisasszony hirtelen átfutotta a végzetes levelet, elfojtott sikoltást hallatott s Janka rémült meglepetésére szintén ájultan esett Klára mellé a pamlagra.

De az ő ájulása nem tartott sokáig. Mielőtt a megrémült leánynak ideje lett volna segítségért csengetni, már ismét talpra ugrott, s mintha megszegyelte volna előbbi gyöngeségét, kettőztetett erővel fogott Klára ápolásához. Ekkor vette észre, hogy nem csak a lelki megrázkódás fosztotta meg eszméletétől. Estében valószínűleg az asztal élébe ütötte homlokát, halántéka körül vékony piros vonal látszott, melyből lassan szivárgott ki a vér.

Az öreg kisasszony kendőjét nyomta a sebre, hogy letörölje róla a megaludt vért. A fájdalomtól, melyet érintése okozott, megrázkódott Klára egész teste, homlokához kapott kezével és lassan kinyitotta szemét.

Eleinte kábultan, csodálkozva nézett körül, de a mint lassankint visszatért eszmélete, szemének riadt tekintetéből látni lehetett, hogy emlékezete is visszatért. Fölemelte karját, átölelte hű öreg barátnője nyakát, nagy erőlködéssel keblére vonta fejét és sírva fakadt.

- A végzet! a végzet! – mondá sugva, könnyeitől elfojtott hangon. – Oh ha tudná, mi történt!
- Tudom, gyermekem, tudom, – felelt szintén sugva Kamilla kisasszony, – olvastam a levelet... De most ne tegye állapotát rosszabbá a tétlen kesergéssel. Első gondja legyen, hogy egészen magához térjen e nagy megrázkódásból és visszanyerje erejét.
- Azt már visszanyertem, – mondá Klára erélylyel s föl akart emelkedni a pamlagról. De a testi fájdalom cserben hagyta lelki erejét; fölszisszent, kezével homlokához kapott s bágyadtan visszahanyatlott a pamlagra.
- Mi ez? – kérdé csodálkozva, a mint kezét véresen vonta vissza homlokáról.
- Egy kis seb van a homlokán, – felelt Kamilla, – legyen nyugodt és hagyja ápolnom, míg beheged, különben veszélyessé lehet.
- Eh! mi ez a seb, mi ez a fájdalom? – viszonzá Klára türelmetlenül. – Egy kis hideg borogatás, aztán vége van... De mi gyógyítja be a másik sebet, a halálosat? Menj, gyermekem, – mondá Jankához fordulva, ki eddig némán állt a pamlag lábánál, kimondhatatlan szomorúsággal szegezve szemét jótevője sápadt arcára, – menj, gyermekem, küldj be a szobalánynyal hideg vizet és tiszta ruhát, aztán nézz a háznép után; nem szabad, hogy az én gyöngeségem miatt zavar történjék a háztartásban és nem is szükséges, hogy te is osztozzál szomorúságunkban, elegen vagyunk hozzá mi ketten. Menj, menj, gyermekem!

Janka engedelmesen, szó nélkül megfordult s lassan távozott a szobából. Nemsokára belépett a szobaleány a kívánt hideg vízzel és Kamilla kisasszony gondosan borogatni kezdte Klára sebesült homlokát. A vérzés nemsokára elállt, a fájdalom enyhült, de a mily mértékben csillapult a testi fájdalom, abban a fokban lett egyre élesebbé a lelken ütött seb.

– A végzet! a végzet! – mormogott Klára alig hallhatólag, mintha nem mellette ülő barát-nőjéhez, hanem láthatatlan szellemekhez beszélne. – Én balga, vakmerő leány, a ki harczra akartam kelni a végzettel s azt hittem, győzhetek rajta. Ki menekülhet a végzet elől? Hit és akarat, gondolkodás, erő, szorgalom, fáradság, imádság? A végzet másképp határozott, és bármit teszünk, épen az, a mit ellene teszünk, csak arra való, hogy előkészítse a végzet útját.

– Klára, gyermekem, hagyjon fel e pogány beszéddel! – kiáltott Kamilla kisasszony, új borogatást illesztve a beteg homlokára.

– A pogányoknak igazuk volt, a pogányok okosak voltak! Ők elfogulatlanul vizsgálták az emberi életet, a dolgok folyását és zavartalan szemök látta, hogy minden, a mi e világon történik, kérlelhetetlen szükségszerűség szerint történik, melyen az emberi akarat nem változtat. Emberi akarat! szabad akarat! Nevetség, képzelődés!

– Hol találkozhatott ismét ezzel a leánynyal! – kiáltott Kamilla kisasszony, hogy a dolog gyakorlati oldala felé fordulva, kirántsa növendékét pogány elmélkedéseiből. – Lehetetlen, hogy az az egy találkozás, mely annyi évvel ezelőtt történt, hogy az a gyermekismeretség egyszerre, minden fejlődés nélkül ezt az eredményt hozta volna létre. Kellett valahol találkoznok, többször érintkezniük; de hol, de mikor?

– Mit törődik vele? minek keresi azt? – viszonzá Klára szomorúan elmerengve. – Nagyon alárendelt kérdés ez. A végzet akarta, hogy így legyen, a végzet megadta rá a szükséges eszközöket is. Talán mikor elküldtem innen, hogy ne találkozzanak többé, talán épen akkor küldtem oda, a hol találkozniok kellett. A végzet szokott néha ily csinyeket játszani a szegény önhitt, képzelgő emberi akarattal. A mit elhatározott, annak meg kell történnie. El van határozva, hogy e föld régi birtokosai kipusztuljanak, én esztelenül szembe akartam szállni a végzettel, de most megadom magamat és nyugodtan, összetett kézzel várom beteljesültét, míg elpusztulunk mi is, mint a többiek, a kik már megelőztek és azok, a kik utánunk jönnek, míg idegen kézre jut minden, minden, mi a régieké volt.

– Kláram! lehetetlen, hogy önből ne a betegség beszéljen, – mondá az öreg kisasszony egyszerre rosszaló és vigasztaló hangon. Az az erős akarat, melyet egész életén át tanusított, nem törhet így össze egyetlenegy csapás alatt. Küzdött eddig, küzdeni fog ezután is. S ha most csüggedésében egy időre leteszi a fegyvert, jól van, fölveszem én.

Az öreg kisasszony teljesítette is hősi elhatározását. Másnap reggel levelet írt Bélának, elmondva mindent, a mi távozása óta történt s testvéri szeretetére, szívére, józan eszére, hálájára hivatkozva kérte, hogy térjen vissza testvéréhez. A levelet biztos emberrel a Bákay-kastélyba küldte s rendületlen meggyőződéssel várta vissza Bélát. Béla nem jött, de még válasz sem jött tőle. Nehány nap múlva ismét írt Kamilla kisasszony, még nyomatékosabban és még szívreszólbban, de megrendült hite szerint most már nem várta vissza Bélát, megelégedett volna feleletével is. Sem Béla, sem felelet nem jött, s harmadnapra Kamilla kisasszony ismét írt és határozottan követelt, ha nem a hála és szeretet, legalább az illendőség nevében valami, bármilyen választ.

Válasz most sem jött, hanem megjött helyette Nagyvéghyné ő nagysága.

Ez érdemes úri hölgy némiképen a bagolyhoz hasonlított, nemcsak kerek szemeinél és merészen meghajlott orránál fogva, hanem még inkább azért, mert látogatása mindig valami veszedelmet jelentett a Páldi-házra s e tudós madár tudvalevőleg a balsors hírnöke szokott lenni a házra nézve, a hol mutatkozik.

E bagoly minőségében szokta őt Klára is fogadni, valahányszor megjelent házában s a kitűnő asszonyságban csakugyan mértéktelenül nagy lehetett a rokoni szeretet vagy a más dolgába való avatkozás vágya, hogy e nem épen meleg fogadtatások daczára következetesen megmaradt bagolyhivatása mellett. Most is, a mint szokott hideg méltóságával a szobába lépett, el volt készülve a lehető legkellemetlenebb fogadtatásra s már készen is tartotta arcza redőiben a sértett önérzet büszke kifejezését. De Klára tudta, hogy Béláról hoz hírt, s mivel bármi hírt, még a legrosszabbat is, előbbre tett e makacs, aggasztó hallgatásnál, felugrott helyéről, s ha nem is örömmel, bizonyára oly mohósággal sietett a belépő elé, hogy az érdemes matrona egészen kiesett sodrából s valóban nem tudta, milyen arczot vágjon.

De midőn megpillantotta Kamilla kisasszonyt, fő-fő ellenségét, s az ő arczán is azt a mohó kíváncsiságot vette észre, gyorsan visszatálta magát szerepébe s ismét fölvette arczára a hideg méltóságot, a diadalérzet és fensőbbbség színeivel vegyítve.

Fenséges nyugalommal ereszkedett le rendes helyére, a nagy karszékbe, honnan már annyiszor kelt föl sértett méltósággal és háborgó indulattal. Merev és szigorú pillantást vetett Klárára, egyelőre előkelően ignorálta az öreg kisasszony jelenlétét s kinyújtva kezét, csaknem fenyegető hangon megszólalt:

– Meddig fog ez még tartani?

– Ugyan kérem, – mondá Klára türelmetlenül, – térjen át egyenesen a tárgyra. Tudom, hogy Béláról akar beszélni, talán hírt vagy izenetet hozott: hagyja el hát ezt a színpadit játékot és mondja ki gyorsan, röviden, mit akar mondani.

Nagyvéghyné ő nagyságát ez a hirtelen interpelláció egy kissé kivette sodrából, mint a színészt, a ki megakad szerepében, ha valaki rákiált a közönségből; de aztán ismét összeszedte magát s nem akarva eltérni programjától, újra, még vésztojóslóbban ismétlé:

– Meddig fog ez még tartani?

– Micsoda? – kérdé Klára türelmetlenül.

– A te makacsságod, – viszonzá Nagyvéghyné, hosszú, megkönnyebbült lélekzettel, látva, hogy a dialog az előre megállapított menetet veszi, – a te makacsságod s mindaz, mi ennek következménye: öcséd boldogtalansága és a botrány az egész pusztaságon. Én, mint boldogult nagyapád...

– Tudjuk könyvnélkül, mit akar mondani, – vágott közbe Kamilla kisasszony, egészen Nagyvéghyné ő nagysága elé állva s erősen galvanizálva ez ideges hölgyet hideg tekintetével, – elégszer elmondta már, engedje el hát most az egyszer. Ön, mint Klára boldogult nagyapjának bizalmas rokona és barátnője, kötelességének és jogának tartja ebbe a szomorú ügybe is beavatkozni. Jól van; látja, hogy Klára elfogadja beavatkozását, mondja ki hát gyorsan, mi hírt hoz a szerencsétlen eltévelyedett fiúról? Kész-e, és minő föltételek alatt visszatérni testvéréhez?

– E szerencsétlen eltévelyedett fiú, – viszonzá Nagyvéghyné erős gúnnyal, de Klárára nézve, mintha ő szólt volna s az öreg kisasszony nem is léteznék, – meg akar maradni úgynevezett eltévelyedésében, melyet az egész pusztai rokonság és ismeretség helyesnek és bölcsnek tart. Mindenki beláthatná, a kiben van ész és érzelem, hogy ezt a szerelmet a fiatalok szívében az Isten gyújtotta, ki e frigy által akarja fölemelni és természetes körébe visszavezérelni azt a

régi nemes családot, melyet a sors mostohasága megfosztott ősi örökétől. Ez a pusztaság közvéleménye.

– A pusztaság közvéleményével semmit sem törődöm, nem is azt kérdeztem, – felelt Klára izgatottan. – Azt akarom tudni, azt kérdezem, izent-e Béla valamit, még mindig nőül akarja venni azt a boldogtalan leányt?

– Béla nőül fogja venni azt a boldogtalan leányt, – felelt Nagyvéghyné erős hangsúlylyal, – sőt ha a pusztaság közvéleményére hallgat, már meg is esküdött volna vele, mert dispencziót könnyen szerezhetett volna, a te beleegyezésed pedig nem szükséges törvényesen. De a leány sokkal büszkébb, hogysem erőszakkal tolakodjék oly családba, hol nem fogadják szívesen. Addig nem akar Béla nejévé lenni, míg te ki nem jelentetted megegyezésedet.

– Ha Béla kést venne kezébe, – felelt Klára lassan, – hogy szívébe mártsa, de előbb beleegyezésemet várná: azt hiszi, megadnám neki? Ez a házasság romlása, boldogtalansága, pusztulása, halála lesz, ebbe a házasságba én bele nem egyezhetem.

– A te beleegyezésed nem is szükséges, törvény szerint nem szükséges, – felelt Nagyvéghyné tudományos fensőbbiséggel. – Béla maholnap nagykorú lesz, de addig sem akadályozhatod meg, mert nem vagy törvényesen kinevezett gyámja. És ha megmaradsz makacsságodban, nemcsak túl fogja tenni magát megegyezéseden, hanem vissza is fogja követelni jószágresztét, jogos örökségét, melyet te illetéktelenül magadnál tartasz.

– Béla izeni ezt nekem? – kiáltott Klára, felugorva székéről.

– Nem igaz, ne higgyen neki! – mondá Kamilla kisasszony erélyesen.

– Igen, visszaköveteli jogos örökét, – kiáltott a méltatlankodó közbenjáró, egész nyakáig elvörösödve mérgében, – mert nem engedjük, hogy a te megfoghatatlan szeszélyed miatt nemcsak szíve boldogságáról mondjon le, hanem még éhen is vesszen. Visszaköveteli jogos örökét, ha szép szerével nem adod, per után.

– Béla izeni ezt nekem? – kiáltott Klára egész testében reszketve a felindulástól.

– Nem igaz, ne higgyen neki! – ismétlé Kamilla kisasszony még erélyesebben.

– Más szóval, én hazudok, – mondá a lehető legsértettebb méltósággal Nagyvéghyné ő nagysága, fölemelkedve helyéről, mert az öreg kisasszony szemében oly veszedelmet látott, hogy idején valónak tartá a rendezett visszavonulást. Ezt kellett végre hallanom boldogult barátom saját házában. Jól van, a jövő majd igazságot fog szolgáltatni. Én megtettem kötelességemet.

S ezzel, mint mindig, a megbántott önérzet méltóságával elhagyta a szobát, mielőtt az öreg kisasszony szeméből fenyegető veszedelem utolérhette volna.

E látogatás után a legmélyebb levertség vett erőt Klárán. Hiába hitegette magát, hiába ismétlé szüntelen Kamilla is, hogy ez asszony szavait nem kell komolyan vennie: a tények most az egyszer mellettök bizonyítottak. Béla távozását és hallgatását nem lehetett másképpen magyaráznia, mint abban az értelemben, melyben a kelletlen látogató tüntette fel. Az egyetlen lény, kiért egész életén fáradozott és nélkülözött, kiért feláldozta ifjúságát, kit legjobban szeretett a világon, ime most ellene fordul és eszközévé lesz a bukásnak, mely egész élete munkáját éri. Babonás félelme újra megszállta lelkét s egészen hatalmába kerítette. Belátta, hogy a végzet ellen, mely pusztulásra szánta e föld régi birtokosait, nem lehet küzdeni, s testvérének szeretetlenségét, hálátlanságát úgy kezdte tekinteni, mint a végzet büntetését azért, hogy gyöngye leány létére szembe mert szállni kérlelhetetlen határozatával. Erélye, tevékenysége, mozgékony-sága elhagyta; nem törődött semmivel, nem érdeklődött semmi iránt; közömbösen, tétlenül vesztegelt egész nap szobájában, ölében pihentetve összetett kezeit, mintha ezzel is

azt akarná jelezni, hogy lemondott a küzdelemről, megadta magát és összetett kezekkel várja a végzet teljesülését.

Kamilla kisasszony nem nézhette ezt tovább nyugodtan. Az ő szíve két egyenlő részre oszlott két növendéke közt, nem tudta tovább elviselni boldogtalanságukat, mert meg volt győződve, hogy Béla épen oly boldogtalan, mint testvére. Néhány nappal Nagyvéghyné látogatása után, csak annyit mondván Klárának, hogy ki akar kocszini, befogatott ebéd után és áthajtatott a Bákay kastélyba.

Klára nem kérdezte, de tudta, hova megy s kiemelkedve eddigi apathiájából, az ablakhoz sietett, honnan az útra lehetett látni s innen nézte a távozó kocsit, míg az erdőben el nem tűnt szeme elől, s nem mozdulva helyéről, itt várt reá, míg ismét megpillantja visszatértét. Sokáig kellett várnia s nem tudta, jó vagy rossz következtetést vonjon le e késedelemből? Végre, midőn a nap már nyugta felé hajlott, meglátta a kocsit, a mint kibontakozott az erdő fái közül. Egy pillanatra balga örömtől dobbant meg szíve, hogy öcscsét is a kocsin látja, – oly erősen dolgozott felizgatott képzelme, hogy valóban látni vélte, – de a mint a kocsi gyorsan közeledett, szomorú sóhajással győződött meg, hogy nem lát rajta mást, mint az öreg kisasszony magas, merev tartású alakját.

Nem sietett eléje a tornácra, itt várta be, míg fölkeresi. Néhány percz múlva hallotta is lépteit, az ajtó megnyílt és Kamilla kisasszony gyorsan, kipirult arczczal, szakadozott lélekzettel, a mint még soha sem látta őt, a szobába lépett.

– Sokkal jobb kedvvel jövök, mint a hogy mentem, – kiáltott minden bevezetés nélkül, magához ölelve Klárát. – Először is az a vén asszony hazudott.

– Hazudott? – visszhangozá Klára, – nem tudva hirtelenében, mire vonatkoztassa Nagyvéghyné hazugságát.

– Hazudott, kétszeresen hazudott. Először abban, hogy a leány vonakodik az ön megegyezése nélkül megesküdni Bélával. Nem tudom, vonakodik-e vagy nem, de annyit biztosan megtudtam, hogy Béla nem akar addig megnősülni, míg az ön megegyezését és áldását el nem nyerte s csak is félelme tartóztatja vissza, hogy eddig el nem jött személyesen könyörögni érte.

– Félelme! – ismétlé Klára keserűen.

– Hiába! erről nem tehet, mi vagyunk az okai, mi neveltük őt úgy, hogy féljen öntől. Most is, mint gyermekkorában, kész volna akármit elkövetni, hogysem szemközt álljon önnel, mikor tudja, hogy magára vonta nemtetszését. De visszatérve ama tolakodó vén asszony hazugságaira: hazudott másodszor, mikor azt mondta, hogy Béla jószágrészét követeli, sőt perrel fenyegetődzik. Béla a legnagyobb méltatlankodással hallotta, hogy így visszaéltek nevével s meg kell adnom, hogy a leány is épen úgy méltatlankodott. Szó se volt róla, az egész annak a kotnyeles vén asszonynak a találmánya. Az egész Bákay-család felháborodott e hazugság fölött. Általában szives és kedélyes család. Rendkívül nyájasan és barátságosan fogadtak s erőnek erejével meguzsonnáztattak; olyan uzsonnát adtak, hogy beillenék ünnepi ebédnek s mindig csak azt sajnálták, hogy ön nem vehet benne részt.

Kamilla kisasszony soha életében nem volt ily bőbeszédű és aprólékos; látszott, hogy jól akarja hangolni Klárát a Bákay-kastély és minden lakója iránt.

– De Béla! miért nem beszél Béláról? sürgeté türelmetlenül Klára.

– Béla nagyon sápadt, bágyadt és boldogtalan... azaz, jól értsük meg, csak azért boldogtalan, hogy elszakadt testvérétől. Minden áldozatra készen látszik, hogy visszanyerhesse az ön szeretetét, kivéve egyet, hogy lemondjon a leányról. Ebben rendíthetetlen, Egészen hatalmába került e leánynak, teste, lelke az övé, az ő fejével gondolkodik, az ő szemével lát. Hiába,

részben ez is a mi hibánk. Mi neveltük olyannak, hogy egészen átadja magát egy erősebb akaratnak, előbb az önének, most a leányénak, a ki erősebb volt önnél is.

Klára lehajtotta fejét és semmit sem felelt.

– Különben, – folytatá szünet mulva Kamilla kisasszony, lassan, óvatosan, mintha csak lábujjhegyen merne a legkényesebb kérdéshez közeledni, – én nem hiszem, hogy ez a leány boldogtalanná fogja tenni Bélát. Kedves, vidám, barátságos, simulékony leány, a ki nem tud haragot tartani. Nekem mindjárt a nyakamba ugrott és megcsókolt, a mi még soha sem esett meg rajtam; önről pedig oly melegen, oly szeretettel, oly naiv kíváncsisággal kérdezősködött, hogy nem tehetek róla, én is megcsókoltam. Attól tartok, hogy apja miatt elfogultak voltunk iránta.

Mivel Klára még mindig lehajtva tartá fejét és nem felelt, Kamilla kisasszony most már bátrabban folytatá:

– Volt időm külön beszélni Bélával is, a leánynyal is, sőt a leány apjával is. Ennek aztán elmondtam az igazat. Ugy látszik, nagyon eltompult erkölcsi érzéke van, de sikerült végre felébresztenem s szavát adta, becsületszavát, hogy rögtön elutazik s mivel ugyis vándorló életpályája van, soha meg nem látogatja leányát, a míg az ön házában lakik; és így a leány is kiszabadulna befolyása alól, ön sem lenne kitéve a kellemetlenségnek, hogy találkozzék ez emberrel, a mi kettős nyereség.

Klára még most sem emelte fel fejét és még mindig hallgatott.

– Mindezeknél fogva, – folytatá félénken az öreg kisasszony, – én arra a következtetésre jutottam, hogy mindnyájok boldogságára nézve legjobb, ha beleegyezik Béla házasságába. Sőt a mi több, megvallom, meg is ígértem nekik, hogy ily értelemben fogok önre hatni s holnap reggel megviszem nekik megegyezését s meghatározhatják az esküvő napját. Rosszul tettem, hogy megígértem? Ugy-e, nem? Hiszen vonakodása már ugysem akadályozza meg a házasságot, csak boldogtalanná teszi önmagát és Bélát; holott ha az ifjú párt ide veszi magához, még mindig befolyása alatt tarthatja s jótékony hatással lehet a leányra, ki egészen kiszabadul apja befolyása alól. Ugy-e, belátja, hogy legjobb lesz így tennie? Ugy-e, megengedi, hogy megvigyem nekik holnap reggel megegyezését és áldását?

– Jól van, legyen úgy, nem tehetek másképp, a végzet akarta így – felelt Klára hosszú szünet után, lassan, tompán, mintegy álomban. Azután fölemelve fejét, gyorsabban hozzá tév: – De ígérje meg, hogy ön velem marad, hogy soha sem fog elhagyni.

– Ha kergetne, sem mennék el, – kiáltott az öreg kisasszony olyan jó kedvvel, hogy szinte természetellenesnek látszott. – Ha már végzetről beszélünk, úgy látszik, a végzet azt rendelte, hogy én neveljem fel a Páldi-család minden nemzedékét, Béla gyermekeit is.

– De nem úgy, mint Bélát, – mondá Klára szomorú mosolylyal.

– Nem úgy, mint Bélát, – ismétlé az öreg kisasszony még vigabban, olyan vigan, hogy ugyan-csak sietnie kellett a saját szobájába, a hol nyugodtan kisírhatta magát.

Többet nem volt erről szó köztük, sem este, midőn a vacsoránál találkoztak, sem másnap reggel, midőn az öreg kisasszony tüntető jó kedvvel parancsot adott, hogy fogják be a lovakat.

De a mint a kocsi elrobogott az udvarról, Janka csendesen odalépett Klára mellé, ki a tornác párkányára könyökölve, elmerülten nézett a távozó kocsi után. Átkarolta derekát, vállára hajtotta fejét s arczához szorítva arczát, fülébe sugá:

– Engedjen engem eltávozni innen.

– Hová akarsz menni? kérdé Klára, nem változtatva helyzetén, s egyenesen maga elé beszélve.

- Vissza, a honnan jöttem.
- Mit akarsz tenni?
- Folytatni az életet, melyet akkor kezdtem.
- El tudnál engem hagyni?
- Tudja, hogy szeretem, tudja, hogy hálás vagyok jószágáért, tudja, hogy kész örömmel meghalnék boldogságáért.
- És mégis el akarsz hagyni, most, életem legnagyobb megpróbáltatásában?
- Nem maradhatok abban a házban, melybe Béla nem sokára nejét fogja hozni.

Klára lassan megfordította fejét s a leány arczába nézett. Ez az arcz sápadt volt, feltűnően sápadt, de most lassan pirosodni kezdett nevelő anyjának fürkésző tekintete alatt és szemeiből két könyecsepp vált ki s lassan végig gördült arczán. Klára erősen magához szorította a leányt, halkán suttogva:

- Te kitaláltad szándékomat?
- Kitaláltam.
- És szeretted őt?
- Szerettem és szeretni fogom örökké.
- A vak, az esztelen! Itt feküdt lába előtt a drága kincs és ő nem vette föl, meg sem látta és kinyújtotta kezét a csillogó hamis ékszer után. Oh a vak, az esztelen!
- Úgy-e megengedi, hogy eltávozzam?
- Maradj velem, gyermekem! Légy erős, kedvemért. Nekem nagy szükségem van reád s ki tudja, egykor talán annak a boldogtalannak is szüksége lesz mindazokra, a kik szeretik. Én már nem tudnék nélküled élni: légy irántam száналommal és maradj velem.

A leány némán, mintegy engedelmissége jeléül megcsókolta pártfogója kezét, és a szakácsnő, ki a konyha ajtajából félszemmel figyelemmel kísérte félelmes urnőjét, csodát beszélt a tanya cselédségének.

- Nagy baj van készülőben; megtörtént, a mit soha sem hittem volna lehetségesnek: sírni láttam Klára kisasszonyt.

XI.

A Páldi-tanyára visszatértek a régi vidám, zajos, szép napok. Nagyvéghyné ő nagysága egész kíséretével, az egész pusztai atyafisággal és ismerettséggel bevonult a vendégszerető földél alá, s kimondotta, hogy most már nyugodtan hajtja örök álomra fejét, mert boldogult öreg barátjának és rokonának megsértett szelleme, hála az ő fáradozásainak, immár ki van engesztelve. A nemes Páldi-család visszatért a hozzá méltó körbe, melyből egy makacs leány rögeszméje annyi éven át kizárta.

Az ősi hagyományok azon a napon tértek vissza a profanált tanyára, melyen Páldi Béla haza vitte szép fiatal feleségét. Nagy nap volt ez és örökké emlékezetes a tanya egész népére nézve. A lakodalmat a Bákay-kastélyban tartották ki, hetedhét országra szóló vigalommal, s három napi mulatozás után innen kísérté át az egész násznép a fiatal párt a Páldi-tanyára, hol ismét három napig tartott a multság, mintha az egész pusztá kárpótlást akarna venni a sok évi nélkülözésért.

Klára megadta magát sorsának és hagyta az embereket mulatni. Valóban nem is lett volna helyén valami rideg tilalommal közbelépni, mikor az egész világ olyan boldog volt és öcsce legboldogabb az egész világon. Igazán boldog volt, Klára nem vonhatta kétségbe s ez legalább megvigasztalta egy pillanatra keserű csalódásáért. Fiatal sógornője ellen sem lehetett panasza; olyan kedves, olyan vidám, olyan ragaszkodó volt az első pillanattól fogva, midőn Klára elé vezették, oly szeretettel borult a keblére, úgy csókolta kezét és arcát, oly melegen mondott köszönetét jóságáért, melylyel beleegyezett házasságába, hogy Klára sem állhatott ellen megnyerő egyénisége varázsának s belátta, hogy Béla még kevésbbé állhatott ellen. A többieket még könnyebb volt megnyernie a fiatal asszonynak; a tanya egész személyzete valósággal rajongott érte s joggal üdvözölte megérkezésében a szebb, vidámabb, kellemesebb és több mulatsággal, kevesebb dologgal járó jövő hajnalát.

Kamilla kisasszony is úgy tett, mintha el volna ragadtatva Béla nejének szeretetreméltóságától. A mit szíve mélyében gondolt, azt szíve mélyébe zárta, de nyilvánosan mindig a legnagyobb megelégedést és elragadtatást mutatta, kivált Klára előtt. Különben nem is lehetett kifogása a menyecske viselete ellen. Kedves, nyájas volt vele szemben s ámbár, mint kurta ruhás korában, most is vén krámpusznak nevezte bizalmas baráti körben, volt annyi ízlése és tapintata, hogy ezt a bizalmasabb körre hagyta s férje előtt soha sem beszélt tiszteletlenül hajdani nevelőnőjéről.

Jankát az első találkozás alkalmával forrón magához ölelte, testvérenek nevezte és kérte, maradjon ezután is hű szerető testvére neki is úgy, mint Bélának. Szóval mindenkit igyekezett megnyerni, mindenki iránt kellemes akart lenni, a mi a legtöbbel sikerült is s a kivel nem is sikerült, az is úgy mutatta, mintha sikerült volna.

Klára az egész házat a fiatal házaspárnak engedte át; a maga számára csak két szobát tartott fenn abban a szárnyban, hol a konyha és éléskamara volt. E két szobában lakott a három vén leány, mert Jankát is, ámbár egykorú volt Fannyval, komolysága és szigorú modora miatt épen úgy vén leánynak nevezték a vidám pusztai társaságban, mint az öregebb Klárát és a legöregebb Kamillát.

Itt lakott a három párka, – a mint ismét a csintalan Fanny nevezte el a három leányt, természetesen szintén csak a legbizalmasabb körben, a nélkül, hogy Bélának fülébe jutott volna. Itt laktak mind a hárman és ide vonultak vissza, ha a gazdaságban vagy háztartásban nem volt semmi dolguk. Innen hallgatták az épület másik szárnyából áthangzó vidám zajt, kacagást, muzsikaszót. És ezt gyakran, mindig hallgathatták, mert a kastély soha sem volt vendégek

nélkül és Nagyvéghyné elégedetten mondhatta, hogy boldogult öreg barátjának és rokonának legszebb napjai támadtak fel.

Máskülönben nem volt köztük egyelőre semmi összeütközés, Béla nagyon jó fiú volt, Fanny nagyon kedves menyecske volt; tisztelték, szerették, csókolgatták Klárát, nem avatkoztak be semmi dolgába, sem a gazdaságba, sem a háztartásba s nem kívántak tőle egyebet, mint pénzt, mikor szükségük van rá. Pénzre pedig csaknem mindig szükségök volt. Nemcsak a vidám életre, mely még a pusztán is pénzbe kerül, hanem másra is. Alig fél évvel az esküvő után Fanny papája elvesztette hivatalát és megint kenyér nélkül maradt. Legtermészetesebb volna ugyan, hogy leányához menjen lakni, de mivel becsületszavát adta, hogy soha sem teszi lábát e házba, nincs más hátra, mint hogy leánya gondoskodjék eltartásáról. Azt még Klára gyűlölete sem kívánhatja, hogy édes apja éhen haljon. Béla belátta ezt – mit ne látott volna be, a mit feleségének okos szájacskája magyarázott meg neki? – s ettől fogva havonként szép összeg pénzt küldtek a fővárosba a szegény Bérczy Endrének, ki most már nyugodtan heverhetett a kaszinó bársonypamlagain.

Klára hallgatott, fizetett és dolgozott. De már nem azzal a bátorsággal és erélylyel, mely magában hordja a sikert. Babonás rögeszméje napról-napra nagyobb erőt vett rajta. Meg volt győződve, hogy a végzet pusztulásra szánta családját; meg volt győződve, hogy a végzet ellen hasztalan minden emberi küzdelem és ha mégis tovább dolgozott, csak megszokásból, kötelességérzetből tette, de kedv nélkül, remény nélkül, a végbukás biztos tudatával.

Így telt el az első esztendő. De ekkor történt valami, a mi egy perczre magához térítette Klárát lelki dermedtségéből s fölébresztette régi erélyét.

Hédervári Jakab pontosan megjelent az évi törlesztés fölvételére, melyet eddig mindig hiány nélkül megkapott. Most nem kapott semmit. Klára kijelenté, hogy nincs pénze és haladékot kért. A derék Hédervári megcsóválta fejét és nem volt megelégedve.

– Tudtam, hogy nem kapok semmit, – mondá komolyan, – nem is azért jöttem ki és fárasztottam a lovaimat. Hanem akarok beszélni a kisasszonynyal okosan. A kisasszony az egyetlen nemes ember, a kivel lehet okosan beszélni és azért én mindig csodáltam és szerettem a kisasszonyt, és a mint maga is tudja, mindent megtettem, hogy saját károm nélkül segítsek talpra állítani a kisasszonyt. Most már állna is a talpán, még csak egy kis emelkedés kellene és állna egészen a talpán. De egy esztendő óta nem hogy emelkedett volna, hanem megint hajol lefelé. Tudom, hogy nem a kisasszony az oka; látom én és látja mindenki, mi történik itt egy esztendő óta. Én sajnálom és szeretem a kisasszonyt; adok hát most haladékot és adok egy jó tanácsot. Vegyen a kisasszony egy jó somfabotot a kezébe és először verje ki innen a nagyságos uraságokat és a muzsikusz cigányokat, azután nadrágozza meg jól a Béla urfit és térdeltesse a sarokba, aztán fogja fülön a nagyságos sógorasszonyt és állítsa a konyhába a patka mellé és ha megint a kisasszony lesz úr a házban, akkor még fog talpra állni, különben baj lesz, a mily igaz, hogy én Hédervári vagyok.

Klára nem követte ugyan szóról-szóra Hédervári Jakab praktikus tanácsát, de azonnal fölkereste öcscsét s hosszasan, komolyan, határozottan beszélt vele. Elmondott neki mindent, föltárta előtte egész helyzetüket s megmagyarázta neki, hogy ha nem változtat életmódján, ha nem fog a dologhoz maga is, el nem kerülhetik a bukást, melyet évekkal ezelőtt csak emberfölötti erőfeszítéssel tudott elhárítani.

Bélát nagyon meghatották testvére szavai. Elszomorodott, csaknem kétségbeesett; megcsókolt Klára arcát, kezét, újra meg újra bocsánatot kért tőle, hogy így megszomorította és megigérte, hogy rögtön beszél feleségével s ezentúl okosabban fognak élni.

Beszélt is, kapott is tőle igen okos és jó tanácsot.

A kedves kis menyecske férje nyakába ugrott és először lecsókolta arczáról a szomorúság nyomait. Azután kedves duzzogással mondta, hogy azt hitte, neki nem lesz anyósa, ha Bélájához megy feleségül, és ime most három anyósa is van, mert a mit a jó Klára tesz és mond az ő megszorításukra, azt a másik kettővel egyetértésben teszi. Azután jót nevetett ezen a három anyós-féle tréfán s mikor Bélát is megnevettette, akkor igen komolyan és okosan kezdett beszélni. Elmondta, hogy ők úgy sem valók a pusztai életre, Béla nem ért a gazdasághoz, ő nem ért a háztartáshoz, agyon unják magukat s csupa unalomból kénytelenek örökké mulatni és költekezni. Hanem mivel úgyis a jövő hónapban lesz a képviselőválasztások ideje, a legegyszerűbb lesz, ha Béla megválasztatja magát képviselőnek, fölmennek a fővárosba, Béla előtt ott szép pálya nyílik, a jószág pedig ismét korlátlanul Klára kezében marad és minden szépen rendbe jöhet.

Ez okos és komoly beszédnek az lett természetes következménye, hogy félóra múlva Béla tudtára adta nényének abbeli elhatározását, hogy meg fogja magát választatni képviselőnek és ezzel rendbe hozza zavart ügyeiket.

– Ki tudja, talán jobb lesz így? – gondola magában Klára, ámbár egy kissé meg volt eleinte lepetve e váratlan fordulattól. – Ki tudja, talán ez az utolsó szalmaszál, melybe a vízbefuló még belekapaszkodhatik?

Mentől tovább gondolkozott, annál erősebbnek látta e szalmaszálat, de annyit mindenesetre látott, hogy az egyetlen és utolsó. Nem habozott hát sokáig, még az nap behajtott Hédervári Jakabhoz.

Hédervári Jakab majd a padlásig ugrott dühében, mikor meghallotta, mily módon akarja Béla rendbe hozni zilált ügyeit.

– Hát van jó dolga a kisasszonynak, hogy bele tudott ugrani e képtelen dologba? – kiáltott össze-összezsapva kezeit s oly mozdulattal nyúlva többször feje felé, mintha saját hajába akarna markolni. – Hát maga az az okos kisasszony, a kit én mindig bámultam és szerettem? Hát nem tudja, mi az a képviselőválasztás? Nézzen csak körül és látni fogja, hogy minden tönkrejutott ismerőse keresztül ment a képviselőválasztáson.

– Vannak olyanok is, a kiket fölsegített s kiknek pályát nyitott, – jegyzé meg Klára nyugodtan.

– Jaj nekem! pályát nyitott! – üvöltött Hédervári Jakab. – Igen, pályát nyitott azoknak, a kik értenek hozzá, a kik azért mennek fel, hogy dolgozzanak. De a nagyságos uraságoknál az is csak sport, épen úgy mint a lóverseny, meg a kártya, meg a többi, még pedig a legdrágább és leghamarabb teszi tönkre az embert. Tudja, mennyi egy képviselő kurzusa? A mi kerületünkben tizezer forint a nominál értéke és ha van konkurrenzia, lesz nagy ázsiója. És maga ezt nevezi rendbe hozni zilált ügyeit?

– Más út pedig nincs nyitva számomra. Béla tanult, jellemes, eszes ember. A gazdálkodáshoz nincs ugyan kedve s itt el is léhásodhatott, de ki tudja, új körben, új működésben nem fog-e fölébredni becsvágya s nem fogja-e igazán komoly életre vezetni? Annyi pedig bizonyos, hogy ez az utolsó eszköz, melyet még megragadhatok megmentésére és kötelességem megragadni. Meglehet, hogy vesztünkre lesz, de ha nem kísértjük meg, akkor is elveszünk. Gondolja meg ezt, Jakab bácsi, és ön, ki annyi éven át volt igazi támaszom, ne hagyjon el ez utolsó kétségbeesett kísérletemben.

– Azt mondja nekem, hogy Jakab bácsi! – kiáltott Hédervári Jakab rendkívüli meglepetéssel és meghatottsággal. Soha sem látta még így Klárát: kemény vonásai meglágyultak, szemeibe könnyek gyűltek, hangja úgy csengett, mint a könnyörgő gyermeké, kezeit úgy nyújtotta feléje, mint az imádkozó gyermek. Hédervári Jakab, a ki eddig inkább csodálta, mint szerette az erős lelkű leányt, most úgy érezte, mintha saját gyermeke könnyörögne hozzá s e felbuzduló apai

érzelem hatása alatt megfélekedezett minden számításról és kamatról. – Jól van, ne mondja, hogy hiába nevezte Jakab bácsinak a Hédervári Jakabot. Csinálunk még egy erőfeszítést, megteszszük képviselőnek a Béla úrfi.

Hédervári Jakab megtartotta szavát. A már-már kitisztult jószágra ugyan újabb terhek neheztültek, de Béla képviselő lett, s nem sokára a választás után ígérekkel, reményekkel és boldogsággal tele, életvidor szép nejével a fővárosba költözött.

A pusztán pedig újra megkezdődött a nehéz, kétségbeesett, emberfölötti küzdelem a végzet ellen.

XII.

Milyen könnyen és gyorsan gurul le a kő az oromról, melyet az elátkozott Sisyphus oly nehéz munkával, oly hosszú fáradsággal tudott felgördíteni a hegy oldalán!

Szegény gyöngye kéz te, mely belekapaszkodol a lefelé induló kőbe és vissza akarod tartóztatni rohanásában! A minék meg kell történnie, az megtörténik, a minék le kell zuhannia, az lezuhan és ha balgán, oktanul ellene állsz, összetört holttesteden keresztül rohan tovább feltarthatatlanul.

Mindennap mondja ezt magának Páldi Klára és mindennap újra belekapaszkodik a nehéz kőbe, mely véresre dörzsöli kezeit és letépi körmeit újjairól, és mindennap neki támasztja vállát a megindult szikladarabnak, és érzi, mint gyöngül el fokokon, mint lesz naponként nyomasztóbb a rá nehezülő súly, mint kezdi egymásután törni a tagjait.

A három szegény párka összebújva ül esténként, a nehéz napi fáradság után a rideg szobában és mohón olvassa a hirlapot, melyet délután szoktak áthozni a vasúti állomásról. Most már ujságot is tartanak, a legolcsóbbak közül; érdeklődnek a közélet iránt, mióta Béla is annak munkása. Mindennap keresik, lesik, mint irnak róla az újságban, mit mondanak róla, mit tesz, mint halad, mint emelkedik. És fáradságaikat siker koronázza, sokszor olvasnak Béláról, még többször a nejről.

Itt egy fényes estélyét írják le, elsorolva mindazokat a nagy urakat, az ország első embereit, kik ott megjelentek; majd egy ünnepély leírásában akadnak a Páldi névre és épüléssel olvashatják a ragyogó és eredeti toilette leírását, melyet a bájos Páldi Béláné viselt; majd a lóversenyek tudósításaiban találnak Páldi nevére és megtudják, hogy paripája csak egy lófejhosszúsággal esett el az első díjtól, de itt is vigasztalást találnak abban, hogy Páldi Béláné a lóverseny főúri közönsége közt is feltűnt és kivált excentrikus, de a legfinomabb izlésű toiletteje által; sőt még a rendőri rovatban is ráakadnak a Páldi névre, megtudván, hogy a szép Páldi Béláné, az előkelő társaság egyik legkedveltebb és legkiválóbb alakja, gyorsan robogó fogatával, melyet saját szép kezeivel hajtott, eltaposott egy öreg urat; de nyomban meg is vigasztalódhatnak, mert a rendőrség fölmenti a kedves szép asszonyt és rendreutasítja a panaszos öreg urat, ki tanuk bizonyossága szerint könnyen kitérhetett volna a robogó kocsi elől, ha egy kissé jobban megerőltette volna lábait s így csak jogos megtorlásban részesül, hogy egyik lábát amputálni kell, mely alkalommal a demokratikus újság el nem mulasztja erősen megróni a gyalogjárók kihívó viseletét, melyet az úri kocsisok ellen tanusítanak. Efélét és sok egyebet olvashatnak a puszta; de azt már nem az újságból, hanem Hédervári Jakabtól tudják meg, hogy Béla, mióta elérte nagykorúságát, tömérdék adósságot csinált és az ő jószágrésze már nyakig be van táblázva. Hédervári Jakab nem zaklatja Klárát a törlesztés miatt, úgyis tudja, hogy nem kapna semmit, hanem vén számarának nevezi magát és nem mulasztja el többször kifejezni abbeli meggyőződését, hogy az ő eszméje mégis jobb volt, mint Kláráé és a képviselőségénél többet ért volna a somfabot.

A szegény párkák olvassák, olvassák az újságot és makacs kitartással keresik Béla nevét, mindig azzal a titkos reménnyel, hogy nemsokára komoly szerepléséről, sikereiről, emelkedéséről, magas állásáról is fognak olvasni. De a remény napról-napra halaványul, a bizalom mindinkább helyet kezd adni a csüggedésnek. Még csak egy van, a ki bizik Bélában, a ki még mindig talál egy kis rózsaszínt a vigasztalan feketeségben. Hiszen az ő növendéke volt, ismeri esztét, jellemét, jószágát, becsületérzését; lehetetlen, hogy előbb-utóbb föl ne ébredjen. Az öreg kisasszony nem állja ki tovább két évnél; most már nem elégszik meg a hirlapi információval, személyesen akar meggyőződést szerezni, s midőn Béla könyörgő, sürgető leveleire Klára

végre szintén kezdi váltókra írni a nevét, Kamilla kisasszony kijelenti, hogy az utolsó pénz-küldeményt nem kell postára tenni, ő maga viszi fel személyesen Bélának.

Egy egész hétig marad nála s midőn hazatér a pusztára, tele van tapasztalatokkal. Sokat beszél, de sokat el is hallgat. Béla még mindig olyan jó fiú, Fanny még mindig olyan kedves, mint azelőtt, nagyon szeretik egymást, nagyon boldogok és Béla semmit sem tud megtagadni imádott nejétől. Őt nagyon szívesen látták, elvittek mindenhová estélyt rendeztek a tisztele-tére, különben pedig mindaketten tele vannak jó szándékkal és ígéretekkel s biztosan remélik, hogy nemsokára kitisztulnak minden adósságból. Azt azonban elhallgatta, hogy Fanny atyja is velők lakik s leánya által egészen hatalmában tartja Bélát és a mit a fiatalok nem tudnak el-költeni, azt kecses eleganciával elveri ő a kaszinó kártyaasztalánál abban a reményben, hogy egyszer csak megfordul a szerencse és óriási nyereségeiből rendbe hozza gyermekeinek ügyeit. Minek azt megtudnia Klárának, hogy keserves pénzének nagy része annak a kezébe kerül, ki megrontója volt életének? Csak annyit mond az öreg kisasszony, hogy mégis jobb volna, ha a mandátum minél előbb letelnék és Béla visszakerülne a pusztára, a hol kevesebb veszedelemnek van kitéve, mint a fővárosban.

Ez az idő is megjő. Béla és szép neje visszatérnek a pusztára, de csak rövid időre. Béla újra meg akarja választatni magát. Klára szomorúan kijelenti, hogy nem adhat pénzt. Hédervári Jakab haragosan kijelenti, hogy nem ad több pénzt. Eddig is csak Klára kedvéért adott; van esze, hogy most nem fog adni az ő akarata ellen. Se baj! mondja a kedves Fanny vidám nevetéssel, – vannak másutt is zsidók, a keresztények közt is. Béla nagy nehezen összeszed néhány ezer forintot és megbukik a választáson.

Nincs azonban sok idejük e vereség fölött busulni; oly szerencse, oly öröm éri a házat, mely nagyobb veszteségeikért is kárpótlást nyújt. A Páldi-családnak örököse születik. Gyönyörű kis fiú, egészen az apja, csak a szeme, az a vidám, pajkos, mosolygó szem az anyjáé, a mint az ismerős matrónák, Nagyvéghynével élükön, szakértőleg megállapítják. Az egész pusztasodájára jár a sivalkodó kis jövevénynek, a ki hivatva van arra, hogy fentartsa a nemes Páldi nevet, tisztességben és dicsőségben, mint ősei.

Béla magánkívül van a boldogságtól s máris nagy tervei vannak fiával. A nagy jövőhöz képest, mely a gyermekre vár, fényesen akarják megünnepelni első lépését a világba, olyan keresztelőt fognak tartani, melyet esztendőig emleghessenek a pusztaságon. De csak hat hét múlva akarják megtartani, mikorra a fiatal anya is felépül, mert ő is részt akar venni minden vigalomban. Keresztapának Bákay ő nagyságát kéri fel; a keresztanyaságra Nagyvéghyné ő nagysága aspirál, de Béla határozottan kijelenti, hogy Klárát akarja. Felesége is Klára mellett nyilatkozik; jól tudják ők, mivel tartoznak a jó Klárának és a világért sem akarnák mellőzni.

Klára megadással fogadja ezt is, mint mindent egy idő óta. Nincs már ereje semmire, sem öröme, sem küzdelemre. Testi ereje is kezdi elhagyogatni; nem lehet épen betegnek mondani, nem fekszik ágyba, dolgát is elvégzi, de bágyadtan, vontatva, nehézkesen. Lélekzete nagyon rövid kezd lenni és éjjelenként sokat köhög. De nem hivat orvost, mire való az? Elég baj van most a drága újszülöttel és kedves mamájával; csak az ő egészségük ne szenvedjen kárt, akkor minden mentve van.

A keresztelő ünnepe valóban oly fényes, a milyen nem volt a pusztaságon soha. Magát a prépostot hozatják ki a városból a szent szertartás végzésére. A fiatal anya kissé halvány ugyan, de különben semmi nyoma sem látszik rajta a betegségnek. Az a halaványság pedig még jól áll neki s mindenki elismeri, hogy ő a legszebb asszony az egész pusztán. A nagy ebéd egy órakor kezdődik s négy órakor még csak a közepe táján vannak. A prépost úr elnyult arcán látszik, hogy már a toastról gondolkodik, a cigányok már füleiket hegyezik, hogy annak idején rázendítsék a tust, midőn Klárát az inas titkon kihívja az ebédlőből, mert sürgős

levele érkezett. Senki sem veszi észre távozását, mert a prépost úr éppen akkor emelkedik föl székeréről és kiáltja csengő hangon: Mélyen tisztelt társaság!

Klára szobájába megy, felbontja, elolvassa a levelet és minden hang, minden sikoltás nélkül aléltan elterül a földön. Pedig a levélben csak az volt, a mit már régen várhatott: a hitelezők csődöt kértek a Páldi-jószág ellen.

Az ebédlőben éppen akkor fejezte be toastját a prépost, kívánva a Mindenhatótól, hogy a mai napon keresztelt gyermek, családjának reménye és büszkesége, az egyház és a haza javára és dicsőségére sokáig éljen. A poharak összecsendülnek, a cigányok tust huznak.

Klára már a pamlagon fekszik és szeme nyitva van. Kamilla kisasszony és Janka nem ültek az asztalnál, részint a konyhában, részint a felszolgálás felügyeletével voltak elfoglalva; észrevették Klárát, midőn szobájába ment s mivel egy ideig nem látták visszatérni, utána siettek, fölemelték a földről, a pamlagra fektették s addig szorgoskodtak körülötte, míg ismét magához tért. A két leány most mellette ül és kezét fogja és aggódva lesi arcát.

Klára szeméből látszik, hogy magához tért és megismerte környezetét; de egy ideig még nem tud hangot adni. Lélekzete szakadozott és fuldokló, melléből folytonos rekedt hörgés hallatszik. Nehezen fölemeli kezét és a szemközt levő ablakra mutat vele. Janka megérti, az ablakhoz siet és kinyitja. A nyitott ablakon egyszerre berohan az ebédlő szintén nyitott ablakán kihangzó zaj, és tisztán hallatszik BáKay úr, a keresztapa hangja, a mint most a maga toastját mondja:

– Ez a gyermek, uraim, nagy és dicső hivatásra született, erre a gyermekre magasztos feladat vár az életben.

A nyitott ablakból a kertbe lehet látni s a kert végén arra a kis dombra, melynek méhében a Páldiak családi sirboltja van. Klára hosszasan a kiemelkedő keresztre szegzi szemét, azután kinyújtja kezét a sirbolt felé, majd erélyesen és tiltakozólag megrázza a két leány felé. Janka ezt is megérti, odaborul jótevője keblére és fülébe sugja:

– Nem oda, úgy-e?

Az ablakon ismét behatolnak BáKay úr ünnepi felköszöntőjének szép mondásai:

– Mert ez a gyermek tagja annak az osztálynak, mely a nemzeti érületnek, a magyarság hegemóniájának letéteményese, mely hivatva van arra, hogy mint eddig, úgy ezentul is fentartsa a magyar nemzetet örök időkön át e haza földén...

Klára hevesen igent int fejével, nagy erőfeszítést tesz és halkan, töredeztve, hörgögtve megszólal:

– A falusi temetőbe, a csontokat is innen, oda velem, ne szórja szét az új birtokos.

De az erőfeszítés nagyobb volt, hogysen elbirta volna; hátrahanyatlik és szájából rohamosan tör elő a sűrű vérsugár.

– Ne hívjam Bélát? – kérdi Janka suttogva, a mint érzi a haldokló kezének görcsös szorítását.

– Ne háborgassuk őket, hadd mulassanak – felel Klára és behunyja szemét.

És valóban nem háborgatják őket. A halott csendesen, mozdulatlanul fekszik helyén, arcán a fájdalmas keserűség kifejezésével, melylyel utolsó szavait mondta és két hű társa csendesen térdel mellette s halkan sír és imádkozik élettelen teste fölött.

És azok oda át valóban mulatnak. Éppen ebben a perczben fejezik be nagy riadalommal, cigánytussal az utolsó toastot, az asztalokat, székeket széthordják és vidám tánczra kerekednek, és tánczolnak – tánczolnak, egyenesen bele az örvénybe.